

Ivar Melby

Friluftslivsutstyres betydning i en folkehøgskolekontekst – glemt eller høyt profilert?

En kvalitativ undersøkelse av friluftslivsutstyrets betydning for folkehøgskoleelever

Masteroppgave i idrettsvitenskap
Seksjon for kroppsøving og pedagogikk
Norges idrettshøgskole, 2011

Sammendrag

Prosjektet omhandler folkehøgskoleelever sine relasjoner til bruk av utstyr i friluftsliv. Utstyr har gjennom friluftslivets historie speilet ulike meningsdimensjoner. For Fridtjof Nansen betød riktig utstyr forskjellen på liv og død. På 1970 og -80 tallet signaliserte valg av utstyr ditt miljøpolitiske ståsted. I de senere år synes utstyr å ha blitt en viktig markør i den personlige identitetsbygging.

Det økende forbruket av friluftslivsutstyr og friluftsliv sin rolle i et miljøperspektiv brukes som kontekst. Spørsmålene som undersøkes er hvilken rolle friluftslivsutstyr spiller før, under og etter friluftslivsturer. Spørsmålene blir belyst ut fra folkehøgskoleelevers omtale av, og bruk av eget og hverandres utstyr. Metodisk brukes deltagende observasjon gjennom tre dager sammen med en folkehøgskoleklasse på friluftslivstur.

Inspirasjon er hentet fra Statens Institutt for Forbruksforskning (SIFO) og Vestlandsforskning sin rapport *Miljøbelastninger fra norsk fritidsbruk – en kartlegging*, arbeider om friluftsliv sin historie, samt relevant friluftsfaglig forskning særlig fra en norsk kontekst. Teoretisk anvendes Bruno Latour sine arbeider om Aktør-nettverk teori som inspirasjonskilde. Analysene får derved fram at utstyr – elever – natur kan ses som et nettverk der friluftslivsutstyr påvirker og blir påvirket gjensidig. Folkehøgskoleelever, moderniteten, forbrukere, friluftslivsutøvere, utstyersbransjen (produsenter og forhandlere), folkehøgskolen som institusjon, friluftslivet og miljøet inngår i et samspill. Likevel står folkehøgskoleeleven i forgrunn med sine valg, vaner og perspektiver på hva utstyret betyr og kan brukes til. Spesialisering og at en hver tur trenger sitt utstyr, står tydelig fram. Det skapes bånd mellom aktørene, og oppgaven får fram at friluftslivsutstyr rommer mer enn materielle egenskaper ved at utstyret også har betydning som symbolskapere og identitetsmarkører. Funnene får fram at folkehøgskoleelever møter moderniteten i ulike kontekster, der elevene ser ut til også å være en del av den forbruksøkningen av friluftslivsutstyr som allerede er dokumentert (Hille, Aall & Klepp, 2007). Her utfordres folkehøgskolens rolle som dannende for elevenes utfordringer i fremtiden. Miljøaspektet er en av disse utfordringene og et spørsmål om folkehøgskolene kan opprettholde sin rolle som dannende institusjon i en

tid med økt forbruk og den miljøbelastning det økte forbruket av friluftslivsutstyr bidrar til.

Tittel: Friluftslivsutstyres betydning i en folkehøgskolekontekst – glemt eller høyt profilert?

Innhold

Sammendrag.....	3
Sammendrag.....	3
Innhold.....	5
Innhold.....	5
Takk.....	6
Takk.....	6
1. Innledning.....	7
2. Oppgavens friluftslivsfaglige kontekst.....	11
3. Teori.....	32
4. Metode.....	37
5. Analyser.....	47
6. Oppsummering.....	89
7. Litteratur.....	91
8. Figuroversikt.....	96
Vedlegg – 1.....	97
Vedlegg – 1.....	97
Vedlegg – 2	98

Takk

I denne oppgaven ønsker jeg å takke min hovedveileder Gunn Engelsrud for uerstattelig veiledning i alle prosjektets faser både metodisk og teorimessig, så vel som språklig. Ønsker også takke min bi-veileder Kristian Abelsen for stor hjelp spesielt i forhold til friluftslivsfaglige overveielser, anbefalinger og samtaler.

En takk går også til folkehøgskolen og dens lærere og elever som jeg fikk være med og gjennomføre mitt feltarbeid på.

Ivar Melby

Oslo, mai 2011

1. Innledning

Friluftsliv er et ord og et aktivitetsfelt som for mange er positivt ladet. I en norsk kontekst blir uteliv i naturen og frisk luft forbundet med sunnhet og glede. Slik er det i alle fall lett å tenke seg at friluftslivet blir ansett av mange, inkludert meg selv. En slik positiv holdning til friluftslivet er imidlertid ikke enerådende, og som jeg senere skal ta opp er friluftsliv et aktivitetsfelt/fenomen som tilskrives ulike verdier avhengige av litteraturen og kildene som benyttes, samt hvem som uttaler seg. Et perspektiv finnes i Stortingsmeldinger og blant flere forfattere, som hevder at friluftsliv noe som er dypt forankret i det enkle liv, natur- og miljøvennlighet (Odden, 2008; St.meld. nr 39, 2000-2001; Tordsson, 2010; Westersjø, 2001). Andre er mer skeptiske til at det skulle eksistere en slik sammenheng mellom miljøbevissthet og utøvelse av friluftsliv (Høyem, 2005; Tordsson, 2010). I etterkant av Høyem (2005) sin hovedfagsoppgave har et samarbeidsprosjekt mellom to forskningsinstitusjoner i Norge, Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) og Vestlandsforskning kartlagt at nordmenns fritidsbruk utgjør en betydelig miljøbelastning. I tillegg til at norsk fritidsforbruk står for en betydelig del av nordmenns totale miljøforbruk¹. Videre understreker rapporten blant annet at friluftsliv, til tross for at det rommer svært mange positive aspekter, også var en determinant for økende miljøbelastning. Disse funnene innebærer at det kan stilles spørsmål ved at en tatt – for – gitt holdning til å utøve friluftsliv kun kan anses å være positivt ladet. I denne oppgaven er dette et utgangspunkt jeg ønsker å arbeide videre med, særlig med tanke på at det økte forbruket også medfører mer bruk av, kast av – og stadig fornyelser av utstyr i forbindelse med utøvelsen av friluftsliv.

I utøvelsen av friluftsliv er utstyr tilpasset friluftslivsutøveren, aktiviteten og værforholdene avgjørende. Uten ski – ingen glidende nedfart med fine svingbuer og den lette løssnøen lekende rundt i knehøyde. Uten vindtett og vanntett jakke – en forfrost og våt seiler en trekkfull og regntung dag på de syv hav. Uten klatretau, bolter og sele – en svært risikofyllt klatretur. Her ses en klar praktisk nytteverdi og utstyret får en *materiell verdi*. Videre fungerer friluftslivsutstyr også som en identitetsbygger, som en *immateriell verdi* (Bischoff & Odden, 2000; Tordsson, 2010). Ved siden av å være en

---

¹ Med miljøforbruk menes menneskelig bruk av naturen som medfører negative konsekvenser for naturen.

avgjørende støttespiller for friluftslivsutøveren er friluftslivsutstyr en av faktorene SIFO og Vestlandsforskning har vist at utgjør en stor miljøbelastning.. Friluftslivsutstyr er den faktoren sammenlignet med svært mange andre faktorer i fritidsforbruket som har hatt en sterkest økning de siste årene. Dette innebærer at utstyret i friluftslivet, hvis friluftslivet ses på i et miljøperspektiv, også har negative aspekter.

Disse negative aspektene kan innebære at den naturen vi ønsker å oppsøke i friluftslivet, på sikt vil bli forringet av blant annet dagens økende forbruk friluftslivsutstyr, som er det samme utstyret som vi bruker for nettopp å få disse opplevelsene og erfaringene. Dette kan dermed ødelegge muligheten for friluftsliv i de naturskjønne omgivelsene vi i dag har muligheten til å boltre oss i for fremtidige generasjoner, eventuelt senere i undertegnede og andre sitt liv.

Min interesse i oppgaven er å undersøke hvordan utstyr i friluftsliv brukes i en bestemt kontekst, nærmere bestemt folkehøgskolen. Jeg vil undersøke bruken av utstyr i konkrete tursammenhenger der unge mennesker deltar. Som jeg seinere skal vise har jeg gjennom deltakende observasjon fulgt en folkehøgskoleklasse på friluftslivstur . Hensikten med dette var å få et innblikk i hvordan elevene forholder seg til og hva de sier om friluftslivsutstyr. Feltnotatene fra denne turen er mine data. Disse dataene forstår jeg blant annet gjennom den sosiologiske teorien Aktør-nettverk teori som legger til rette for å se friluftslivsutstyr og naturen som aktører som kan påvirke og igjen bli påvirket av menneskelige aktører (Latour, 2008). Mine problemstillinger er:

- Hvordan omtaler folkehøgskoleelever friluftslivsutstyret sitt og andres i en friluftslivskontekst?
- Hvilket fokus har elevene på utstyr?
- Hvilken betydning ser utstyr ut til å ha for dem?

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Mine egne, samt medstudenters positive erfaringer med friluftsliv danner et viktig bakteppe for mitt valg av tema. Min første refleksjon mot en masteroppgave rundt

undersøkelsens tema kom i kinosalen under visningen av den norske filmen *Snøhulemannen*, en dokumentarfilm om en middelaldrende mann som i dag lever store deler av livet sitt oppe på fjellet. Vi følger Snøhulemannen gjennom en vinter oppe i fjellheimen i området rundt Hardangervidda der han bor i snøhuler, og benytter seg av mat og utstyr andre har lagt igjen. Under en sekvens i filmen møter også hovedkarakteren friluftslivsstudenter fra Høgskolen i Telemark. Filmsekvensen varer i 3-4 minutter og friluftslivsstudentene snakker ivrig med hovedkarakteren. Samtalen handler kun om friluftslivsutstyr. Jeg identifiserte meg med studentene, men undret meg over om det ikke var andre ting enn utstyr friluftslivsstudenter ville snakke med mannen om. Min umiddelbare reaksjon var at jeg ble flau på vegne av studentene. I ettertid reflekterte jeg over at flauheten var en kombinasjon av at jeg identifiserte meg med studentene og samtidig stilte meg kritisk til dem og tenkte; kan det være slik at friluftslivsinteresserte ungdommer bare vil snakke om utstyr og ting, og ikke mer om det de opplever ute? Min motivasjon til å skrive denne oppgaven ble stimulert av filmens utstyrsfokus, og min interesse for friluftsliv og forbruk fikk virkelig vann på møllen etter dette ”møtet”. Jeg har undret meg over hvilken betydning utstyr i friluftsliv har og særlig hvilken plass utstyret kan se ut til å få i unge mennesker sitt friluftsliv.

I forgrunnen i mitt prosjekt er elevene på en friluftslivslinje i en folkehøgskolekontekst. I bakgrunnen står forbruk, friluftslivet og miljøet. Selv om jeg skriver om friluftsliv i en skolekontekst har jeg også benyttet litteratur om friluftsliv som fritid, fritidsbruk og fritidsforbruk, deriblant den nevnte rapporten fra SIFO og Vestlandsforskning. For de aller fleste i Norge er friluftsliv en fritidsaktivitet, mens mitt feltarbeid ble utført i en skolekontekst. Grunnen til at jeg har benyttet denne litteraturen i oppgaven er at det meste av kartleggingen og forskningen som er gjort på friluftslivsutstyr i Norge er satt i sammenheng med fritid. Dette er til gjengjeld arbeider som jeg vurderer som omfattende og gode den på grunn av brede og grundige metodiske tilnærmingen med detaljerte data, men samtidig oversiktige og konstruktive slutninger.

1.2 Min forforståelse

Min forforståelse preges av at jeg siden tenårene har vært svært opptatt av friluftsliv, den interessen har også ført med seg at jeg selv har vært elev ved en folkehøgskole der jeg opplevde ”utstyrfokus” blant studentene, særlig blant enkelte på friluftslivslinjen. Senere studerte jeg friluftsliv årsstudium ved Høgskolen i Agder og erfarte at også her

at utstyr ble viet stor oppmerksomhet i kommunikasjonen mellom studentene. I tillegg har jeg hatt flere deltidsjobber i sportsbutikker som førte med seg en økt interesse for friluftslivsutstyr. Dette har resultert i en interesse for detaljer og praktiske løsninger på friluftslivsutstyr, og innvirkning til å føle seg godt på tur, både psykisk og fysisk.

De siste årene har jeg imidlertid i økende grad blitt opptatt av miljøet og reflektert over de negative konsekvensene for miljøbelastningen ved kjøp av nytt friluftslivsutstyr, samt sammenhengen og forholdet mellom miljøvennlig friluftsliv og ressurskrevende utstyr. Det framstår nesten som et paradoks da friluftsliv er basert på en tilstedeværelse av frisk natur, mens det ressurskrevende og økte forbruket av friluftslivsutstyret er en av svært mange aspekter fra moderniteten som er med å bryte ned den friske naturen.

Metodisk er jeg også preget av forforståelse, blant annet kommer det til uttrykk ved mitt valg av kvalitativ metode. I mitt ønske å kunne forstå mennesker og menneskelig handlinger vil en kvalitativ inngang gi grobunn for dette ønsket. I kvalitativ forskning er den kvalitative definisjonen av objektivitet mindre aktuell, derimot streber man etter å være bevisst sin forforståelse og bagasje. Et bevisst forhold til sin forforståelse kan bidra til å få et troverdig vitenskaplig prosjekt der man er sitt eget blikk bevisst for dermed ikke å skrive en ideologisk oppgave.

2. Oppgavens friluftslivsfaglige kontekst

2.1 *Friluftsliv*

Friluftsliv er først og fremst et fritidsfenomen. Og som allerede nevnt finnes det flere forståelser av friluftsliv som også henger sammen med trender i samfunnet. Friluftsliv blir sett på som et middel for blant annet bedret helse gjennom frisk luft og fysisk aktivitet. Friluftsliv blir også sett som et middel for miljøengasjement, mens andre ønsker å se friluftsliv som målet – ikke middelet (Tordsson, 2010). Friluftsliv er en samlebetegnelse for et viktig område av norsk tradisjon. Begrepet ”nordmann”, vil for de fleste som er født og oppvokst i Norge få assosiasjoner til et nært og aktivt forhold til natur og villmark. En av Norges fremste eksperter på friluftsliv Bjørn Tordsson (2010) beskriver en friluftslivsstudent som utalte at han til sin forundring var sliten i hodet av all tenkingen i friluftslivet. Han var forbredt på å bli sliten, få vondt i skuldrene eller få gnagsår, men i hodet av all tenkingen kom som en overraskelse. Friluftsliv engasjerer kroppen, følelseslivet og tankene.

Den mest brukte definisjonen av friluftsliv ble i 1970 årene utarbeidet av finansdepartementet grunnet behovet for avgrensning av området for å kunne gjennomføre en offentlig friluftslivspolitik.

Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse (Finansdepartementet, 1973).

Det finnes også en rekke andre beskrivelser om hva begrepet friluftsliv innebærer. Jeg skal i det videre ta for meg friluftslivets verdier gjennom historien og i dag. Disse verdiene ser jeg så i lys av eventuelle premissgivere for friluftslivet. I min oppgave er jeg nysgjerrig på hvilken rolle friluftslivshistorien og friluftslivet i dag har for folkehøgskoleelevene sitt friluftsliv, og deres relasjoner til utstyr. Derfor kan det være interessant å skue tilbake på friluftslivets historie, rolle i dag og dens verdier.

2.1.1 **Friluftslivshistorie**

I frigjøringen av Norge i 1905 ble friluftslivet blant annet gjennom Fritjof Nansen sine ekspedisjoner gitt som eksempler på Norsk særegenhet og identitet (Odden, 2008). I

tiden før og under frigjøringen ble friluftslivet preget av behovet for rekreasjon gjennom byenes utvidelser og industrialiseringen, i tillegg til at nasjonalromantikken rettet et blikk mot naturens estetiske verdier. Friluftslivet var individualistisk, ”å være uavhengig av alt og alle” var et ideal.

I etterkant av identitetsdannelsen til den nye nasjonen og utover i mellomkrigstiden ble friluftsliv et sosialt prosjekt, ”alle skulle være med”. Dette var trolig et uttrykk for frykten for at datidens samfunn skulle falle fra hverandre med en økende arbeiderklasse (Tordsson, 2010). ”Alle skulle være med”, het det, men for å utøve friluftsliv trenger man egnede klær og utstyr for det man skal gjøre. I 1938 fikk Emma Melby en sykkel i konfirmasjonsgave, dette var en ordinær sykkel som kostet 100 kroner. I samme periode tjente en snekker om lag 5 kroner dagen (Melby, samtale, 20.april, 2011). Ved å se sykkelens pris i forhold til arbeiderens lønn ser man at friluftslivsutstyr var en kostbar investering, dette blir også bekreftet av Parsons & Rose (2003). Etersom eget utstyr til friluftslivsaktiviteter var en kostbar investering utøvet arbeiderklassen i mellomkrigstiden friluftsliv i sine arbeidsklær (Parsons & Rose, 2003). Flere ble aktive utøvere av friluftsliv. Nansen mente mennesker ble altfor runde og avslippte, og mistet sin individualitet og originalitet ved oppblomstringen av friluftsliv som en arena for alle (Tordsson, 2010).

Fra å være kontroversielt ble ”friluftsliv for alle” i etterkrigstiden forløst av reduserte sosiale spenninger (Tordsson, 2010). Utover i etterkrigstiden fikk folk mer fritid og bedret økonomi. Bilen ga etter hvert større bevegelighet, som skapte en mer individualistisk livsstil og det ble lettere å oppsøke sine turområder. ”Ta bilen til fjells!” het en av etterkrigstidens kampanjer (Tordsson, 2010). Hvilken betydning bedret økonomi og mer fritid hadde for min problemstilling er et aspekt jeg senere i oppgaven vil komme tilbake til.

I etterkrigstiden får likevel ikke friluftslivet noen tydelig plass i byggingen av samfunnet, selv om Frilufsloven kommer i 1957. I denne tiden ble det satset på idrett, da idretten trengte anlegg for utøvelse og utvidelse. Satsningen på idrett, i følge Tordsson samsvarer med tidens idealer om likhet og standarder i det regulerte og normerte samfunnet. Friluftslivets åndsverdier ble en motvekt til tidens materialisme. Senere ble det oppdaget at idretten ikke favnet den brede befolkningen slik som

myndighetene håpet, tross alle idrettsanlegg, samtidig som flere utøvet friluftsliv. Dermed ble friluftsliv rundt 1970 en del av det moderne prosjektet og tatt inn som en nytteblomst i rekreasjonens og helse-Norges dyre blomsterbed (Tordsson, 2010).

I 1970 og 80-årene ble båndene mellom friluftsliv og naturvern forsterket, og menneskers forhold til naturen ble debattert. Industrialiseringens negative konsekvenser ble synliggjort med ødelagt natur og forsterket med tydelige kritiske røster blant annet fra den frembrytende vitenskapsgrenen *økologi* (Tordsson, 2010). I økologien ble det ment at den herskende samfunnsformen krever økt produksjon og økt konsumpsjon, men at jordens ressurser er begrensede. Derfor må man endre samfunnet og gjenopprette pakten med naturen. Disse samfunnsendringene forutsetter også en endring av menneskers tenkemåte, vurderinger, prioriteringer og livsstiler. Friluftsliv blir i perioden blant annet omtalt som et bilde på det gode liv, det gode samvær og det gode samfunnet, og det inspirerer til arbeid for en radikal samfunnsendring (Tordsson, 2010).

Dette synet på friluftsliv ble av økologien sett på som en motsats til samfunnets ønske om økt utøvelse av friluftsliv som en funksjon i nytteblomstens tjeneste. Økologene ønsket med dette å se friluftsliv som en villblomst. Tross de ideologiske premissene i friluftslivet på -70 og -80 tallet, kan Odden (2008) sin beskrivelse av friluftslivet i dag, der ekstremsportene er mer synlig både i terrenget og i media enn dens faktiske utbredelse gi et mer nyansert syn. Ved å benytte samme tankerekke på -70 og -80 tallets friluftsliv, kan det være at det nyetablerte akademiske miljøet for friluftsliv i Norge i større grad enn vanlige friluftslivsentusiaster beskrev friluftsliv som noe tett knyttet opp mot miljøvern. Kanskje den gjengse søndagsturen med familien i tidsperioden innebar et mindre ideologisk fokus, og dette har i litteraturen blitt underkommunisert. Dette er problemstillinger denne oppgaven ikke har empiri til å uttale seg om, men det er et aspekt ved friluftslivshistorien, en historie som jeg i denne oppgaven presenterer for å kunne se min empiri i lys av.

Fra 1970 og 80-tallet sitt ideologiske preg har Tordsson (2010) i sin historiske periodisering av friluftslivet valgt å se 1990-tallet og frem til i dag under ett. I dag skriver vi 2011, hva er friluftsliv i dag og hvordan kan det påvirke ungdom sitt forhold til friluftslivsutstyr?

2.1.2 Friluftsliv i dag

I avhandlingen til Odden (2008) kommer det frem at man både ser tegn til endring og kontinuitet i det norske friluftslivet. Inntredene av de nye formene for friluftsliv er aktuelle, men man ser likevel at det er mye kontinuitet i utøvelsen av friluftslivet.

Fra å kunne inndele friluftslivet i to kategorier, det tradisjonelle og det klassiske friluftslivet (Breivik, 1979), kan det synes at friluftslivet fått en ny forgreining. Denne nye forgreiningen kalles det nye friluftslivet (Bischoff, 1999). Det nye friluftslivet innebærer at nye aktivitetsformer som for mange forbindes med ekstremспорт har kommet til. Løssnøkjøring, elvepadling og kiting er eksempler på aktivitetsformer som representerer det nye friluftslivet som får mye plass i media via aviser, magasiner, radio, internett og TV. Denne oppmerksomheten fra media er nok overdrevet sammenlignet med det totale aktivitetsnivået. Likevel begynner disse nye aktivitetene (selv om Arne Næss beskrev *stupkjøring*, datidens forløper til løssnøkjøring, for lang tid tilbake (Breivik, 1979)) å bli godt synlige i terrenget (Odden, 2008). Informantene bedrev i mitt feltarbeid både aktiviteter knyttet til det nye friluftslivet og det klassiske friluftslivet. Med klatring som en representant for det nye friluftslivet, og med fjellvandring og leirliv som mer forankret i det klassiske og tradisjonelle friluftslivet.

Hvordan er det norske friluftsliv i dag? Har det blitt slik det ideologiske 1970 og -80 tallets verste frykt, eller fikk de fullt gjennomslag for sitt økologiske syn på verden? Gunnar Breivik reflekterer i slutten av sin artikkel *To tradisjoner i Norsk friluftsliv* fra 1979 om det Norske friluftslivets fremtidsutsikter. Breivik presenterer mulige skrekkscenarier der piggråd og vakter som i enkelte naturreservater i USA blir satt opp, og Norge som ”the playground of Europe”. Før han tilslutt skriver:

Bygdefolk, ennå er det tid til å plukke bær og jakte! Byfolk, ennå er det tid til å liste seg unna utstyrsselgere og tilretteleggere og leve enkelt, reflektert og morsomt friluftsliv!

Å reflektere om hva som skjer i fremtiden har gjort mang en narr, og heldigvis inntraff ikke Breivik sine skrekkscenarier til fulle. Hverken piggråd eller vakter har blitt en realitet over 30 år senere, også å plukke bær og jakte er vanlige og til dels tilgjengelige aktiviteter. Men hva med byfolks anbefaling om å liste seg unna utstyrsselgere og tilretteleggere for dermed kunne utøve et enkelt, reflektert og morsomt friluftsliv?

Besvarelsen av dette spørsmålet ligger tett inntil min problemstilling og blir omhandlet i analysekapitlet.

Friluftsliv har lenge vært knyttet til en enkel livsstil der man forventes å greie seg med det man har i sekken og med et fokus på den frie naturen som ikke trenger å kjøpes for penger. I følge Tordsson (2010) er ikke dagens virkelighet slik. Fritidsbransjen ekspanderer og nordmenn har tredoblet sin kjøpekraft på noen tiår. Vi kjøper mer avansert utstyr, og flere og større båter og hytter. Vi reiser oftere og lengre, for kortere og kortere perioder. At utøvelsen av friluftsliv innebærer kortere og kortere opphold av gangen blir også bekreftet i en dansk studie (Andkjær, 2005). Hvordan blir barn og unge introdusert for og sosialisert inn i friluftslivet?

Den empiriske forskningen i Norge antyder at friluftsliv i skolen ikke har en nevneverdig sosialiseringseffekt, der unntaket mulig finnes i leirskolesammenheng, der sosialiseringseffekten av friluftsliv er sterkere (Odden, 2008). Her ser Odden trolig bort fra folkehøgskolen. Folkehøgskolen som jeg senere i kapitlet kommer inn på, har de samme elevene oftest i et år, noe som er betraktelig lengre tidsperiode enn leirskolene. Fra 1998/99 til 2007/08 har folkehøgskolen hatt en økning i antall friluftslivslinjer fra 80 til 107. Når vi vet at friluftslivslinjer på folkehøgskoler ble etablert på 1970-tallet, ser man at skoleslaget folkehøgskolen har styrket sin rolle som sosialiseringsinstitusjon for friluftsliv (Waalder, 2010).

I sosialiseringen til friluftslivet spiller også jevnaldrede venner en viktig rolle (Odden, 2008). Med økende alder fra barn til ungdom får venner en økt betydning (Frønes 1998, Sisjord, 1993). Jevnaldrene venner sin rolle i sosialiseringen til kunnskap om friluftslivsutstyr spesifikt blir omhandlet i analysen av min empiri. Også næringslivet formidler kunnskaper om friluftsliv og friluftslivsutstyr gjennom eksempelvis hvilket utstyr som egner seg i hvilke kontekster i reklamer. Mediene sender programmer om friluftsliv, der kunnskap om turer, friluftslivsutstyr og friluftsliv generelt blir formidlet (Odden, 2008). Eksempler på slike programmer er 71 grader nord, Canada på tvers, Jenter på hjul og Mann mot natur. I dette sistnevnte programmet følger vi programlederen Bear Grylls som er mannen som kjemper *mot* naturen. I tittelen å kjempe *mot* naturen ligger det implisitt et gitt natursyn. Dette blir nærmere beskrevet i kapittel 2.2 "Miljøet og bærekraftig friluftsliv".

2.1.3 Friluftslivets verdier

Som jeg har vært inne på er friluftslivets verdier dynamiske og gjerne speilet samfunnet for øvrig (Tordsson, 2010). Likevel kan det hevdes at tradisjonen rommer enkelte varige verdier. I følge St.meld.nr.39 tilbyr friluftslivet tilbyr gode muligheter til kvalitetspregede opplevelser og medvirker til å endre fokus fra materiell kvantitet til naturlig kvalitet og en bærekraftig livsstil (St.mld. nr 39, 2000-2001). Det hevdes at friluftsliv medvirker til å flytte fokus bort fra materiell kvantitet og over til en bærekraftig livsstil i 2001. I tiden etter at Stortingsmeldingen ble presentert (2001) er det skjedd en dobling av importen av friluftslivsutstyr frem til 2005. I samme periode var utøvelsen av friluftsliv stabil (Vaage, 2009).

Hverdagsfriluftsliv og ekspedisjoner

Feltarbeidet som danner grunnlaget for denne oppgaven er nært knyttet opp mot hverdagsfriluftslivet, da turene foregikk i nærmiljøet og turenas varighet var begrenset. Hva er hverdagsfriluftslivet, er et friluftsliv gjerne knyttet opp mot lite ressurskrevende utstyr i nærmiljøet der terskelen for utøvelse er lav. I tillegg til mine funn, gir jeg også eksempler fra hverdagsfriluftsliv hentet fra annen litteratur. Likevel gir denne oppgaven mange eksempler fra ekspedisjoner som supplerer, men også som en kontrast til mine funn. Dette fordi ekspedisjonene trolig bidrar til å legge premissene for hverdagsfriluftslivet. Den Norske friluftslivstradisjonens identitet er bygget på Nansen og Amundsens ekspedisjoner (Repp, 2001). Også i nyere tid, eksempelvis gjennom utstysreklame er Ousland en premisslegger i det han har vært med å lage en skallbekledningskolleksjon som dekker en dobbeltside i medlemsbladet til Norges største friluftslivsorganisasjon (Fjell og Vidde, reklame, nr.1, 2011). Ekspedisjonenes betydning kom også frem i statsminister Jens Stoltenberg sin tale på "Expedition Finse" tidligere i år (2011). "Expedition Finse" er en festival som i 2011 ble til for å markere at det er 150 år siden Nansen ble født og 100 år siden Amundsen sin ekspedisjon til Sydpolen. Der benyttet Stoltenberg talen til blant annet å berømme ekspedisjonsfarerne for innovasjonsarbeid i utviklingen av friluftslivsutstyr. Tilstedet på festivalen var også en rekke utstysprodusenter (finse1222.no). Et av hovedtemaene på festivalen blant annet representert med flere foredrag var miljøforskning. Norske polare ekspedisjoner har ofte vært knyttet opp mot miljøforskning, gjerne forbundet med legitimering av ekspedisjonen. For polfarerne innebærer miljøforskning økt kunnskap som i neste omgang kan bidra til bevare områdene de ferdes i.

En slik logikk benyttes også i hverdagsfriluftslivet og friluftslivet generelt. Tanken er at de som er i naturen, dermed blir glad i den og vil i neste omgang ta vare på den. Med andre ord, *la naturen bli din venn – for så og ta vare på vennen din*. En veldig vanlig men i høyeste grad problematisert påstand som synes å mangle empirisk dekning.

2.2 Miljøet og et bærekraftig friluftsliv

Som nevnt tidligere synes det for mange å være en sammenheng mellom friluftsliv og miljøengasjement. I en undersøkelse gjort på studenter på Høgskolen i Telemark (HiT) viste tall fra 1990 at 80 % av studentene hadde miljørelaterte motiver bak friluftslivsutøvelsen. I 1999 var oppslutningen 45 % (Bischoff & Odden, 2000). Antallet friluftslivsstudenter på HiT utgjør et begrenset og lite representativt utvalg, men det er allikevel en tankevekkende motivasjonsendring.

Undersøkelsen viser synkende sammenheng mellom friluftsliv og miljøvern. Det å la naturen bli din venn – for dermed å få et ønske om å ta vare på sin venn, naturen, har kanskje blitt mindre aktuelt. Kan dette ses i lys av modernitetens globalisering, amerikanske og europeiske fjernsynsprogram og et natursyn til den tidligere omtale Bear Grylls? Bear Grylls ønsker å kjempe mot naturen og naturens elementer er en trussel for hans eksistens. Kun med erfaring fra skolegården finner man ut at dette ikke er en god grobunn for et vennskap. Selv om fjernsynsprogrammet begynte flere år etter studien fra HiT kan likevel et endret natursyn ha noe å gjøre med den synkende oppslutningen rundt miljøvern for friluftslivsstudenter og utøvere.

I innledningen var jeg inne på de miljøvennlige verdiene vi synes å tillegge friluftslivet i Norge (St.meld. nr 39, 2000-2001). På tilsvarende vis hevder svenske Sandell & Sörlin (2008) at det kan være en sammenheng mellom friluftsliv og miljøbevissthet. Han skiller mellom ulike typer friluftslivskulturer som kan være en avgjørende faktor for sammenhengen mellom friluftsliv og miljøbevissthet. Og hevder det finnes store kontraster mellom løssnøkjøring med helikopter og snøscooter som fremkomstmiddel på dagtid forså å komme tilbake til et hytteliv i stor materiell luksus, kontra fjellskitur iført naturmaterialer med kroppen som fremkomstmiddel. Videre skriver han at det her finnes store miljøpedagogiske effekter. Da gjennom opplysning, bevisstgjøring og refleksjon kan oppnå viktige valg og beslutninger i forhold til miljøbelastningen av det første scenarioet (Sandell & Sörlin, 2008).

Det finnes mange former for friluftsliv, og det er nødvendigvis ikke selve utøvelsen av friluftsliv som kan være en determinant for et mindre bærekraftig friluftsliv, selv om bruk kan medføre slitasje og forringelse av naturmiljøer. Bilturen på vei til naturen og tilbake igjen, eventuelt *tilbake* til og til huset, er én determinant, sporfri ferdsel er en annen, mens kjøp og forbruk av friluftslivsutstyr er en tredje. I denne oppgaven ser jeg som beskrevet i innledningen på friluftslivsutstyrets rolle. I følge SIFO og Vestlandsforskning sin rapport om bærekraftig fritidsforbruk er friluftslivsutstyr den mest økende delen av fritidsforbruket i Norge og det er store miljøbelastninger knyttet til det økte forbruket. Men hva er friluftslivsutstyr?

2.3 Friluftslivsutstyr

Friluftslivsutstyr er redskaper, bekledning, gjenstander som ivaretar sikkerheten, bærearbeid og transportmidler relatert til bruk i naturen. Friluftslivsutstyr er det man har på seg, det meste av det som er i sekken, også selve sekken er friluftslivsutstyr. Tenk etter; alt du bar ned trappa og ut i det fri, eventuelt ned til jernbanestasjonen eller til bilen sist gang du skulle på friluftslivstur.

Friluftslivsutstyr kan defineres som materielle gjenstander som brukes/er ment til å brukes for utøvelse av friluftsliv. Jeg har valgt å definere klær/bekledning inn i utstyrsbegrepet.

Etter introduksjonen om hvordan jeg bruker begrepet friluftslivsutstyr i denne undersøkelsen gir dette kapitlet innsikt i hva friluftslivsutstyr har vært og er i dag, kronologisk. Mennesket har til alle tider brukt redskaper i sitt møte med natur. Utstyr til å mestre naturen har sannsynligvis fulgt mennesket siden dens opprinnelse. I denne oppgaven ser jeg på friluftslivsutstyr, og det blir derfor naturlig å ta utgangspunkt i friluftslivets inntreden i Norge. Det må også sies at utstyr i friluftsliv ikke er et nytt fenomen. Utstyret har alltid vært en viktig del av friluftslivet. I boken *På ski over Grønland* (1890) viet Fritjof Nansen hele kapittel to til å skrive om og reflektere rundt utstyr, også ellers i boka kommer temaet hyppig opp. Nansen blir sett på som grunnleggeren av den norske friluftslivstradisjonen (Repp, 2001). Senere har Gurholt (2008) bidratt til å nyansere Nansens betydning. Hun hevder Nansen er grunnleggeren for bymannens friluftsliv, og setter spørsmålsteget ved Nansen sin viktighet for bygdas og kvinnenes friluftsliv. Nansen var svært opptatt av utstyr. Det var selve forutsetningen

for suksess. Rett utstyr til rett tid og rette situasjoner, samt det å mestre utstyret var en forutsetning for vellykkede ekspedisjoner. Det kunne også innebære forskjellen mellom liv og død (Nansen, 1890). Noen tiår senere sto erobringen av nok en milepel innen ekspedisjonshistorien for tur. Kappløpet om Sydpolen sto mellom nordmannen Roald Amundsen og hans mannskap, og Robert F. Scott og hans mannskap. Amundsen benyttet hunder som hjelp til å frakte det nødvendige utstyret, mens Scott valgte den siste biten inn til polpunktet å trekke utstyret med seg kun med menneskekraft. Historien har fortalt at Amundsen sin ekspedisjon endte i en suksesshistorie, men Scott dessverre måtte bøte med livet (Huntford, 2010). Dette viser at Nansen sine uttalelser om at friluftslivsutstyr kan være forskjellen mellom liv og død.

For fullt så dramatiske utfall vil friluftslivsutstyret sjelden være en determinant. For de fleste er friluftslivsutstyr i større grad forskjellen på komforten i utøvelsen av friluftsliv. Gjennom historien har friluftslivsutstyr spilt ulike roller og for ulike grupper. Som jeg var inne på i kapittel 2.1.1 var friluftslivsutstyr dyrt og ikke forebeholdt arbeiderklassen den første delen av 1900-tallet. Likevel ble friluftslivsutstyret kontinuerlig videreutviklet. *Invisible on Everest – invention and the gear makers* (Parsons & Rose, 2003) kategoriserer tiden frem til 1953 som et kappløp om først å bestige Mount Everest som et kappløp om å ha det beste utstyret. Sir Edmund Hillary ble den første til å bestige verdens høyeste fjell, som på tiden også ble kalt den tredje pol. Han var en av to fjellklatrere i et av de to parene som forsøkte å nå toppen med John Hunt som ekspedisjonsleder. Dette var også den ekspedisjonen som på den tiden hadde det beste utstyret for en slik utfordring. Utviklingen av datidens friluftslivsutstyr var det i stor grad det militære som sto for (Parsons & Rose, 2003). Utvikling av utstyret fikk umiddelbart liten effekt på britisk handel og forbruk. Grunnen til dette var at det var for kort tid siden krigen, og blant annet den økonomiske situasjonen førte med seg lite forbruk av alle nyvinningene (Parsons & Rose, 2003). Norge var på den tiden i samme, trolig verre økonomisk situasjon enn våre britiske naboer, og forbruk av friluftslivsutstyr var trolig begrenset også her i denne perioden.

I de kommende tiår skulle dette bli forandret. En stor utvikling skjedde innen friluftslivsutstyr, og et økt forbruk er med og finansierer utviklingen fra 1960 og fremover. Tidsepoken blir omtalt som *Golden age* for friluftslivsutstyret, og effekten av Mount Everest bestigningen på det britiske folk satte først inn da. Forbrukernes

finansiering, gjennom forbruk, gjør det rimelig å anta at de militæres rolle i utviklingen av friluftslivsutstyr blir redusert (Parsons & Rose, 2003).

På 1970-80 tallet oppstår nye aktiviteter, nye utstysprodusenter og nye varer. Flere fjell ble besteget, og forbedringen av friluftslivsutstyret, og spesielt klatreutstyret var mye av årsaken. På 1970-tallet ble også aluminiumsrammer på sekker markedsført, og tyngre bær, ble lettere og mer komfortabelt å bære (Parsons & Rose, 2003). Hvis vi med dette i bakhodet beveger oss tilbake til Skandinavisk litteratur på den tiden finner vi en motstand mot disse aluminiumsrammene. I et artikkelbidrag til den svenske *En bok om friluftsliv* skriver Hellbergh (1982):

Är du, som tar din bil in i naturen, hänger på dig nylonrygsäcken med aluminiumram, spänner på plastskiskorna och åker iväg i det snöskoter färdigprepererade skidspåret, värmd av konstfiberpälskläder, er du medveten om att du medverkar till ödeleggelse av den natur som du själv söker få uppleva?

Dette sitatet står i sterk kontrast med de positive aspektene aluminiumsrammen på storesekken medførte. Utstyret utviklet seg mye i denne perioden, mens motstanden mot denne utviklingen var sterk, i alle fall i akademiske friluftslivskretser i Skandinavia (Breivik, 1979; Hellbergh, 1982). På 80-tallet kom revolusjonen for bekledning (Parsons & Rose, 2003). Materialer som kunne slippe ut damp (svette), men holdt tett for regn ble oppfunnet og ble begynnelsen på det jeg i denne oppgaven innlemmer i begrepet skallbekledning.

I den senere tid har friluftslivsutstyret blant ekspedisjonsfarerne også syntes og vært en viktig aktør. Lars Monsen sine programmer, der han reflekterer og vurderer friluftslivsutstyret han har med seg, og Børge Ousland sin signatur på en skallbekledningskolleksjon for en kjent norsk utstysprodusent er eksempler på dette. For dagens ekspedisjonsfarere er samarbeidet med kommersielle aktører avgjørende. Gjennom sponning av utstyr og økonomisk støtte fra næringslivet kan de svært økonomisk krevende turene bli en realitet.

I tillegg til den økonomiske støtten, har utviklingen av utstyr har også ført med seg logistikkmessige fordeler for ekspedisjonene. Ousland var i 1996 den første til å krysse Sydpolen alene, uten ekstra forsyninger underveis. Han brukte 64 dager, og hadde matrasjoner for 75 – 80 dager. I følge Parsons & Rose (2003) kunne han grunnet

telekommunikasjon frakte med seg mindre mat enn Roger Mear sin *footsteps of Scott* - ekspedisjon i 1986. Denne turen tok 72 dager, med 120 dagers matrasjoner. Hvis ekspedisjonen av en eller annen grunn tok lengre tid enn planlagt, er nok mat en forutsetning for å overleve på Sydpolen. Ousland sin telekommunikasjon kunne redde han ut av en slik situasjon, og derfor kunne frakte med seg mindre mat (Parsons & Rose, 2003). Her ser man utstyruviklingen gjør mennesket i stand til stadig å mestre nye situasjoner, kanskje med enda større sikkerhet enn tidligere.

Enten det er snakk om Nansen, Ousdal og Monsen sine ekspedisjoner eller aktiviteter for barnet i skogen, kan godt og riktig bruk av utstyret være avgjørende for den gode opplevelsen, turens varighet, men også deltagerens helse. Eksempler på dette kan være en opprettholdelse av den gode opplevelsen gjennom noe jeg senere i oppgave kommer tilbake til, å holde seg varm i en god sovepose eller tørr i en vanntett jakke. Dette viser at friluftslivsutstyr har vært og er en viktig aktør i norsk friluftsliv. Også i andre land er friluftslivsutstyr en viktig aktør (Parsons & Rose, 2003).

Friluftslivsutstyr er ting, som allerede sagt, ikke er av ny dato. Imidlertid er utstyr til bruk i naturen trolig like gammelt som mennesket selv. Uten våpen er vi lite effektive på jakt, uten klær eller annet varmende utstyr er mennesket lite rustet for lave temperaturer. Å ta livet av dyr er en av et jaktvåpen sine materielle sider, å varme et kaldt menneske er en av klærne sine materielle sider. De materielle egenskapene til friluftslivsutstyret kan betegnes som *denotasjon*, som betyr den *egentlige* betydningen. En vanntett jakke er viktig under en regntung kanotur for å være tørr og varm. De immaterielle egenskapene forstås ofte gjennom *konnotasjon*, det en dyr membranjakke gjerne symboliserer ovenfor andre, som statusmarkør, tegn på kulturtilhørighet og personlig erfaring (Tordsson, 2010). Konnotasjon betyr, i denne konteksten friluftslivsutstyrets sekundære betydning. For utøverne av friluftsliv tilsier mine erfaringer at friluftsliv er et felt der de materielle egenskapene er svært viktig. Gjennom media kan en se hvordan friluftsmennes og TV-personligheten Lars Monsen reflekterer over hva utstyret han bruker på sine turer betyr for ham. Refleksjon rundt utstyr sto og står sentralt i min tid som folkehøgskoleelev og friluftslivsstudent. Men forbrukerne tenker kanskje også på hvordan utstyret tar seg ut, kan gi status og tilhørighet. Dette blir utdypet nærmere i mine analyser.

2.4 Forbrukskultur

Å forbruke kan defineres som å bruke opp eller å utnytte (ordnett.no).

Forbrukersamfunnet er en del av den moderne verden, som ofte blir referert til som modernismen, som karakteriseres ved det frie mennesket, fornuften og fremskrittet (Østerberg, 1999).

Ved å sette modernismen i et positivt perspektiv ser man at rikdom, fravær av krig i Europa, økende livslengde, kvinnefrigjøring, teknologiens og vitenskapens kumulative egenskaper, er flere av forbrukersamfunnets geniale sider. Menneskeheten har fått til i fellesskap internasjonal samhandling, komplisert arbeidsdeling, logistikk og infrastruktur, med en handel mellom etniske grupper og stater, som også ser ut til å hindre væpnede konflikter (Døving, 2009). Forbrukerkulturen og forbrukersamfunnet er i dagens Norge en forutsetning for økt velstand. Kristin Halvorsen, leder av Sosialistisk venstreparti (SV) og som sittende finansminister under finanskrisen for noen år tilbake uttalte hun at de som hadde råd til det måtte forsette å bruke penger, vi måtte holde forbruket oppe for å holde samfunnets hjul i gang (Røyseland, 2008). I rollen som finansminister hadde Halvorsen det ledende ansvaret for den økonomiske tilstanden i Norge og den økonomiske tilstanden er tjent med en moderat forbruksvekst, i dette tilfellet å forhindre en mulig nedgang. Likevel kan utsagnet ses på som et paradoks grunnet Halvorsen sin dobbeltrolle som også innebefattet partilederjobben for SV. SV har nemlig miljøpolitikk som en av sine viktigste standpunkter og som jeg allerede har vært inne på er forbruket en stor belastning på miljøet. Halvorsen spesifiserte videre hvilke typer forbruk hun kunne tenke seg økingen skulle innebære og viste med det sin rolle som leder for et parti som ønsker å ha en miljøvennlig profil (Røyseland, 2008). Hun foreslo kinobillett, frisørtime eller restaurantbesøk som alle er ifølge Hille et al. (2007) en miljøvennlig måte å bruke pengene sine på. Likevel var Halvorsens hovedbudskap en oppfordring om økt forbruk. Dette eksempelet er karakteristisk for moderniteten og dagens politikk. Økonomiske fremskritt kommer i første rekke, mens miljøhensyn blir tatt så lenge det ikke går ut over økonomisk fremgang.

Forbrukskulturen rommer også flere aspekter. Det økende forbruket av friluftslivsutstyr utgjør en bakgrunn for min oppgave, og i og med at forbruket av utstyr er økende, så er viktig å finne ut mer om hvilke holdninger et utvalg friluftslivselevenenes har til utstyr, samt hva utstyret betyr i forhold til deres handlinger i naturen. For å velge dette området

støtter jeg meg bl.a. til Bischoff & Odden (2000). De hevder at å forske på friluftsliv, ungdom, modernitet og identitet er et svært aktuelt forskningstema i de kommende år. Forskerne ser en tendens, fra å være en arena for nasjonal identitet, synes friluftsliv å gå til å være en arena for individuell identitet (ibid). I dannelsen av individuell identitet i friluftsliv kan nettopp friluftslivsutstyret ses som en byggestein. Og noe av besvarelsen min vil være vinklet inn mot dette.

Den økte individualiseringen av friluftslivet (Bischoff & Odden 2000) kan også romme ønsket som selvrealisering og motsatt. Holm trekker den slutningen at selvrealisering har blitt hovedmotiv i våre liv i takt med at flere av de grunnleggende behov i økende grad er mettet i dagens Norge (Holm, 2004).

En annen tolkning av det store forbruket av utstyr både forstått gjennom produktets materielle og immaterielle egenskaper kan være gjennom sosiologen Pierre Bourdieu sin forståelse av mobiliseringseffekt, der kjøp av en merkevare også kan tolkes som et ønske om tilhørighet (Holm, 2004). Ved kjøp av en materiell gjenstand kan man få innpass eller status i en gitt kontekst. Med nye brede ski vil man lettere oppleve mestring i nedfarten på toppturen, og kanskje økt status i turgjengen, mens kjøp av feller eller truger er avgjørende for en komfortabel tur opp i løssnøen.

Arne Næss utviklet økofilosofien der et prinsipp i hovedplattformen er; økt fokus på livskvalitet bør erstatte dagens overdrevne fokus på levestandard (Næss, 1989). Siden Næss sine beskrivelser av samfunnet for over 20 år siden har forbruket av materielle goder fortsatt å øke (Hille et al., 2007). Og Säfvenbom (2005) setter spørsmålsteget ved et endret verdisyn i den moderne fritidskultur gjennom en annen type velstand de siste tiårene.

2.4.1 Forbruk i friluftsliv

Forbruk i friluftsliv er i denne oppgaven begrenset seg til bruk/forbruk av friluftslivsutstyr, selv om både transport til og fra et turområde og mat kan være andre forbruksposter i forbindelse med utøvelse av friluftsliv. Forbruk av friluftslivsutstyr blir assosiert med selve kjøpet av produktet. Hvis man kjøper nye ski uten at man spenner de fast på beina og går på tur, har man et forbruk av ski, men ikke bruk. I denne oppgaven er det i hovedsak observasjoner gjennom bruk av utstyr som danner

grunnlaget for min empiri, selv om kapitel 5.6 tar for seg handlinger assosiert med forbruk. Gjennom historien, slik jeg var inne på i den historiske gjennomgangen av friluftslivsutstyr, har forbruket av friluftslivsutstyr speilet forbrukernes økonomiske situasjon. I tiden etter 2.verdenskrig var det et lavt forbruk av friluftslivsutstyr i England (Parsons & Rose, 2003), og det er rimelig å anta at det samme var tilfellet her i landet. Arbeidere har også utøvet friluftsliv i arbeidsantrekket. Mens i dag er den økonomiske situasjonen for norske forbrukere en annen. Denne begrunnelsen til det økte forbruket av fritidsartefakter forklarer Hille et al. (2007) gjennom mer fritid og økte økonomiske ressurser. I en avisreportasje i Bergens Tidene (Jansen & Mjelva, 2.februar, 2011) uttaler trendforskere at det økte forbruket av friluftslivsutstyr kan begrunnes i at det er trendy å være sporty. Dette tilbakeviser en forsker fra SIFO (Døving) ved å påpeke at det å være sporty alltid har vært trendy, og derfor ikke kan brukes som forklaringsvariabel. Hvor mye har forbruket av friluftslivsutstyr økt?

De samlede utgiftene i Norge til friluftslivsutstyr (inkludert sykler) ble i 2001 beregnet til 8.933 millioner kroner. Importen av sportsutstyr til Norge økte fra 12.200 til 25.085 tonn fra nettopp 2001 til 2005. Dette er en dobling i løpet av en fireårsperiode (Hille et al., 2007). Det er derfor rimelig å anta at forbruket på 8.933 millioner kroner har økt kraftig. Disse tallene indikerer at friluftsliv er en del av forbrukersamfunnet.

Bischoff (1999) hevder friluftsliv på -70 og -80 tallet nærmest sto utenfor forbrukssamfunnet og markedskreftene av nærmest ideologiske begrunnelser, og at det nye friluftslivet som har etablert seg i det kommersialiserte samfunnet, gjennom reklame, sponing og forbruk. Dette forbruket er gjeldende for Norge som helhet. Hva med ungdom, bidrar ungdom til forbruket av sportsutstyr?

2.4.2 Ungdom og forbruk

Det er også forsket spesifikt på ungdoms forbruksmønster. Sportsutstyr og kontingenter har en andel på 8 % av ungdommenes (13-19 år) totale forbruk, og gutter bruker signifikant mer på sportsutstyr og kontingenter sammenlignet med jentene (Brusdal, 2004a). I følge Brusdal (2001) er forbruksmengden relatert til alder, der det totale forbruket øker gradvis fra 8 til 24 år. Til hobby/sportsutstyr bruker 65 % av ungdom mellom 20 og 24 år som har flyttet hjemmefra, egne penger (Brusdal, 2001). Elevene i mitt feltarbeid bodde alle på skolen og inngår dermed inn i denne gruppen. På

ungdomsskole og videregående bruker 18 % av ungdommene penger på sportsutstyr (Brusdal, 2004b). Dette kan tyde på at ungdommene i stor grad får sportsutstyr hjemme mens de går på ungdomsskole og videregående. De fleste informantene mine gikk ut av videregående fire måneder tidligere. Brusdal peker også på at interesser er avgjørende for hva man bruker penger på. Det er derfor rimelig å anta at mine informanter bruker mer penger på friluftslivsutstyr sammenlignet med de nevnte studiene. En stor andel av sportsutstyret og friluftslivsutstyret blir sannsynligvis kjøpt av foreldrene og blir dermed ikke blitt opplyst.

Forbrukerfellesskap er grupper av personer som deler den samme forbruksinteresse, eksempelvis et klesmerke (Sholam & Kahle 1996: i Enjolras, 2006). Felles verdier holdninger og oppførsel, gjennom forbruk kan individer dele meninger og identitet. Dette blir brukt av reklamebransjen og delvis av idrettens egne organisasjoner, og formidlet av massemedia for å selge produkter som i tillegg til deres nytteverdi også innebærer en symbolsk verdi som individene bruker for å definere seg selv og for å tilhøre et fellesskap (Enjolras, 2006). Her kan det tenkes at friluftslivsorganisasjoner kan sidestilles med idrettsorganisasjonene. Rundt én tredjedel av innholdet i friluftslivsmagasinet som gis ut av Norges største friluftslivsorganisasjon er reklame for friluftslivsutstyr (Fjell og vidde, nr.1, 2011). Identiteten blir formidlet til andre gjennom estetiske symboler (klær, kroppslig utseende, utstyr, livsstil) og uttrykker ens tilhørighet til konkrete eller forestilte fellesskap ved å bruke samme estetiske symbolene. Denne funksjonen er mulig grunnet den doble funksjonen som fylles av meningsbærende varer som innebærer både nytteverdi og en symbolverdi. Denne symbolverdien kan også kalles immaterielle behov. Å kjøre på ski ned en bratt fjellside betyr å oppleve gleden av fart og spenning for mange. Dette innebærer også en livsstil, en kultur, en klesmåte – kort sagt det er et uttrykk for identitet og tilhørighet. Løssnøkjøring på ski blir også brukt som symbolverdi av merkevareprodusenter som selger sine uttrykk for det denne kulturen representerer. Utøvere blir også sponset og til sammen bidrar dette til kommersialisering av friluftslivet (Enjolras, 2006). Sponsingen og symbolverdien kan også være betegnende for dagens ungdomskultur?

2.5 Ungdomskultur og identitet

Fra å se på mennesket som forbruker, og ungdommene som en del av denne kulturen retter jeg nå lys på et helhetlig syn på ungdommene og ungdomskultur.

Ungdomsbegrepet kan sees på som en sosial prosess, som en transformasjon fra barndom til voksenhet (Wyn & White, 1997). Omstillingskravene og utviklingskravene er større enn i andre faser av livet (Mørch, 1995).

Subjektene i min empiri er 19-20 år gamle, en alder som blir definert under begrepet ungdomstid. Ungdomstid blir forstått både som et samfunnsmessig og som et individuelt fenomen (Heggen, 1994). Ungdom overtar gradvis voksensamfunnets verdier, vurderinger og handlemåter, samtidig som hver ungdomsgenerasjon utvikler bevissthet og holdninger på grunnlag av sentrale opplevelser og erfaringer. Disse opplevelsene og erfaringene former grunnleggende holdninger og verdier som de unge tar med seg gjennom livet. Tilegnelsen av disse grunnleggende holdningene og verdiene kan kalles sosialiseringprosessen. Denne sosialiseringen og læringen har primært foregått i familien (Fauske, 2003). Dette er også gjeldende i friluftsliv (Odden, 2008). I sosialiseringen til friluftsliv uttyper Pedersen (1999) dette noe gjennom at det også finnes kjønnsmessige forskjeller, hvor mor lærer opp døtrene til sine aktiviteter og far sønnene til sine aktiviteter i friluftslivet.

Friluftsliv blir av de unge brukt som et personlig, sosialt og kulturelt refleksivt identitetsprosjekt (Fisker, 2004). Tordsson (2010) beskriver friluftsliv som en vei til å utvikle personlig identitet for alle, uansett alder. Personlig identitet er den enkeltes hovedoppgave i den moderne tilværelsen og kan kommuniseres gjennom utstyr, klær, tegn, koder, språk og atferd (Tordsson, 2010). Naturen kan også ha symbolverdi og dermed kunne være en del av identiteten.

Identitet tar også Enjolras (2006) opp i et kapittel i *Idrettens bevegelser*. Her blir individuelle og kollektive identiteter i dagens samfunn presentert. Mennesker i dag har større valgfrihet enn tidligere i definisjonen av egne identiteter, som også innebærer at individene er nødt til å definere egne identiteter. Dette gir konsekvenser for individet og for relasjonene mellom individ og samfunn (Enjolras, 2006). Enjolras argumenterer for at dette innebærer etablering av nye former for autoriteter og bindinger i forhold til identitetsdannelsen.

Ungdomstiden og generasjonstilhørigheten kan sees i en historisk sammenheng, som noe med stor kontinuitet (Mannheim: i Lindgren, 2009). Samtidig kan dette medføre en

overtoning av tidløsheten når det gjelder ungdomstiden (Lindgren, 2009). Nye generasjoner vokser opp, og ungdommene får også sine problemstillinger og handlinger gjennom det samfunnet de er en del av. Som jeg har vært inne på tidligere er et av modernitetens kjennetegn endringshastigheten der samfunnet og menneskene skaper endringer (Giddens, 1997). Denne endringshastigheten påvirker også ungdom og ungdomstiden.

2.6 Folkehøgskolen

Folkehøgskolen er et skoleslag som ungdom, gjerne i 18-20 års alder er elever for oftest ett år. Folkehøgskolen tilbyr ulike linjer, gjerne praktisk rettet slik som musikk, drama, kunst, idrett og friluftsliv. I Norge finnes det 78 folkehøgskoler (folkehogskole.no). Skolene er private, men mottar driftstilskudd fra staten, og fungerer som et supplement til det offentlige skolesystemet. I 1995 kom rapporten *Folkehøgskolen – en skole for livskompetanse* som kompetanseutvalget Kirke- Undervisnings- og Forskningsdepartementet nedsatte. Rapporten viser at den realkompetansen folkehøgskolene gir, verdsettes fra skolepolitisk hold med tverrpolitisk enighet (KUF, 1995). Samtidig finnes det flere stortingsmeldinger om skolen der folkehøgskolen ikke blir omtalt.

Opprinnelsen til folkehøgskolene startet med den danske pedagogen Nikolai Frederik Severin Grundtvig født 1783, hadde sett seg lei på datidens kunnskapssyn, danningsideal og innhold i skolen (Mikkelsen, 2002). Begrepene *folkelig dannelse*, *almenoplysning* og *livsoplysning* ble grunnlaget for det nye skoleslaget. Elevene skulle bli individer med egne tanker, refleksjoner, ord og handlinger. Grundtvig hadde tro på den brede befolknings dannelse, og ikke et elitisk utdanningssystem som skulle bære et samfunn (KUF, 1995; Servan, 2000).

I følge Sletvold (1998) har folkehøgskolen tidligere blitt påvirket av samfunnsendringer da hun så på om Grundtvigs verdier og ideer var gjeldende i ulike tidsperioder i folkehøgskolen. Hun presiserer samtidig at Grundtvigs verdier og ideer var så generelle at de besto, og i fremtiden også vil bestå i folkehøgskolen. Også Borvik (1996) beskriver skoleslaget tradisjonelt i en posisjon der den samfunnsmessige kontekst er viktig.

Hvem er elever i den norske folkehøgskolen? Den danske undersøkelsen *Højskolernes Hus. Målgruppe- og effektundersøgelse* (2007-2008) hevder at et folkehøgskoleår går i arv. Hvis dine foreldre gikk på folkehøgskole er det mye større sannsynlighet for selv å gjøre det, sammenlignet med hvis dine foreldre ikke hadde gått på folkehøgskole. I følge Knutas og Solhaug (2010) er det også en svak tendens til at foreldrene til folkehøgskoleelevene har høyere utdanningsnivå enn de som ikke går på folkehøgskole. Dette støttes av den danske studien som viser til at mødrene til folkehøgskoleelevene har signifikant høyere utdanningsnivå, mens fedrene til folkehøgskoleelevene kun har noe høyere utdanningsnivå (Capacent Epinion, 2007-2008). Når vi også vet at friluftsliv som fritidsaktivitet er mer utbredt hos de med høyere sosiokulturell status, enn blant de med lavere sosiokulturell status (Odden, 2008), er det rimelig å anta at elever på friluftslivslinjer vil påvirkes av begge disse aspektene. Dermed vil folkehøgskoleelever på friluftslivslinjer trolig komme fra hjem med høyere sosiokulturell status enn de som ikke går på folkehøgskole, men også mulig sammenlignet med elever på andre folkehøgskolelinjer. Også i mine data fant jeg sitater som kan underbygge folkehøgskoleelevers sosiokulturelle status.

På vei ned fra toppturen fredag formiddag snakket jeg med læreren om skolen, elevene og mitt opphold ved skolen og sammen med elevene. Da vi snakker om elevene sier hun:

Heldig som har så ressurssterke elever. (Lærer).

Jeg ba ikke læreren uttpe dette, men jeg tolket det som at hun var fornøyd og følte seg privilegert med å kunne jobbe med elevene hun hadde. Å være ressurssterk i en folkehøgskolekontekst vil jeg tro ha mye med sosiale egenskaper å gjøre, men allikevel kan det støtte den foreliggende forskningen om at folkehøgskoleelever på friluftslivslinjer kommer fra hjem med noe høyere sosiokulturell status enn de som ikke går på folkehøgskole (Capacent Epinion, 2007-2008; Knutas & Solhaug, 2010).

2.6.1 Folkehøgskolens verdier

Av landets 78 folkehøgskoler er 30 kristne og 48 frilynte (folkehogskole.no). I følge Jonassen (1995) kan forskjellen beskrives at på frilynte folkehøgskoler oppdras ikke elevene til noe bestemt syn, mens på kristne folkehøgskoler vil undervisning og miljø

bære preg av kristen tro og livsholdning. Tross forskjellene, er det en plattform i et verdigrunnlag forankret i kristne, humanistiske og demokratiske verdier (KUF, 1995).

Borvik (1996) hevder, som tidligere beskrevet, at skoleslaget tradisjonelt står i en posisjon der den samfunnsmessige kontekst er viktig. Dette underbygges av at begge folkehøgskoleorganisasjonene sterkt understreker skoleslagets rolle i forhold til dagens kritiske miljøsituasjon, der forurensning fra menneskelig aktivitet og produksjon medfører fare for natur, menneske og samfunn. Miljøverndepartementet (1989) påpeker også at folkehøgskolene er blant de undervisningsinstitusjonene som lengst har arbeidet med spørsmål knyttet til miljø og utvikling.

I 1998/99, to år etter Borviks publikasjon, viser Waaler (2010) at det fantes 20 friluftslivslinjer som klassifiseres under kategorien *Naturvern*. Antallet naturvernlinjær mot slutten av -90 tallet, folkehøgskoleorganisasjonene sitt tydelige standpunkt i forhold til den kritiske miljøsituasjonen og folkehøgskolenes tilpasning til samfunnet tyder på sterke bånd mellom miljøet, inn mot friluftslivet, folkehøgskolen og samfunnet. I dag finnes det 2-4 naturvernlinjær. Dette kan tyde på en endring i folkehøgskolen de siste ti år, til et mindre fokus på det tidligere så aktive naturvernet. Både Sletvold og Borvik hevder folkehøgskolen tilpasser seg samfunnet.

I følge Servan (2000) er folkehøgskolen avhengig av å rekruttere egne elever og må markedsføre seg og dermed tilpasse seg samfunnets etterspørsel. At skolen må skaffe egne elever, i kombinasjon med samfunnsutviklingen kan ha påvirket linjenavnene. Servan skriver videre om det moderne mennesket i folkehøgskolen, og om frislippet av markedskreftene på -80 tallet. Servan beskrev dette i 2000, da linjene het *idrett og friluftsliv*, i overkant av 10 år senere heter linjene *Friluftsliv – Adventure*, eller *Mountaineering – guide* (Waaler, 2010). Markedet og globaliseringen kan dermed ha fått et enda sterkere fotfeste innenfor folkehøgskolen, sammenlignet med i år 2000.

2.6.2 Friluftsliv i folkehøgskolen

Siden -60 og -70 tallet har friluftsliv som fag vært en del av folkehøgskolen. I dag er friluftsliv det største faget i folkehøgskolen, der 45 av skolene tilbyr friluftsliv som linjefag (folkehogskole.no; Waaler, 2010). Skolene opererer med ulike innfallsvinkler til friluftsliv, der noen utøver mer tradisjonelle former for friluftsliv, mens andre dyrker

ekstrem sport. De fleste av folkehøgskolene med friluftsliv som linjefag markedsfører seg gjennom actionfylte friluftslivsopplevelser, som jeg eksemplifiserer på forrige side. Waaler (2010) deler friluftslivslinjene inn i tre fagprofiler, *Det tradisjonelle friluftslivet*, *det klassiske friluftslivet* og *spesialistene med aktivitetsfokus*. Hans tall fra 2007/08 viser at 36 linjer går inn under det tradisjonelle og det klassiske friluftslivet, mens det for kategorien spesialister med aktivitetsfokus var 73 linjer samme år. Til sammenligning var antall linjer i den sistnevnte kategorien, 17, i 1998/99. Folkehøgskolens største fag har opplevd en dreining av linjenavnene, fra tradisjonelt friluftsliv til spesialistlinjer med aktivitetsfokus.

2.7 Avslutning på oppgavens friluftslivsfaglige kontekst

Tordsson (2010) skriver at moderniteten hyller det frie mennesket som er uavhengig av omstendigheter, relasjoner og kulturelle føringer. Denne uavhengigheten mener han er et feilspor på veien til å forstå mennesket, og henviser til økopsykologene som ser på mennesket som et relasjonelt vesen. En av disse relasjonene er mennesket i samspill med naturen og naturmiljøet. Menneskets identitet og dets psykiske helse er avhengig av gode relasjoner til et miljø som også må bære preg av sunnhet.

Det moderne menneskets psykiske plager og ødeleggelsen av det ytre miljøet er derfor to sider av samme sak, og man kan derfor ikke bøte på det ene problemet uten også å gjøre noe med det andre. Flere av menneskets kriser og psykiske plager bunner i forstyrrelser av de mangfoldige relasjonene mennesket inngår i. En helhetlig forståelse av mennesket og menneskets relasjoner kan nettopp derfor gi grobunn for å løse vår tids økologiske kriser. Miljøproblemene kan gå fra å bli presentert i abstrakt form utenfor menneskets og menneskelige relasjoner, til å bli inkludert i de menneskelige relasjonene (Tordsson, 2010).

For å kunne forstå dagens miljøproblemer skriver Tordsson at vi må innlemme naturen som en relasjon i forståelsen av mennesket. Samme tanke sett ligger også til grunn for Aktør-nettverk teori, som jeg presenterte tidligere i kapitlet. I Aktør-nettverk teori blir naturen innlemmet som en assosiasjon, i samspill med menneskelige aktører. Aktør-nettverk teori innlemmer også menneskeskapt gjenstander i assosiasjonenes samspill i kollektivet. Tordsson (2010) sin beskrivelse av Arne Næss som så seg selv, mennesket, som en del av naturen og hytta som blir en del av han – eller snarere han blir en del av

stedet (naturen og hytta). Her retter Tordsson søkelys på viktigheten av å innlemme naturen i forståelsen av mennesket. Den menneskeskapte hytta blir ikke videre beskrevet i Tordsson sin tekst, og det er nettopp de menneskeskapte artefakter som både hytta og friluftslivsutstyr er representanter for, i tillegg til naturen, som Latour gjennom Aktør-nettverk teori ønsker å innlemme i forståelsen av mennesket og menneskelig adferd (Latour, 2008). Og det er med dette som blir brukt for å få et blikk på min undring om hvordan utstyr og ungdom-natur er bundet sammen.

3. Teori

I dette kapitlet presenterer jeg mitt teoretiske ”blikk” for hvordan jeg har analysert materialet og blitt opptatt av hvordan forholdet mellom person-natur-utstyr kan forstås. Jeg greier først ut om Aktør-nettverk teori som har bidratt til å gi meg et blikk for å forstå friluftslivs ungdom sitt forhold til friluftslivsutstyr. I aktør-nettverk teori skiller det ikke mellom menneskelige og ikke-menneskelige subjekter, noe som jeg har blitt inspirert av for å forstå friluftslivs ungdommer sine relasjoner til friluftslivsutstyr.

Jeg har blitt inspirert av Aktør-nettverk teori (ANT) bl.a. på grunn av at det gir anledning til å se hva friluftslivsutstyrt *gjør* med ungdommene og hva ungdommene *gjør* med friluftslivsutstyret. Bruno Latour f.1947 er en fransk professor ved *Centre de Sociologie de l'Innovation* og forskningssjef ved den statsvitenskapelige eliteskolen i Paris. Latour sine arbeider og utgivelser strekker seg over forskningstradisjonene filosofi, historie, vitenskapsantropologi og sosiologi. Det er innenfor de to sistnevnte forskningstradisjonene, sosiologi og vitenskapsantropologi, hans bok *En ny sosiologi for et nyt samfund – Introduksjon til Aktør-Netværk-Teori* er knyttet opp mot. Her blir Aktør-nettverk teori blant annet beskrevet som en metode for kvalitative vitenskaplige arbeider, med metodiske retningslinjer og vitenskapsantropologi jeg kommer nærmere inn på mot slutten av dette kapitlet. Likevel er det Aktør-nettverk teori som et sosiologisk-teoretisk verktøy jeg i denne oppgaven vier mest oppmerksomhet.

I ANT er det aller mest sentrale for min bruk at menneskelige og ikke-menneskelige aktører står i et gjensidig forhold. At jeg har valg ANT i min oppgave er blant annet grunnet egnetheten dette perspektivet tilbyr for å kunne forstå samfunn med et høyt endringstempo. For å kunne forstå et moderne samfunn får man, i følge Latour (2008), bedre forutsetninger til å kunne forstå økologiske problemer dersom man innlemme ikke-menneskelige aktører i sin forståelse.

Den første delen av begrepet Aktør-nettverk teori er *aktør*. En aktør kan altså være både menneskelig og ikke-menneskelig, men den må til gjengjeld påvirke og stå i relasjon til andre aktører. Hvis den ikke er med å påvirke, mistes aktørstatusen. En aktør som ikke påvirker er ikke interessant for nettverket. Det gjelder også i et motsatt scenario, hvis noe påvirker deltagende aktører, får den selv aktørstatus. En mobiltelefon kan dermed få

en aktørstatus i og med at den gjør noe med aktøren. Det er med andre ord ikke bare aktøren som kan gjøre noe med telefonen, men telefonene gjør noe med aktøren på flere måter; kommer i kontakt med andre, skaper avhengighet, sosial status etc. I ANT tenkes det at det ikke finnes skjulte faktorer som kan påvirke aktører og nettverket aktørene er en del av. Aktører er unike og kan heller ikke erstattes av noe annet, og er i tillegg dynamiske og kan bli forsterket, uforandret eller svekket. Flere aktører sammen danner *nettverk*. Et nettverk er dermed satt sammen av to eller flere aktører. Grunnet aktørenes dynamiske status vil også nettverket være dynamisk. Aktører kan komme og gå, bli forsterket, uforandret og svekket som igjen beveger og kan flytte et nettverk. Latour understreker at man ikke skal forveksle det nettverk, som skisseres i beskrivelsen, med det nettverk som brukes til å lage beskrivelsen. Eksemplet han beskriver er at det ikke er det samme å tegne med en blyant, som å tegne formen av en blyant. Nettverkets dobbeltbetydning, gjennom en forveksling mellom objektet og metoden vil i min oppgave innebære å se nettverket mellom friluftslivsutstyr og folkehøgskoleelever adskilt fra min metode som også innebefatter blant annet meg selv som forsker og mine feltnotater. Dette holdes adskilt og vil ikke bli beskrevet som aktører i analysen. Hvis leseren gjennom denne introduksjonen ønsker en humoristisk innledning til hvordan *ting* kan fungere som en påvirkende aktør anbefaler jeg å søke på ”ting som irriterer” med Atle Antonsen på youtube.com. Her spiller Alte Antonsen en karakter som lar seg irriteres av ting, med en påfølgende utagerende aggresjon. Så lærer han å takle aggresjonen ved å la tingene få gjøre hva de vil, før vi tilslutt ser han eksploderer i sinne.

Bruno Latour mener samfunnet selv må forklares – hva som skaper sosiale konstellasjoner? Hvordan bygges samfunnet løpende opp, hvordan stabiliseres strukturer, og hvordan endrer det samfunnet, eller som Latour kaller det, *kollektivet*? Denne innfallsvinkelen lå til grunn for Latour sine teorier om ANT (Latour, 2008). Det er mange forskere som har blitt opptatt av Aktør-nettverk og som sosiologisk-teoretisk tilnærming er perspektivet blitt et verktøy for å beskrive hvordan aktører i et samfunn kan påvirke hverandre. Latour er kjent for sine studier av vitenskapsfolk og ingeniører der han tok i bruk *Science, technology and society* (STS) og senere ANT for å kunne forstå relasjonen mellom involverte aktørene og hvordan ting og aktører ble vevet sammen i nettverk av betydninger. Blant forskere som har bidratt til å utvikle Aktør-nettverk teorien er Michel Callon og John Law. Michel Callon er professor ved det

samme franske universitetet som Latour, og har utviklet ANT gjennom forskning på økonomi. John Law derimot er en britisk professor som i sin forskning på banker, mennesker og datamaskiner utviklet ANT for å kunne forstå det nettverket som ble dannet med de nevnte tre aktørene. Law kunne i likhet med Latour se sin empiri med aktør-nettverk briller og kunne dermed sidestille menneskelige og ikke-menneskelige aktører og fikk verktøyet han trengte for å kunne få en forståelse av aktørene og nettverket. For Law var det datamaskiner som fikk aktørstatus, mens for Latour fikk de ikke-menneskelige aktører som påvirker ingeniører denne statusen som et utgangspunkt for de videre analysene. I min oppgave er det blant annet friluftslivsutstyret som en ikke-menneskelig aktør som får aktørstatus.

Ved å tilskrive friluftslivsutstyrets aktørstatus blir jeg opptatt av hva bruken av utstyret gjør med studentene og hva de gjør med utstyret. Men også hvordan de involverte aktører påvirker andre aktører, som naturen og utstyrbransjen. I ANT blir også aktørene selv påvirket, disse analytiske brillene kan støtte meg i forståelsen av folkehøgskoleelevene. Jeg skal videre redegjøre for de begrepene fra denne teoritradisjon som jeg skal bruke videre i oppgaven.

Assosiasjoner

I del to i Latour sin bok *En ny sosiologi for et nyt samfund* innleder Latour med en refleksjon rundt begrepet sosial. I følge Latour (2008) er vi alle bundet av sosiale interaksjoner ettersom vi lever i et samfunn og er kulturelle vesener. Adjektivet sosial betegner to forskjellige fenomener, da det på én gang er en substans og samtidig en bevegelse, som foregår mellom ikke-sosiale elementer. Latour mener begrepet sosial kan erstattes med begrepet *assosiasjoner*. Assosiasjoner vil i større grad referere til ikke-menneskelige aktører, og dermed kunne benyttes i interaksjoner på tvers av menneskelige og ikke-menneskelige aktører. Dette fordi man ved å sidestille menneskelige og ikke-menneskelige aktører får et begrep som henviser til forbindelsene og relasjonene mellom menneskelige handlinger og fysiske objekter, i min oppgave – folkehøgskoleelevenes handlinger og friluftslivsutstyret.

Kollektivet

I begynnelsen av dette kapitlet skrev jeg at Latour benytter begrepet *kollektivet* fremfor samfunnet. Dette er fordi Latour ønsker å se natur og kultur som en helhet, og på

samme måte som begrepet ”det sosiale” ikke inkluderer ikke-menneskelige faktorer, vil samfunn assosieres med kultur – det menneskeskapte – og ikke natur. Mens Latour sitt kollektiv inkluderer naturen, slik som assosiasjoner inkluderer ikke-menneskelige aktører.

Inskripsjon

I beskrivelsen av aktørene og aktørenes egenskaper, og spesielt de fysiske objektene som friluftslivsutstyr bruker Latour (2008) begrepet *inskrripsjon*. Inskripsjon er hvordan et produkt legges tilrette for bruk på en gitt måte. Inskripsjonen kan være sterk slik at gjenstanden kun kan benyttes på en bestemt måte, eller svak og bruksområdet er mindre avgrenset. Ved å se på ski og utviklingen av ski, er inskripsjonen blitt sterk. Det blir produsert ski for flere typer skikjøring, der de ekstreme kvalitetene dyrkes, og inskripsjonen blir forsterket. En skientusiast kan gjerne ha svært mange par ski, et par for de ulike bruksområder.

Oversettelse

Et annet sentralt begrep i ANT som er nært knyttet opp mot inskripsjon er *oversettelse*. Oversettelse betyr å skape en inskripsjon, med det formål å få aktøren eller det nettverket aktøren er i, mot et bestemt mål. En sykkelprodusent kan ha som mål å skape økt treningsglede for sykkellisten ved å skape en inskripsjon som klikkpedaler. Samme sykkelprodusent kan også ha et ønske om å øke sin omsetning, dermed utvikler de klikkpedaler og skaper en inskripsjon. Begge disse målene kan være en oversettelse

3.1 ANT som metode

Som det kommer frem er ANT med sine aktører og nettverk et egnet verktøy for sosiologiske spørsmål, men ANT rommer også mer metodiske aspekter. I følge Bruno Latour (2008), en av grunnleggerne av ANT, er den også en sosiologisk metode. En metode om hvordan man kan arbeide ut en forståelse av et nytt samfunn. Nye samfunn er i stadig forandring, og stadige forandringer krever verktøy tilrettelagt for dette.

I ANT er det heller ikke de medvirkende aktører, metoder og områder *på forhånd* valgt ut som medlemmer av det sosiale. Ikke å velge ut medvirkende aktører, metoder og områder på forhånd er en del av ANT sitt ønske om en bevisst forutinntatthet. Forskeren må være en rolle og forutinntatthet bevisst, og godta sin forutinntatthet. Det er aktørene

selv som gjør arbeidet, inklusiv å skaffe egne rammer, deres egne teorier og deres egen kontekst, deres egen metafysikk, til og med deres egne ontologer. Nye emner, det er det ANT er god til (Latour, 2008). Dette fordi den kontinuerlig kan ta nye aktører inn i nettverket så fremt de påvirker andre aktører, og tas ut igjen hvis de ikke påvirker eller eventuelt mister påvirkningseffekten.

ANT rommer også en liste med fem kilder til usikkerhet. Der de første tre kildene til usikkerhet blir omtalt her, da disse omhandler viktige aspekter for mine analyser. Den første kilden til usikkerhet er gruppens karakteristikk. Her sikter Latour til motsetninger og ulike måter å gi aktørene i feltarbeidet identitet. I mitt feltarbeid kan det være hvordan friluftslivsutstyrets rolle har blitt påvirket av en styrket utstyrsbransje og forbrukernes økonomiske forutsetninger. Den neste kilden til usikkerhet er handlingenes karakteristikk, der handlingene flytter rundt på aktørene og nettverket og det opprinnelige målet. Nye aktører kan også henge seg på i tolkningen av handlingene. Dette kan i mitt feltarbeid innebære elever som forteller medelever om friluftslivsutstyr og får utvidet sin kunnskap om friluftslivsutstyret. Den tredje kilden til usikkerhet er objektenes karakteristikk. Den type handlingsinstanser som interagerer er tilsynelatende helt åpne. I mine observasjoner kan dette være informanter som gjør en handling, og i neste øyeblikk gjør noe annet som kan forrykke tolkningen av den første handlingen. Denne oppgavens tolkninger av friluftslivselevne blir i større grad sett i lys av ulike tematiske handlinger, mer enn tolkninger av enkeltindivider, og gjør de første to kildene til usikkerhet mer relevante for denne oppgaven.

ANT blir i denne undersøkelsen rammene for mine analyser. Jeg vil i mine analyser benytte begrepene *aktør*, *nettverk*, *kollektiv*, *assosiasjon*, *inskripsjon* og *oversettelse* som jeg tidligere i kapitlet har beskrevet.

4. Metode

Metode betyr den veien som går for å undersøke et spørsmål. Vilhelm Aubert gir en definisjon, som er gjengitt av Hellevik (2002, s. 12), der det skrives at: *En metode er en framgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme fram til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder.* Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming hentet fra en samfunnsvitenskapelig tradisjon. I kapitlet vil jeg gjøre rede for sentrale elementer i hvordan tolkning, forståelse og vurdering av data forstås i en samfunnsvitenskapelig forskertradisjon. Jeg vil også gi en beskrivelse av deltagende feltarbeid, tolkningsprosesser i kvalitativ forskning og forholdet mellom tolker og tekst sett i en validitets- og reliabilitetskontekst.

Grunnen til at jeg har valgt kvalitative metoder at jeg er opptatt av å undersøke ungdommers interesse, holdninger og handlinger i forhold til friluftsutstyr. Kvalitativt orientert forskning fokuserer på innhold, beskaffenhet og betydning, å forstå den menneskelige verden. I samfunnsforskning og humaniora bruker kvalitativt orienterte forskere feltarbeid, der de oppholder seg blant de menneskene de ønsker å studere i deres naturlige omgivelser. Samhandling mellom menneskene, gjennom selv å delta i samhandlingen, er det interessante (Latour, 2008; Wadel, 1991). Mitt ønske om å forstå samhandlingen mellom folkehøgskolestudenter og friluftslivsutstyr ble utgangspunkt for mitt valg av metode.

4.1 Valg av metode

På bakgrunn av mitt ønske om å forstå friluftslivs ungdom sitt bruk av friluftslivsutstyr har jeg valgt observasjon som metodisk tilnærming. Gjennom å velge deltagende observasjon fikk jeg muligheten til å være med på friluftslivstur, og dermed kunne finne ut hvordan ungdom bruker og omtaler sitt eget og skolens utstyr. I tillegg fikk jeg muligheten til å være med på noe av friluftslivsturens for- og etterarbeid. På turens forarbeid må det friluftslivsutstyret som skal være med pakkes, og turens etterarbeid innebar i mitt feltarbeid blant annet å klargjøre det brukte friluftslivsutstyret for neste tur. Å være sammen med elevene både i forkant og etterkant, og ikke minst under selve turen gir førstehånds erfaringer for forskeren. Det forskeren deltar i innebærer både å være rettet mot deltagernes selektive perspektiver og erfaringer, og sine egne. Et selektivt perspektiv innebærer at forskeren får tilgang til handlinger og væremåter ut fra

slik deltageren selv handler, ønsker å fremstå, og kommuniserer seg i mellom og med utstyret. I mine observasjoner av en folkehøgskoleklasse, der elevene vel så mye er opptatt av hvordan de fremstår ovenfor medelever, gjøre det trolig at elevene fremstår slik de er, fremfor slik de ønsker å bli oppfattet. Fangen (2010) skriver at deltagende observasjon gjør at man kommer nærmere inn på folks virkelighet og kan få personlig kunnskap om dem. Det er denne virkeligheten og personlige kunnskapen jeg ønsket å ha som utgangspunkt i mine data, elevenes sitt forhold til, og bruk av friluftslivsutstyr. Derfor var det naturlig nettopp å være med de på tur, da jeg så deltagende observasjon gjennom å være med på en friluftslivstur, som det best egnede verktøyet for å hjelpe meg til en økt forståelse av friluftslivssungdommers forhold til friluftslivsutstyr.

Mitt neste spørsmål ble derfor; *Hvilke ungdommer skal jeg være med på friluftslivstur?*

4.2 Valg av informanter

Valget ble å gjøre feltarbeidet med en folkehøgskoleklasse på friluftslivstur. Der forskningsprosjektets subjekter er friluftslivselever på den valgte folkehøgskolen, i tillegg til en stipendiat og læreren på den spesifikke linjen jeg fulgte. Folkehøgskolen ble valgt som arena fordi det er en viktig sosialiseringsinstitusjon for friluftslivet i Norge. De fleste folkehøgskolene tilbyr friluftslivslinjer, og det finnes til sammen over hundre friluftslivslinjer på norske folkehøgskoler (folkehogskole.no). Folkehøgskolen som er valgt både markedsfører seg med og utøver aktiviteter relatert til det nye friluftslivet, som igjen krever at den enkelte elev har en del basis friluftslivsutstyr for å kunne delta. Informantene i mitt feltarbeid er gutter og jenter på 19-20 år som har valgt å være elev på en friluftslivslinje ved en folkehøgskole for ett år. Elevene er unge mennesker som også trolig kommer til å delta og være aktive innenfor friluftslivet i lang tid fremover. Derfor synes jeg dagens friluftslivselever i folkehøgskolen sitt forhold til utstyr er svært aktuelt.

Folkehøgskolen jeg fulgte består kun av friluftslivslinjer, og klassen er en generell friluftslivslinje der *man får en smakebit av alt*, i følge skolens hjemmesider. At jeg ble med en generell friluftslivslinje var til en viss grad tilfeldig ettersom jeg ringte til to skoler som jeg visste hadde flere friluftslivslinjer og som også lå i overkommelig reiseavstand fra mitt bosted. At det ble en generell friluftslivslinje passet også mitt ønske om å forstå friluftslivsinteressert ungdom sitt forhold til utstyr. En spesialisert

linje ville kanskje i større grad snakke om det friluftslivsutstyret som er spesifikt for deres linje, sett i forhold til mitt feltarbeids brede utgangspunkt til friluftslivsaktiviteter.

Veilederen under disse friluftslivsaktivitetene var læreren, hun hadde jobbet som lærer ved skolen i tre år og takket ja til at jeg kunne være med henne og klassen i tre dager. I tillegg hadde læreren med seg en stipendiat. Dette var en elev fra fjorårets kull som dette skoleåret fungerte som læreren sin assistent. Stipendiaten hever ikke full lønn, men mottar noe økonomisk kompensasjon og betaler ikke skolepenger, i tillegg til å motta stipend fra Statens lånekassen. Stipendiaten vil dermed ha mer penger til rådighet enn året før, hva dette har å si i forhold til min problemstilling kommer jeg tilbake til i analysekapitlet.

Foruten den kvinnelige læreren og stipendiaten besto klassen av 15 elever, hvorav 8 jenter og 7 gutter. I følge den danske undersøkelsen *Høyskolernes Hus. Målgruppe- og effektundersøgelse* (2007-2008) viser tall fra kullene mellom 1974 og 1987 at to av tre folkehøgskoleelever er kvinner, mens det var én prosent med innvandrerbakgrunn (Capacent Epinion, 2007-2008). På friluftslivslinjer på folkehøgskoler i Norge vil jeg tro det er en jevnere kjønnsfordeling enn tallene den danske studien viser, og på folkehøgskoler i Norge generelt. Det finnes andre linjer som kanskje i større grad er kvinnedominerte slik at folkehøgskolens totale kjønnsfordeling samsvarer med den danske studien. Mens tallene fra min studie der kjønnsfordelingen var relativt jevn, tror jeg er representativ for friluftslivslinjer ved folkehøgskolen i Norge. Det var én kanadier i klassen, resten var etnisk norske.

I oppgaven har jeg avgrenset meg til én enkelt klasse på, én enkelt skole, over én tidsperiode. Under utarbeidelsen av de metodiske rammene i tiden før, under og etter feltarbeidet hadde jeg en åpen innstilling til feltarbeidets varighet og eventuelt antall tidsperioder. Jeg ble tilbudt å være med, og deltok på en tredagers friluftslivstur. Jeg og mine veiledere var av en oppfatning av at mitt datamateriale var tilfredsstillende til å kunne skape fruktbare analyser for en masteroppgave, dermed ble den nevnte konteksten rammene for undersøkelsen. Friluftslivsturen ble gjennomført i oktober, som er relativt tidlig i skoleåret. Likevel hadde klassen vært sammen i nesten to måneder og med folkehøgskolens intensive sosiale liv medførte dette at elevene kjente hverandre relativt godt.

4.3 Deltagende observasjon

Studiens metode er, som allerede sagt, deltagende observasjon, en egnet metode for å få data om hva folk sier og gjør i sammenhenger som ikke er strukturert av forskeren. Hvilke aktiviteter folk selv setter i gang, hvem som er tilstedet, hvilke profiler og posisjoner de har, og hva de sier, er noe en får data om gjennom å være sammen med andre i deltagende observasjon, uten at man nødvendigvis stiller dem spørsmål (Fangen, 2010).

Gjennomgående er det ingen fasit, det er mange måter å utføre deltagende observasjon på (Fangen, 2010). Likevel er noe flere retningslinjer og problemstilling som krever refleksjon for å kunne gjennomføre et godt feltarbeid gjennom deltagende observasjon. En av disse refleksjonene illustrerer Fangen ved å konstruere en tenkt linje mellom en som kun deltar, og en som kun observerer. For så å stille spørsmålet; *Hvor er jeg på linjen?* (Fangen, 2010).

Figur 4.1: Deltager/observatørmodell

Først gir jeg eksempler på hver av ytterpunktene, før jeg beskriver min rolle. Til venstre i figur 4.1 finnes rollen deltager, det er en ikke-observerende rolle som Øygarden (2000) fikk erfare under hans feltarbeid i et boksemiljø. Han hadde bestemt seg for å sparre med de som ønsket det, og han følte seg mer og mer som en bokser. Dette gikk ut over arbeidet som forsker og feltnotatene ble tynnere og tynnere. Rollen som ikke-observerende deltager ville for meg si og begynt og fullført folkehøgskoleåret som elev. Det andre ytterpunktet, på høyre side av figur 4.1, ville i mitt feltarbeid å være med på turen i tre dager uten å snakke med noen, for dermed å påvirke samhandlingen mellom informantene. Ikke å påvirke informanten var nettopp grunnen til den rene observatørrollen forskeren i den norske filmen *Salmer fra kjøkkenet* inntar ved å sitte på en forhøyet stol i et hjørne på kjøkkenet til informantene. Denne rene observatørrollen

kan i større grad bidra til å skape stressende oppførsel og annerledes oppførsel enn man ellers ville gjort (Fangen, 2010). Hvor mye deltager og hvor mye observatør var jeg i mitt feltarbeid? Under hele feltarbeidet var jeg skjerpet og observerende når elevene snakket og gjorde handlinger i forhold til friluftslivsutstyret, ved å notere eller å memorere for så å notere senere. Likevel ble det meste av tiden ikke snakket om utstyr, og i denne tiden hadde jeg fokus på å være deltager – være med å klatre på dagen, spille mafia rundt bålet på kvelden og gå i fjellet mens jeg snakket med elevene om alt og ingenting. I Fangen (2010) anbefaler hun å innta en rolle tilpasset dine personlige ferdigheter. Etersom jeg har god friluftslivserfaring var det naturlig å delta på alle aktivitetene, enten det var å klatre eller å samle ved. En av mine personlige ferdigheter er at jeg er utadvent og kommer lett i kontakt med nye mennesker, dette var noe jeg benyttet meg av og fikk et fortrolig forhold med mange av elevene. Elevene, som jeg allerede har beskrevet, og også kommer inn på senere i oppgaven, kan defineres som ressurssterke. Dette merket jeg spesielt i forhold til de sosiale egenskapene, og flere av elevene var nysgjerrige og spurte om meg og min bakgrunn. Jeg fortalte at jeg også hadde gått på folkehøgskole, noe som ble starten på en lang samtale om det å være elev på en folkehøgskole. Elevene sine gode sosiale egenskaper kombinert med min utadvendte atferd førte til et raskt fortrolig forhold noe som også var avgjørende for å gi observasjonene reliabilitet i et relativt kort feltarbeid.

Mitt feltarbeid er utført i egen kultur, eller rettere sagt i en kultur jeg kjenner godt, både fra min utøvelse av friluftsliv og min erfaring som elev på folkehøgskole. Etter å ha lest om ulike feltstudier gjengitt i *Deltagende observasjon*, kap.2 av Katrine Fangen (2010) satt jeg med et inntrykk at mitt feltarbeid i større grad inneholdt deltagelse i forskerrollen. Vil feltarbeid i egen kultur i innebære og kunne bevege seg mer til venstre i figur 4.1, nærmere den rene deltagerrollen? Under hele mitt feltarbeid følte jeg det naturlig å være aktiv i deltagerrollen. Både fordi jeg mestret aktivitetene og at de fleste elevene henvendte seg til meg, og jeg henvendte meg til dem. Selv om jeg ved et par anledninger trakk meg tilbake da elevene drev med leirliv. Likevel vil en forskerrolle med kun deltakelse ikke gi tid til refleksjon/observasjon. I mitt feltarbeid ville dette medført at mine feltnotater måtte noteres ned i etterkant, og dermed ville sjansen for å glemme verdifulle data og observasjoner være større.

Også å bevege seg for langt mot en ren observasjon kan innebære noe negativt. I følge Fangen (2010) kan man ved kun å observere, gå glipp av og ikke skjønne de interne kodene osv. Men i mitt feltarbeid i egen kultur har jeg den bakgrunnskunnskapen og en forforståelse som tilsier at jeg eksempelvis skjønner de interne kodene. Argumentet for ikke kun å være observatør for meg ligger muligens i at elevene ikke oppfører seg ”naturlig”, eller bli stresset som Fangen skriver. Dette er det argumentet som jeg synes var avgjørende at jeg valgte den rollen jeg valgte. At jeg ved å bli best mulig kjent med elevene kunne få elevene til å oppføre seg naturlig og dermed få valide data

Viktigheten av det å delta og lytte til informantene finner man også igjen i annen metodisk litteratur. En av ANT sine viktigste metodiske prinsipper er at det er informantene som er eksperten på seg selv, og at man skal lytte til informantene. Også Skjervheim beskriver en lignende forskerrolle i *Deltakelse som menneske*. Skjervheim skriver det er viktig å engasjere seg i det den andre sier fremfor å ha en objektiv utenforstående rolle. En slik ikke-objektiverende holdning følger ikke automatisk av å bruke deltagende observasjon som metode. Deltakende observasjon kan være både positivistisk og ikke-positivistisk (Kalleberg, 1996). Mitt feltarbeid er knyttet opp mot en ikke-positivistisk deltagende observasjon med idealer om meningsdimensjoner i menneskelige handlinger.

Deltakende observasjon innebærer ikke at man må gjøre ”alt” deltakerne gjør (Fangen, 2010). For min del falt det naturlig å være med på det deltagerne gjorde, selv jeg ikke var like aktiv under alle aktiviteter og gjøremål. Det var elevene som laget middagen og grøt til frokost som jeg fikk servert, men å lage mat utendørs var en del av friluftslivsoplæringen og pedagogen i meg tenkte at de kunne løse den oppgaven på egenhånd. Jeg oppfattet heller ikke at elevene fant det påfallende at jeg ikke deltok i matlagingen, selv om jeg fortsatt var en del av det sosiale miljøet. Fangen (2010) skriver at det å være en del av det sosiale miljøet er å være en deltagende observatør. Selv om jeg har vært inne på noen av episodene i gjennomføringen av den deltagende observasjonen ønsker jeg i neste underoverskrift å gi en mer helhetlig fremstilling av gjennomføringen av feltarbeidet.

4.3.1 Gjennomføringen

Den valgte folkehøgskolen kontaktet jeg per telefon den 18. august 2010, etter tidligere den dagen å ha tatt kontakt med en skole som ikke ønsket å delta. Læreren jeg kontaktet tok opp problemstillingen om det var noen av lærerne på skolen som var interessert i å ha med meg på tur med sin klasse. En kvinnelig lærer samtykket, og jeg kontaktet henne per telefon og e-post, og planla sammen hvilken tur jeg skulle være med på. Vi avtalte at jeg skulle være med på tur og observere uke 39 da elevene skulle klatre to dager, tillegg til en dags topptur til fots. Underveis på turen benyttet jeg en loggbok og noterte det jeg selekterte ut som kunne være verdifulle data for prosjektet *Friluftslivsutstyres betydning i en folkehøgskolekontekst – glemt eller høyt profilert?* Med på feltarbeidet hadde jeg også en diktafon der planen var å snakke inn min oppsummering og tolkninger av situasjoner og samtaler relevante for min oppgave. Mens jeg satt ved elevene følte jeg ufarliggjøringen av meg selv gjennom en utadvent deltagerrolle ville bli forrykket av at jeg tar frem en diktafon. Derfor valgte jeg kun i de anledningene jeg trengte det å ta frem en liten loggbok og blyant foran elevene. Etersom jeg i utgangspunktet ønsket å supplere notatskrivingen med bruk av diktafon valgte jeg å gå et stykke bort fra leirområdet for å snakke inn mine observasjoner. Mens jeg sto der og snakket inn i diktafonen tenkte jeg; ”hva hvis noen av informantene ser meg, og hva tenker han/hun da?” Gå på do, hente ved, tilbringe litt tid på egenhånd – jeg kom på mange anledninger som kunne føre informantene bort til der jeg sto. Så tenkte jeg; ”det jeg prøver å si nå, hvorfor ikke bare skrive det i loggboka”. Fra den stund benyttet jeg kun loggboken for å føre mine observasjoner. Loggboken ble senere utgangspunkt for en utskrivning av mine feltnotater på en datamaskin. Denne prosessen fører med seg refleksjoner som også videreførte analysearbeidet som startet allerede ute i felten. Utskriningen av feltnotater blir av Wadel (1991) beskrevet som et feltarbeid i feltarbeidets egne notater etter det deltakende observerende feltarbeidet

4.3.2 Forskerens rolle i deltakende observasjon

Wadel (1991) mener feltarbeid som deltakende observasjon innebærer i det minste tre typer utfordringer. Forskeren må skaffe seg adgang til deltakende observasjon, i stand til kontinuerlig å utvide sitt rollerepertoar, og være ”sosiolog på seg selv”. Den første utfordringen gikk i orden da jeg avtalte med folkehøgskolelæreren at jeg fikk være med på friluftslivstur. De to neste utfordringene var jeg forbredt på å mestre gjennom blant annet å ha lest Katrine Fangen (2010) sin bok *deltakende observasjon* og satt meg inn i

hva denne vitenskaplige metoden innebærer og hvilke refleksjoner og overveielser forskerrollen krever.

Hvordan forskerrollen utformes i kvalitative prosjekter beskriver Vold (2010) i sin oppgave. Forskeren og observatøren kan ha en åpen eller skjult tilnærming til feltet. I mitt prosjekt velger jeg å ha en delvis skjult, delvis åpen tilnærming. Elevene fikk informasjon om at jeg skriver en masteroppgave, og gjennom deltagende observasjoner se og notere hva de gjør og sier knyttet opp mot det å være på friluftslivstur. Min rolle utformes i min relasjon til elevene og lærer, og er preget av at jeg hele tiden selv lærer om metoden jeg bruker og rollen jeg utformer. Wadel (1991) peker også på hvilken tilnærming forskeren skal benytte. Han mener en åpen rolle kan hindre adgang til feltet. Og at den observerende forskeren ikke bør ha en åpen tilnærming. Forskeren må spille to roller, den reflekterende forskeren og deltaker. I feltarbeidet skal en strebe etter en balansert variasjon mellom de to rollene.

Deltakende observasjon innebærer at en er sosiolog på seg selv og ikke kun ovenfor sine informanter. Dette innebærer at forskeren må ha et refleksivt syn på sin rolle, er i stand til å utnytte seg selv som informant, og er oppmerksom på ens egne kulturelle kategorier (Wadel, 1991). I denne undersøkelsen forventer jeg å være en forsker på en yngre utgave av meg selv, slik jeg selv var som folkehøgskoleelev. En som er interessert i friluftslivsutstyr og glad i friluftslivet og naturen, uten å ha reflektert over miljøkonsekvensene ved forbruket av friluftslivsutstyr. I rollen som deltakende observatør er det viktig å være bevisst rundt hva jeg ønsker å se. Alle hendelsene, sosiale interaksjoner og samtalene i løpet av tre dager på tur med en folkehøgskoleklasse er et enormt omfangsrikt datamateriale. Derfor er det viktig å reflektere rundt hva jeg ønsker å se etter, slik sitatet under tar opp.

(...) Social science observation is fundamentally about understanding the routine rather than what appears to be exciting (Bryman: i Silverman, 1993).

Bryman setter fokuset på rutinene, det er denne vinklingen jeg ønsker å se gjennom mitt prosjekt. Hva elevene gjør, hva de snakker om og hvordan de snakker om friluftslivsutstyr, dette var spørsmålene som genererte mine data.

4.4 Arbeid med analyse av materialet

I arbeidet med å analysere materialet, har jeg benyttet et bevisst samspill mellom første- og andregrads fortolkninger. Der jeg i etterkant av feltarbeidets sitater, utfører en førstegrads fortolkning. En førstegrads fortolkning er en konstatering av hva man hører og ser, og kan i min undersøkelse belyse informantenes egne uttalelser og holdninger til friluftslivsutstyr. Begrepene man bruker i førstegrads fortolkninger blir beskrevet som erfaringsnære. I mine analyser etter førstegrads fortolkningene, tar jeg i bruk mer erfaringsfjerne begreper gjennom andregrads fortolkninger. Andregrads fortolkninger blir gjerne også forbundet med ”tykke” beskrivelser. Tykke beskrivelser kan bidra til å akkumulere kunnskap om et fenomen, og gi forståelse av andre nærliggende fenomener (Fangen, 2010). En andregrads fortolkninger kan gi en dypere forståelse av friluftslivsutstyrets plass i folkehøgskoleelevenes sfære, og ringvirkningene både for elevene, medmennesker og naturen. Ved en balanse mellom første- og andregrads fortolkninger er målet en fruktbar analyse av folkehøgskoleelevers utstyrsbruk, som hverken blir et mikrofonstativ for informantene eller en virkelighetsfjern analyse forankret i ideologiske perspektiver.

I analysearbeidet ser jeg i likhet med Habermas på en handling som en påstand, slik at handlingen vurderes ut i fra de samme gyldighetskrav som en tekst (Fangen, 2010). Det å studere handling som tekst vil si at vi studerer handlingen i kraft av hva den betyr, og videre at den ses som et uttrykk for noe annet (Barthes, 1975).

4.5 Etikk

For gjennomføring av prosjektet *Friluftslivsutstyrets betydning i en folkehøgskolekontekst – glemt eller høyt profilert?* observere jeg en folkehøgskoleklasse på friluftslivstur. I forbindelse med feltarbeidet undertegnet subjektene en samtykkeerklæring (vedlegg 2) der de fikk informasjon om prosjektets hensikt og hva observasjonene skulle brukes til. De ble også informert om at persondata i datainnsamlingen og opplysninger om skolen ville bli anonymisert. Subjektene fikk også informasjon om at de kunne trekke seg fra studien når de selv måtte ønske det. Undersøkelsen er også godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (Vedlegg 1).

Etiske overveielser kan også oppstå under selve observasjonene. I et kvalitativt forskningsarbeid der forskeren jobber med mennesker vil situasjoner dukke opp som kan kreve etiske overveielser. Det er derfor viktig til en hver tid og en hver situasjon å kunne reflektere over de etiske aspektene ved forskningsprosjektets subjekter. I gjennomføringen av mitt prosjekt kom jeg opp i situasjoner der jeg reflekterte over min rolle både som deltager og observatør, og hvilken rolle jeg til en hver tid skulle innta.

Gjennom deltakende observasjon får man en nærhet til mennesker og menneskers liv som innebærer en etisk dimensjon som har konsekvenser for utformingen av forskerrollen (Vold, 2010). Underveis i den deltakende observasjonen, skrev jeg tidligere at jeg skulle bli to roller, både forskerrollen og deltakerrollen. Det er i vekslingen mellom disse rollene er det etisk viktig at man behandler opplysninger fra feltet med varsomhet (Fangen, 2010). Mine data er egne feltnotater som jeg har oppbevart låst i min leilighet eller ved mitt kontor ved min utdanningsinstitusjon hvis jeg ikke selv har vært tilstedet. Jeg har gjennomgående brukt fiktive navn på både skole, elever og lærere i notatene og i oppgaven for å sikre subjektene anonymitet.

5. Analyser

I dette kapitlet vil jeg presentere og drøfte sentrale funn fra mitt prosjekt. Utgangspunktet for mine funn er, som allerede nevnt, materialet fra deltagende observasjoner utført med en folkehøgskoleklasse på friluftslivstur. På grunnlag av informantenes kommentarer og diskusjoner, både gjennom verbal og non verbal kommunikasjon ses empirien i lys av forbruks-, friluftslivs- og folkehøgskoleforskning og verdier, samt sosiologiske teorier. I dette analysekapitlet har jeg valgt følgende struktur. Kapitlet er delt opp i ti avsnitt. Først greier jeg ut om konteksten slik at leseren har bedre forutsetninger til å få innsikt i mine tolkninger. Så gir jeg som beskrevet i kapitel 4, et eller flere sitater som jeg videre tolker, gjennom en førstegrads fortolkning, forså en andregrads fortolkning, før jeg diskuterer tolkningene. Avsnittene har følgende overskrifter:

Hjelm – den eller den?

Soveposen – varm nok, lett nok, dyr nok?

Hallo! Hallo! Hvordan står det til?

Spesialisering av friluftslivsutstyr

Utstyrseminaret

Folkehøgskoleelevene som forbrukere, Det beste!

Folkehøgskole og lærer – anbefaling og påvirkning

Den økonomiske aktør

Kontekstens aktører

I presentasjon av forbrukssamfunnet i friluftslivet viste jeg hvordan dette har bidratt til en utvikling av utstyr som har gitt flere positive ringvirkninger. Utviklingen av friluftslivsutstyr har medført økt sikkerhet, komfort og lavere terskel for mestring. Økt

sikkerhet kan ses gjennom GPS sin mulighet til å finne ut hvor man er når sikten blir minimal og/eller menneskelige feil oppstår. Mobiltelefonen kan varsle og kommunisere med redningstjenesten, samt hjelmer, ryggskinner og håndleddsbeskyttere som andre eksempler, som tjener til beskyttelse mot skader. Også økt komfort av utstyret, for eksempel det elastiske klatretauet som økte fallets komfort betraktelig. Økt komfort finnes også i utvikling av hjelmer der vekten minimaliseres og behagelige tilpasninger oppnås gjennom at det har skjedd forbedringer både i forhold til materialer, tekniske løsninger og ergonomi. Det tredje positive aspektet av den løpende utstyrsutviklingen, er at en del aktiviteter kan ha blitt lettere å mestre. Et eksempel på dette er brede alpint/telemarksski, som grunnet blant annet stivere støvel og bredere ski har gjort nedfarten fra toppturner betraktelig lettere å mestre. Alle disse aspektene kan også ha ført til at aktiviteten er blitt mer tilgjengelig for flere mennesker, samtidig som det har skjedd en spesialisering (Tordsson, 2010) og økt forbruk (Hille et al., 2007) av friluftslivsutstyr.

Det økte forbruket av friluftslivsutstyr er en miljøbelastning (Hille et al., 2007). Dette drar opp følgende undring: *Hva er miljøvennlige handlinger i friluftsliv?*, er et spørsmål som krever utforskning. En indikasjon på det å utøve miljøvennlige handlinger er begrepet ”sporfri ferdsel”. Sporfri ferdsel er et godt innarbeidet begrep brukt i friluftslivet. For folk flest innebærer dette ikke å etterlate seg søppel, da du er på besøk i naturen og skal forlate den som da du kom (”leave no traces but footprints”). Under mitt feltarbeid observerte jeg ikke noen som kastet søppel, som viser at elevene utøvet miljøvennlige handlinger på dette området. Andre spor, som ikke umiddelbart er like synlige, kan ha omfattende konsekvenser for økosystemet. Et eksempel er miljøbelastningen gjennom motorisk ferdsel, bruk av lite miljøvennlige materialer i friluftsstyret eller økt produksjonsmengde. Bruk av motoriserte kjøretøy, enten det er i bruk i utøvelsen av friluftsliv (motorbåter, snøskuter og ATV) eller som transportmiddel til aktivitetens område, er et økende – og etter mitt syn problematisk felt. Transporten til turområdene i mitt feltarbeid foregikk med minibuss. Likevel var avstanden relativt liten og ingen motoriserte kjøretøy ble benyttet som en aktivitet. Det kan derfor hevdes at transportmessig var turene i mitt feltarbeid i stor grad miljøvennlige også gjennom dette aspektet. Det skal dog tilføres at folkehøgskolen også arrangerte utenlandsturer og turer i Norge med vesentlig større behov for motorisert transport. Dette har jeg i oppgaven valgt å se bort i fra, men er absolutt et paradoks på lik linje med forbruket av

utstyr i lys av folkehøgskolens grunnleggende verdier jeg tar opp i siste punkt av analysedelen.

Også utstyret i friluftsliv kan knyttes til spørsmålet hva som er miljøvennlige handlinger i friluftslivet og ikke (Høyem, 2005). Det er dette området denne oppgaven i hovedsak omhandler. Tidligere ble det brukt materialer i stor grad hentet fra naturen, som bomull og ulltøy. I dag er klær av syntetiske materialer svært populært, dette gjelder i stor grad ytterbekledning, men også innerbekledning som fleece og andre syntetiske materialer. Disse materialene er lite miljøvennlige, men fokuset for mine analyser er den økende mengden utstyr gjennom økt forbruk. I tillegg til bekledning rommer utstyr også alt det materiell som er med på tur. Skal man være topp utstyrt som jeg tror svært mange ønsker å være, bør man ha flere ulike typer skipar slik som samtalen mellom Erika og Lars i punkt 5.4 indikerer. Det finnes et utall ski i forskjellige kategorier og med ulike egenskaper (oslosportslager.no). Når man kjører på ski er hjelm et av flere tilgjengelige tilleggsutstyr, dette fører oss over på det første temaet i analysen av mitt materiale.

5.1 Hjelm – den eller den?

Når utstyret spesialiseres kan det stilles spørsmål om mulighetene til å bruke utstyr på flere måter samtidig blir redusert. Et eksempel på dette kommer fram fra en observasjon jeg gjorde onsdag morgen før sykkelturen. Elevene gjorde de siste forberedelsene før avreise. Noen stabled sekkene inn i minibussen, mens andre var på rommene sine og pakket sekken klar til avreise. Det var også noen som snakket med hverandre, hadde sykkelhelmer på hodet og sto lent inntil sykkelen, klare for å trække i vei. Elevene skulle sykle til et klatrefelt noen kilometer unna og læreren hadde i forkant gitt beskjed om at elevene skulle sykle med hjelm. En gutt (Jens Ola) kontakter læreren da han ikke hadde sykkelhjelmer:

”Jeg har ikke sykkelhjelmer.” (Jens Ola)

”Da kan du sykle med klatrehjelmen” (som alle elevene lånte av skolen).
(Læreren)

Samtalen fortsatte mellom eleven som ikke hadde sykkelhjelmer og en medelev:

”Kan man kjøre alpint i klatrehjelm?” (mange klatrehjelmer har svært mange likhetstrekk med alpinhjelmer). (Jens Ola)

”Det blir for kaldt.” (Henrik)

”Åhh, man trenger ikke lue?” (Jens Ola)

”Ikke i alpinhjelm.” (Henrik)

I denne dialogen snakker Jens Ola og Henrik om hvilke hjelmer som brukes i hvilke aktiviteter, og om hva som skiller alpinhjelmer fra klatrehjelmer. Henrik forteller Jens Ola om at alpinhjelmer er foret, noe som klatrehjelmer ikke er. På tross av mye erfaring med friluftsliv og dens utstyr hadde jeg ikke reflektert over denne problemstillingen som kom til syne i denne dialogen og som særlig ble artikulert via Jens Ola. Han lurer rett og slett på om man kan kjøre alpint med en klatrehjelm. Fra mitt ståsted og forutinntatthet var spesialisering av friluftslivsutstyr noe jeg tenkte ”alle” hadde innarbeidet, og at det dreide seg om at mange av forbrukernes behov er konstruert av utstysprodusentene for økt salg. Min første tanke i det jeg hørte denne samtalen var, i likhet med Jens Ola, hvorfor ikke bare bruke lue under klatrehjelmen i alpinbakken hvis man har en klatrehjelm, men ikke en alpinhjelm.

Den siste delen av sitatet over viser at den ene eleven, i denne konteksten – tar rollen som eksperten, forteller den andre eleven – som får rollen som novisen, om ulike hjelmer sitt bruksmønster. For å belyse situasjonen kan Latours begrep inskripsjon være relevant. Inskripsjon, refererer, som allerede nevnt, til måten tekniske artefakter, friluftslivsutstyr i denne konteksten, påtvinger et visst bruksmønster. Dette bruksmønsteret om hva slags utstyr som brukes til hvilke aktiviteter viser Jens Ola interesse for å lære om, med anerkjennende nikk og kunnskapsaksepterende kommentarer. Henrik sin oppfattelse av hjelmers inskripsjon er sterk, mens læreren som er den reelle friluftslivseksperten går på tvers av inskripsjonen og forteller Jens Ola at han kan sykle med klatrehjelmen. Læreren taler for at en hjelm kan være like god som en annen en og at hjelmer kan brukes “om hverandre” både til klatring og sykling. I dag finnes det imidlertid mange hjelmer til ulikt friluftslivsbruk. Klatrehjelmer, sykkelhjelmer og alpinhjelmer som nevnt, men også hjelmer for elvepadling, isklating, fallskjermhopping og skøyter er eksempler på ulike hjelmer. Hver av hjelmene er

konstruert for å ivareta sikkerhet og komfort i den spesifikke aktiviteten. Som Henrik var inne på, har alpinhjelmer varmende egenskaper slik at man ikke trenger lue. Klatrehjelmen og sykkelhjelmen er laget uten foring. I tillegg er sykkelhjelmer konstruert med mange hull som gir ekstra ventilasjon. Ettersom sykling og klatring i hovedsak er en sommeraktivitet og alpinkyøring i hovedsak er en vinteraktivitet gir dette mening. Men klatrehjelmer skiller seg også fra sykkelhjelmene, da de ikke har hull som øker ventilasjonen, ventilasjonshullene ville gått ut over sikkerheten i fjellveggen. Fallende steiner og gjenstander som klatrehjelmen fremfor alt skal beskytte mot, ville kunne falle i gjennom sykkelhjelmenes huller. Dette viser at utstyrsspesialiseringen har et sikkerhetsaspekt. Vinklet på en annen måte, gir bruk av hjelm økt sikkerhet eller tar man desto større sjanser? Med en hjelm på hodet tør man kanskje å legge seg ekstra over i en sving på sykkel eller kjøre fortere nedover et heng med ski på beina, mens uten hjelmen på hodet vil utøveren bli mer forsiktig. Likevel kan det være andre skikjørere i hengt, og andre syklistere eller bilister som kan forårsake en ulykke. I tillegg vet ikke steinene høyere oppe i fjellveggen eller snølagene i hengt som kan medføre ras og snøskred om utøveren har hjelm eller ikke. Samtidig kan det tenkes at økt hjelmbruk har forandret hva som er forsvarlig. I kystens friluftsliv har man dokumentasjon på at sikkerhetsutstyr fungerer. Barn og kvinner bruker i større grad enn menn redningsvest. Samtidig viser det seg at voksne menn er overrepresentert på drukningsstatistikken fra om bord på båt (Johannessen, 2007). Dette viser at redningsvester fungerer for økt sikkerhet i båt, selv om alkohol i tillegg er en medvirkende faktor.

I sitatet på forrige side viser Henrik at han følger hjelmenes inskripsjon, mens læreren i denne situasjonen ikke gjør det. Henrik viser kunnskap om hjelmer som er en del av utrustningen i mange friluftslivsaktiviteter ved en folkehøgskole. Denne kunnskapen gir en forståelse av at hjelmer sin inskripsjon er sterk. Gjennom friluftslivshistorien er det kanskje inskripsjon av skien som har fått mest fokus her i landet. Flemmen (1996) anbefaler i boka Skileik barn kun å ha et par ski, med en binding som kan festes på mange typer vintersko. I OL i 2010 ble det konkurrert i tolv ulike aktivitetsformer på ski, der de fleste disse aktivitetene hadde ski med spesialiserte særegne egenskaper. I tillegg at det lages egne modeller både for kvinner og menn, finnes det for alle av disse tolv aktivitetsformene ulike ski for ulike vær og føreforhold.

I tillegg til de sikkerhetsmessige dimensjonene ved ulike hjelmer sin inskripsjon til ulike friluftslivsaktiviteter kan Henrik sine anbefalinger om hjelmbruk også romme utøverens subjektive oppfatning om hvilket utstyr som passer for hvilke aktiviteter. Skuland (upublisert) gir et eksempel på en informant i hennes feltarbeid der vedkommende ikke bruker hjelm når han sykler i byen, mens når han sykler som en friluftslivsaktivitet bruker han hjelm. Det kommer frem at grunnen til at han ikke bruker hjelm når han sykler i byen er at den ikke passer med resten av antrekket.

At utstyr skal passe med aktiviteten man driver kan også tolkes som et uttrykk på ferdighet. En hjelm som er laget for klatring som brukes i på ski kan tolkes av andre som om man ikke identifiserer seg med alpint, men derimot med klatring. Utstyrprodusenter produserer også hjelmer til urbant bruk som passer ulike stiler (Busterud, 2009), dette kan også ses på som et uttrykk for utstyrets immaterielle egenskaper som jeg kommer inn på senere i analysedelen.

Hvilken kunnskap og ferdighet viser læreren i sitatet om hjelmer? Elevene skal sykle, og læreren har gitt beskjed om at alle skal ha på seg hjelm. Jens Ola har ikke sykkelhjelm og er dermed usikker på hva han skal gjøre. Han velger å spørre læreren om råd. Læreren forteller Jens Ola at han kan sykle med klatrehjelmen. Er det og ikke følge inskripsjonen en kunnskap og ferdighet i utøvelse av friluftslivet? Friluftslivet foregår i skogen, på fjellet, i elva eller på sjøen. På disse stedene finnes hverken sportsbutikker eller postkasser for å kunne motta en internettbestilling med friluftslivsutstyr. Nye situasjoner og behov kan oppstå, utstyr kan bli ødelagt. Derfor er det en ferdighet å komme på praktiske løsninger, enten det er bruk av utstyr på en annen måte eller det er improviserte reparasjoner på skadet utstyr.

5.1.1 Improvisasjon

Et annet eksempel fra mitt feltarbeid er hvordan “improviserte reparasjoner” kom til uttrykk. Torsdag morgen fikk en elev svidd hull i sitt selvoppblåsbare liggeunderlag. Et slikt hull gjør at luften som skal være inne i liggeunderlaget og sørge for et mykt lag av luft, vil lekke ut, og liggeunderlaget blir hardt å ligge på. Her fortalte en medelev:

Det er bare å teipe litt gaffatape over hullet, så fungerer liggeunderlaget igjen.
(Steinar)

Steinar råder sin medelev å reparere liggeunderlaget med en sterk teip. Han lager ikke noe problem ut av dette, men er raskt ute med å foreslå en løsning. Eksempelet viser at ungdom ikke kun tenker “bruk og kast”, men kan improvisere løsninger.

5.2 Soveposen – varm nok, lett nok, dyr nok?

I tillegg til hjelmer ble også annet friluftslivsutstyr utgangspunkt for flere samtaler. Soveposens materielle verdier og egenskaper ble diskutert ved flere anledninger, i en av samtalen ble også friluftslivsutstyrs immaterielle verdier tydelig berørt. Jeg vil først belyse hvordan soveposens materielle verdier og egenskaper ble diskutert mellom studentene. En av de materielle aspektene ved soveposen som ble belyst gjennom mitt feltarbeid var soveposens varmende egenskaper. En av elevene (Eva Marie) var usikker på om hennes sovepose var varm nok og tok kontakt med meg onsdag formiddag. Vi sto i nærheten av leirplassen, det var bare jeg og Eva Marie som deltok i samtalen, ingen andre i umiddelbar nærhet. Hun var nysgjerrig og henvendte seg til meg med spørsmålene:

Tror du soveposen min er varm nok i natt? Tror du soveposen min er varm nok til vinteren? (Eva Marie).

Jeg svarte henne at det så ut som en varm nok sovepose for i kveld, og at hun kunne bruke den denne natten for å komme nærmere et svar på den siste av hennes undringer. Eva Marie fortalte at hun hadde kjøpt en sovepose hun nå var redd for å fryse i. Soveposen hun kjøpte var en av to soveposer med dun som isolasjonsmateriale den lokale sportsbutikken hadde hengt opp tilbud om på oppslagstavla inne i kantinebygget på folkehøgskolen. Eva Marie fortalte at soveposen hun var trygg på at skulle holde henne varm kostet mer enn hva hun synes var fornuftig å bruke. Jeg svarte videre at det finnes varme og betraktelig billigere syntetiske poser, men at de var tyngre. Det hadde kommet en annen jente til i samtalen og jeg fulgte opp med å spørre dem om de skulle gå lange dagsetapper med full pakning til vinteren – de var ikke sikre. På toppturen fredag la jeg merke til at hun jenta var av de som hadde størst problemer med tempoet. Det skal legges til at gruppen hadde et høyt tempo, da Gunnar gikk foran og styrte tempoet med lange, turvante skritt. Men Eva Marie kan ha tenkt tanken at hun synes det var strevsomt å holde følge på fjellturen, og hvis hun da skal ha tyngre pakning enn flere av de andre, vil turen bli enda mer strevsom. Dermed vil utstyrets vekt være

spesielt viktig for henne, spesielt hvis de skulle gå lange dagsetapper med full oppakning vinterstid. Under hele samtalen lyttet Eva Marie interessert til det jeg sa. Det syntes for meg at Eva Marie mente soveposer var et viktig tema, på grunn av at det hun minst av alt ville var å fryse seg gjennom nettene dette folkehøgskoleåret. Det var også noe av grunnen til at jeg tok imot læremesterrollen hun tildelte meg ved å stille de nevnte spørsmålene. En annen rolle følte jeg ville være unaturlig i denne situasjonen, min bakgrunn som mastergradstudent i friluftsliv tatt i betraktning.

Grunnen til at de må ha så varme soveposer er at de sover utendørs på vinteren. Slik var det ikke lagt opp i mitt år på folkehøgskole eller gjennom egne friluftslivsstudier. Det var kun på eget initiativ man lå uisolert foruten soveposen og liggeunderlaget, vinterstid (snøhule, igloo og hytte ble benyttet som overnatting vinterstid).

Eva Marie sine mulige overveielser om soveposen sin vekt var i sin tid en av grunnene til at den moderne soveposen ble til. Da Francis Fox Tuckett oppfant den moderne soveposen var det et mål å få den lett og kompakt slik at den kunne fraktes i ryggsekken (Parsons & Rose, 2003). Utviklingen av soveposen og liggeunderlag som isolasjon hadde stor betydning for komforten på tur (ibid.). Eva Marie sin opplevelse viser hvor avgjørende utstyret er og kan være på tur, men også tema for refleksjon, refleksjoner som bidrar til kunnskap.

Refleksjoner om utstyr videreformidlet gjennom samtaler som igjen fører til økt kunnskap om utstyr i en gruppe skjedde senere på kvelden. Rundt bålet onsdag kveld observerte jeg mange som delte sin kunnskap, også om friluftslivsutstyr. Av friluftslivsutstyr ble blant annet soveposen diskutert. Hele klassen var samlet, bålet brennende i midten. Elevene, stipendiaten og jeg sittende på tre tømmerstokker i en tre fjerdedels firekant rundt bålet. En elev tok opp temperaturanvisningene på soveposene, litt spørrende. En annen elev forklarte at det finnes både en komforttemperatur og en ekstremtemperatur. Komforttemperaturen var den laveste temperaturen det fortsatt var komfortabelt å sove i for et voksent menneske. De senere årene var det også et komforttemperaturvindu der den varmeste temperaturen er tiltenkt kvinner, mens den kaldeste er tiltenkt menn. Denne eleven viste god kjennskap og oversikt over soveposens egenskaper. I det eleven var ferdig med å snakke om soveposer sin

komforttemperatur overtok en annen elev å dele sin kunnskap om soveposenes ekstremtemperatur.

Ekstremtemperatur er den temperaturen man kan ligge i soveposen og ikke dø, liksom (Steinar).

Steinar forteller her de andre i gruppen om hva ekstremtemperaturen på soveposen indikerer. Steinar signaliserer her gjennom trykk og lange ordlyd på ordet *dø*, samt hevede øyenbryn at det å oppholde seg i naturen og drive med friluftsliv for han, gjør død et lite relevant referansepunkt. For Steinar vil den tidligere omtalte komforttemperaturen være et mer relevant referansepunkt, den temperaturen man ikke fryser ved å bruke soveposen korrekt. Å unngå å fryse var også noe ekspedisjonsfarerne var opptatt av. Her eksemplifisert gjennom Scott: ”A strong wind developed into a full wizzard at lunch, and we had to get into our sleeping-bags” (Huntford, 2010, s.258).

Dette sitatet er hentet ut fra Scott sin loggbok fra hans ekspedisjon til Sydpolen, der han benytter soveposen for å unngå å fryse. I tillegg til den kunnskapen elevene viser og deler, gir dette utsagnet gjennom begrepene “ekstrem” og “død” assosiasjoner til hvem som er med å sette premissene for friluftslivet, og friluftslivsutstyret. I teorikapitlet beskrev jeg ekspedisjonsfareren Børge Ousland sin skallbekledningskolleksjon for en kjent norsk utstyrproducent. I ”Fjell og Vidde” finner man i 1. utgave i 2011 en dobbelsides reklame for denne skallbekledningen. ”Fjell og Vidde” er Den norske turistforening (DNT) sitt medlemsblad til en kontinuerlig økende medlemsmasse som i dag måler i overkant av 240 000 medlemmer, som også underbygger at norske friluftslivsorganisasjoner sin posisjon har blitt styrket (Odden, 2008; turistforeningen.no). Og det er spesielt den yngste delen av medlemsmassen som øker mest (Odden, 2008). Som også viser at DNT som aktør i unge mennesker sitt friluftsliv er styrket. Organisasjonen og medlemsbladet henvender seg til det enkle friluftslivet, med medlemmer i alle samfunnslag sosialt som politisk (turistforeningen.no). Allikevel velger denne kjente norske utstyrproducenten og reklamere for sine produkter i dette medlemsbladet gjennom ekspedisjonsfareren Børge Ousland med teksten; ”(...) presenterer den ultimate linjen ekstreme klær for ekstreme forhold”. I utgangspunktet kan bekledningens inskripsjon tolkes å være sterk. Det er klær som i følge tekst og bilde egner seg i polare strøk, hardt vær, og i følge bildet – i møte med isbjørn. Utstyrproducentens oversettelse kan være at gjennom reklame i bladet ”Fjell og Vidde”

ønsker de å selge godt utstyr til utøvere av hverdagsfriluftslivet som dermed blir beredt på eskalerende og utfordrende vær-situasjoner. Denne oversettelsen, fra ekspedisjoner til hverdagsfriluftslivsutøveren kan også være motivert gjennom å favne en bred kundegruppe. I ønsket om å skape/opprettholde et behov for en slik bekledning for nettopp denne brede kundegruppen og de økonomiske fordelene det innebærer. Ved å se dette i sammenheng med den økonomiske og materielle velstanden i Norge i dag (Fauske & Øia, 2003), virker Hille (2007) sin begrunnelse om økt fritid og økonomisk velstand som grunner for det økte forbruket av friluftslivsutstyr i Norge svært sannsynlig.

Veien frem til klassifisering av komforttemperatur og ekstremtemperatur som Steinar beskriver over har vært lang. Det er refleksjoner, kunnskap og ønsket om mer kunnskap i samspill med innovasjon som har ført frem til dagens soveposer. Tidligere var tepper som isolasjon det beste alternativet natten igjennom. På 1860-tallet da den moderne soveposen ble utviklet ble ull erstattet av dun, ettersom dun har betydelig høyere isoleringseffekt i forhold til vekt enn ull. Blant mine informanter var det også en allmenn oppfattelse om at soveposer med dun var det beste. I dag er syntetisk isolering alternativet til dun, og ikke ull, slik det var for den moderne soveposens vugge. Det ble snakket lite om syntetiske soveposer, mens dunposen sin egenskap som varmende og dens lette vekt ble kommentert. Lett vekt har også gjennom historien blitt høyt verdsatt av turgåere, så vel som ekspedisjonsfarere. I Parsons & Rose (2003) sitt historiske blikk på utviklingen av soveposen, er soveposens vekt tillagt mye oppmerksomhet. F. F. Tuckett klatret mye, og testet ut ulike stoffer og løsninger på mange toppturer. I vertikal transport er utstyrets vekt kanskje enda viktigere enn i andre situasjoner, slik som en topptur med eller uten klatring.

Tilbake i mine observasjoner satt klassen og jeg samlet rundt bålet mens Steinar i forlengelsen av samtalen om soveposer fortalte om hvordan ulike produsenter stilte ulike krav og utviklet tester for å bestemme komforttemperatur. Kommentaren til Steinar kan tolkes som at man ikke kan stole blindt på hvilken temperatur som er angitt. Snarere bør enhver selv teste soveposen for å få en enda bedre innsikt i hvilke temperaturer soveposen er komfortabel å sove i natten igjennom. Steinar sitt usagn kan også tolkes som at Steinar er en svært bevisst forbruker, og har god innsikt og kunnskap for å gjøre et veloverveid kjøp av en sovepose. Det å kjøpe riktig utstyr til riktig bruk

kan være avgjørende for å trives på tur og holde seg varm. Det viste også Eva Marie sine nevnte bekymringer om soveposen hun hadde kjøpt klarte å holde henne varm vinteren igjennom.

Fra soveposens materielle verdier som varmeeffekt og vekt, observerte jeg også en situasjon der friluftslivsutstyrets immaterielle verdi kommer tilsynet. En annen jente i klassen som jeg velger å kalle Christel kom med et innspill mens klassen satt samlet rundt bålet onsdag kveld og diskuterte soveposer.

Jeg skal kjøpe dunposen til 8000,- men sportsbutikken har jo 30 % rabatt. Det er jo liksom verdt det... Mamma betaler jo. (Christel).

Christel sier først at hun er villig til å betale mange penger for en sovepose, før hun sier at det er hennes mor som betaler for soveposen. Christel sitt utsagn kan tolkes til at hun er villig til å betale en høy pris for ikke å fryse. En så dyr sovepose må jo nesten garantere henne fra ikke å fryse. Christel viser med sitt utsagn at hun ikke synes 8000,- eller 5600,- er mye penger, i alle fall ikke for hennes mor. Men hvorfor sa hun kun den høyeste prisen? Dette kan tolkes videre inn mot at friluftslivsutstyret også rommer immaterielle verdier. Soveposen får en markørrolle for status, økonomisk status, og dermed også å kunne være et uttrykk for identitet.

Soveposer ble et hett tema under mitt feltarbeid og temaet engasjerte elevene. Jeg ble ved én anledning spurt til råds, og rundt bålet onsdag kveld snakket elevene om soveposens materielle og immaterielle verdier og egenskaper. En grunn til at soveposen ble et viktig samtaleemne i mitt feltarbeid var at feltarbeid ble gjennomført på høsten, med minusgrader om natten. Det meste av samtalene om soveposer forekom onsdag kveld, rett i forkant av den natten de skulle sove ute. I tillegg lå vinteren med mange overnattingsdøgn foran dem, og denne turen med minusgrader om natten kunne gi elevene nyttig refleksjonsgrunnlag for kommende turer. Det utstyret som ”ble satt på prøve” var det som fikk oppmerksomhet. Hvilket friluftslivsutstyr som blir diskutert og reflektert over kan gjennom mitt feltarbeid sies å kunne være kontekstavhengig og avhengig av bruken av og nytten av utstyret. Utstyr som medvirket til at studentene ikke ville fryse og føle ubehag var viktig for dem. Med minusgrader om natten ble soveposen den som kunne holde elevene varme den natten som ventet igjennom. Derfor er det rimelig å anta at det utstyret som til en hver tid kan bidra til å holde elevene tørre og

varme blir i større grad diskutert enn utstyr som ikke har denne rollen. Men det å fryse kan også være en viktig erfaring. I følge min bi-veileder er det å fryse en viktig del av erfaringsbakgrunnen i friluftsliv (Abelsen, samtale, 20.april, 2011), lære å kjenne på naturelementene og føle den våte, tørre, kalde og varme naturen. Hva om utstyret blir så bra at man nærmest går i ett med naturen, uten å føle naturen. I Parsons & Rose (2003) sin bok *Invisible on Everest* kan bokens tittel tenkes å ha mål om ikke å føle naturen uttalt gjennom en metafor. Å være usynlig på verdens høyeste fjell, og dermed gå i ett med naturen – uten å føle naturelementene, kun skue. Med det best mulige utstyret, på best mulig måte, mestre naturkreftene.

Noe som også underbygger at samtaler om friluftslivsutstyr er kontekstavhengig var temaet skallbekledning. Skallbekledning er en samlebetegnelse jeg har valgt å bruke i denne oppgaven på de plaggene som er vindtette, gjerne også vanntette og pustende. Til sammenligning med samtalemengden om soveposer observerte jeg knapt samtaler om skallbekledning. Min tidligere erfaring som elev på folkehøgskole gav meg grunnlag til å kunne forvente skallbekledning som tema. Nedbør var fraværende under mitt feltarbeid, og ettersom de ikke hadde på seg skallbekledningen under krevende fysisk aktivitet ble hverken de vanntette eller pustende egenskapene ”satt på prøve”. Jeg tror skallbekledning hadde tatt soveposens plass under en kanotur på sommeren i sprutende regnvær.

Hvordan elevene hadde reagert hvis de hadde blitt våte gjennom den dyre nylig innkjøpte skallbekledningsjakka i et sprutende regnvær fikk jeg ikke innblikk i. Likevel kan det tenkes situasjoner der dyrt utstyr ikke alltid vil fungere slik som elevene forventer. Gjennom min empiri ble det tydelig at når elevene snakket om utstyr, så var det ut i fra en forestilling om at det beste utstyret alltid vil holde deg varm og tørr. Det fungerte slik på denne turen. Et spørsmål er om det første som slår elever hvis de kommer i situasjoner der utstyret ikke fungerte optimalt er, ”jeg bør ha bedre/nytt utstyr, hvis det skal fungere”. Jeg har tidligere erfaring med at friluftslivsutøvere med en ny, kostbar membranjakke blir våt på en regntung tur, at godt utstyr ikke nødvendigvis hindrer at man blir våt. Siden turen i mitt feltarbeid var ”snill” værmessig, fikk jeg ikke undersøkt hvordan eleven ville reagert om de frøs eller ble våte på tur. Gjennom deres snakk om utstyr fikk jeg likevel frem at de hadde store forventninger til utstyret.

5.3 *Hallo! Hallo! Hvordan står det til?*

I artistduoen Knutsen & Ludvigsen sin sang *Hallo! Hallo!*, synger duoen om noe begge to liker, nemlig telefonen. Sangen gir en relevant assosiasjon til noe som var svært vesentlig for elevene; deres egen telefon. Telefonen gjorde, i Latour sin betydning, noe med studentene, ikke kun som et verktøy for sikkerhet, men også som en aktør man kan ha en relasjon med, en *assosiasjon*. Da vi kom tilbake til skolen fra klatreturen torsdag ettermiddag var det flere som sjekket telefonen sin, eller som Latour kaller det, elevene assosierer med en annen aktør.

På selve turen var det kun læreren og stipendiaten (da læreren ikke var tilstedet) som jeg observerte med telefonen påskrudd med varslingsring. Dette trolig fordi mange opplever telefonen som et forstyrrende element på friluftslivsturer, en ringelyd eller høylytt samtale kan forstyrre og forrykke naturopplevelsen både for seg selv og andre. En oppfordring om ikke å ta med mobiltelefon samt en eventuell forventning om lydlys gjør at mobiltelefonen mister sin aktørstatus for mange av elevene på tur, med mindre de ser bort i fra oppfordringen. Når elevene kommer tilbake fra tur, gjenvinner telefonen samtidig sin aktørstatus. Hvis man hadde tillatt å ta med telefonen på tur kunne elevene når de selv følte for/ble kontaktet av andre, ha en assosiasjon med telefonen.

Læreren og stipendiaten bar telefon av sikkerhetsmessige grunner. De kan dermed bli ringt opp og ringe hvis et uhell skulle oppstå. Sikkerhet kan dermed ivaretas selv om det er lange avstander. Etter klatringen onsdag formiddag dro læreren hjem, mens elevene, stipendiaten og jeg ble igjen for leirliv og overnatting under åpen himmel. Dette ble gjort i følge læreren for å spare turdøgn, da de må forholde seg til et visst antall overnattingsdøgn i henhold til skolens lønningsbudsjett. Læreren forsikret seg om at stipendiaten hadde hennes telefonnummer, og gav henne oppgaven som turleder frem til neste morgen, dvs. gi mulighet for å tilkalle lærer hvis noe skulle skje. Her ble mobiltelefonen brukt som kommunikasjonsverktøy for og kunne gi rask varslingsring ved en ulykke etc. I forkant av turen måtte læreren avgjøre om det var forsvarlig å forlate gruppa og la elevene og stipendiaten overnatte på egenhånd. Effektiv varslingsring i form av mobiltelefon var trolig et av argumentene i totalvurderingen om beslutning var forsvarlig.

Tekniske artefakter var også avgjørende for Ousland sin ekspedisjon til Sydpolen jeg beskrev i teorikapitlet. Hvis han ikke hadde hatt muligheter for telekommunikasjon måtte han tatt med og fraktet et stort antall flere matrasjoner for å ivareta sikkerheten (Parsons & Rose, 2003).

I følge Gurholt (2010) bidrar bruk av GPS og mobiltelefon i sekken til at en ikke er overlatt til naturelementene og egen dømmekraft på samme måte som tidligere generasjoner var. Dette medfører muligens at ungdom i dag ikke øver opp, eller kanskje trenger å øve opp tilsvarende kroppslig fornemmelse eller intuitiv kyndighet som ”bare” forteller hvor en er, hvor langt man har gått, hvor fisken står eller hva snø- og føreforholdene betyr. Gurholt hevder at noe står i fare for å mistes ved bruk av disse elektroniske hjelpemidlene, slik at Knutsen og Ludvigsen sin sangtekst om at ”telefonen liker vi jo...” Som jeg har vist kommer spørsmålet om hvor sikkerheten skal ”plasseres” – i moderne utstyr eller i kunnskap om vær, vind, natur og egen kropp?

Mange stiller dette spørsmålet i dag og mine eksempler ser ut til å tale for at utstyr gir trygghet. Likevel vil mange hevde at denne tryggheten kan være falsk. Mobiltelefoner og annet elektronisk utstyr kan gå tom for batteri, være uten dekning eller gå i stykker, selv om det sistnevnte også gjelder alt annet utstyr. Min empiri viser at elektronisk utstyr som mobiltelefon kan bidra til mer friluftslivsaktivitet, som et hjelpemiddel for sikkerheten i form av varsling, samtidig har jeg vist hvordan bruk av mobiltelefonen kunne forrykke naturopplevelsen, slik også andre *ting* kan gjøre. I neste avsnitt skal jeg vise hvordan det å snakke om ting også skjer under en ”naturopplevelse” som det å sitte rundt bålet om kvelden.

Aktivitet og aktivhet

Onsdag kveld satt vi rundt bålet – leirplassens sentrum. Bålet er sentrum for mange gode turopplevelser. Her ble det også snakket om utstyr. Jeg tenkte på at samtaler rundt leirbålet skulle kunne vært mindre rettet mot ”kommersielle” ting og lurte på om praten om utstyr ville forrykke opplevelsene til elevene? Rundt bålet er samtalene i fokus, og samtaleemner som synes interessante for elevene vil kunne styrke samhold og fellesskap. Friluftslivsutstyr er, som jeg har vært inne på noe man ikke klarer seg uten og i mange kontekster viktig å bruke korrekt. Dette feltarbeidet har blant annet vist at godt og riktig bruk av utstyr kan være avgjørende for å få en god natts søvn. Utstyr sett

på denne måten blir dermed en del av kroppen og ikke noe “utvendig”. For eksempel tar Arne Næss i bruk begrepene aktivitet og aktivhet i en dialog med Gunnar Breivik (1995). Med aktivitet mener Næss å være fysisk aktiv, det å være på tur. Aktivhet derimot rommer mer, det rommer også refleksjoner rundt det man gjør på tur og hvorfor, la det holistiske mennesket være aktiv. Å sitte rundt bålet er en aktivitet, det samme er en samtale om utstyr. Aktivhet er noe dypere der refleksjoner må til. Kan en samtale om utstyr være aktivhet? Elevene reflekterer over hvordan og hva som fungerer av utstyr på tur, og hva som ikke fungerer. Onsdag kveld i forlengelsen av samtalen om soveposer, ble dunjakker diskutert.

Dunen sin spenst varierer, jo mer spenst, jo mer varmer den. Det er et graderingssystem der høye tall har mer spenst enn lave (Lars Erik).

Her øser Lars Erik av sine erfaringer overfor de andre elevene. Han kjenner til graderingssystemet som står anført på dunjakker, et system som betyr at man i større grad kan vite hvor varme de ulike jakkene er i forhold til hverandre. Når en ankommer en sportsbutikk og skal kjøpe dunjakke kan man med denne kunnskapen ha et bedre utgangspunkt for å velge en jakke som passer best til sitt behov. Lars Erik sitt utsagn kan være utgangspunkt for læringssituasjoner og refleksjoner om et friluftslivsrelatert tema for medelevene som lytter. En slik samtale mener jeg kan kvalifisere til aktivhet. Samtidig som Arne Næss benyttet begrepet aktivhet som et fundament i friluftslivet var også Næss en forkjemper for økofilosofien der miljøvern og friluftsliv passet som hånd i hanske. Lars Erik sin “belæring” om dunets spenst til sine medelever kan ses som et stort fokus på utstyr som samsvarer med å være noe ureflektert overfor det økte forbruket. En slik type “kunnskapsformidling” over friluftslivsutstyr og det økte forbruket og fokuset på utstyr kan sies å samsvare med Næss sitt begrep aktivhet, står det likevel i sterk kontrast med Næss sitt naturvern. Temaet som går igjen i hele materialet mitt er det økte forbruket av friluftslivsutstyr og spesialisering av utstyret.

5.4 Spesialisering av friluftslivsutstyr

Spesialiseringen av friluftslivsutstyr og nyvinninger av friluftslivsutstyr har en like lang historie som friluftslivet selv. Odden (2008) hevder at de siste 20 årene har det skjedd en helt påtakelig endring av friluftslivet. Denne endringen har skjedd på utstyrsfronten.

Eksempler på dette kan være terrengsykkelen, snowboardet og de nye skitypene som carvingski, fatski og twintipski.

I mitt feltarbeid observerte jeg en samtale om ski, selv om snøen ikke hadde falt for sesongen. Fredag morgen satt vi fire stykker bakerst i minibussen, de to elevene på min venstre side, en gutt (Lars) og ei jente (Erika) diskuterte hva de skulle kjøpe av skiutstyr. Lars snakket om hvilke fjellski han skulle kjøpe og snakket om ulike merker og spesielt ski fra en norske skiprodusent. Lars fortalte videre til Erika om hvor mye innsving i millimeter de ulike skiene hadde. Samtalen gikk over på fjellskisko der gutten vurderte å kjøpe plaststøvler. Erika sa:

Jeg har plaststøvler til telemarkskiene mine, så jeg vil ha lærstøvel til fjellskiene.

Her beskriver Lars først skienes ”innsving”, som betyr at han har kunnskap om at skiene er brede foran og bak, og smalere på midten. Jo mer innsving, dess lettere vil det være å manøvrere skiene i nedoverbakker. At en slik mulighet ”ligger i utstyret” kan ses som en side ved spesialisering av friluftslivsutstyret. Fjellskiene blir laget med en slik ”innsving”, noe som skal gjøre det lettere å mestre nedfaren på fjellskituren. Utstyret skal være optimalt for å få til svinger som et mindre spesialisert utstyr ikke ville gitt like store muligheter for. Når Erika sier at det finnes både lærstøvler og plaststøvler, som er tilpasset fjellskiturer, så viser hun også at hun kjenner til ulikt utstyr og har kompetanse om det. Hun kan delta i samtalen med Lars på lik linje og hun skal skaffe seg lærstøvler og fjellski, ettersom telemarkskiene hun er eier av, ikke er egnet til fjellskiturer. At det finnes to ulike støvler som valgmulighet til samme aktivitet sier også noe om det mangfoldet spesialisering av friluftslivsutstyr gir.

Når Erika har telemarksutstyr, men ikke har fjellskiutstyr, så er dette uttrykk for et nytt fenomen. For et par tiår siden var dette det samme utstyret, telemarksutstyr tilsvarte fjellskiutstyr. Telemarkbindingene og skoene har blitt stivere og tyngre slik at det blir lettere å mestre nedover, grunnet økt stabilitet. Også telemarksskiene har hatt tilsvarende utvikling, og blitt stivere og tyngre og uten spenn, slik som alpinskiene er laget. Hvis man skulle bruke dagens telemarksutstyr på flatmark ville festesmøring slites fortere av, og de blir tunge og upraktiske, altså uegnet til transport over lengre etapper på flatmark. Spesialiseringen av friluftslivsutstyret har i dag medført at

telemarksutstyr anses som uegnet til fjellskiturer, og vanskeliggjør bruken av dette utstyret om hverandre.

Som allerede skrevet er ikke utstyrsdebatter av ny dato. For eksempel i 1979 pågikk en debatt om spesialisering av skiutstyr. Gunnar Breivik (1979) beskriver sine observasjoner av mange ulike skityper, hvert par for hvert sitt bruksmønster. Det fantes ski og skiutstyr egnet til alle typer skiløping. Breivik ytret seg kritisk til en slik utvikling og skrev den gangen at det fortsatt var muligheter til å endre kurs og influere på at utstyrsprodusentene bevisstgjøres til å lage utstyr for flerbruk (Breivik, 1979). Mine observasjoner indikerer at utviklingen ikke gikk i retningen Breivik var talsmann for. Breivik trekker også fram diskusjoner fra da elvepadlingen kom til Norge. Da foregikk det en debatt om elvepadling skulle innlemmes i friluftslivsbegrepet, og argumenter som utstyrmengde og – art (ressurskrevende materialer) var sentrale (Breivik 1979). I dag er elvepadling en del av friluftslivet, men debatten indikerer at det også har funnet sted en spesialisering av friluftslivsaktiviteter, i tillegg til friluftslivsutstyr som beskrevet tidligere.

Spesialisering av friluftslivsutstyr som samtalen mellom Lars og Erika illustrerer, har i ulike varianter, pågått siden friluftslivsutstyrets begynnelse. Allerede i 1860-årene utviklet forretningsmannen, forfatteren av boka *A pioneer in the high Alps* og fjellklatreren F. F. Tuckett den moderne soveposen. Parsons & Rose (2003) omtaler Tuckett som 1800-tallets utstyrsfreak. Hans motivasjon til fjellklatring var i likhet med mange tidlige klatrere mer tuftet på vitenskapelige arbeider, enn på argumentet om rekreasjon (ibid.) De vitenskapelige arbeidene har blant annet ført med seg nye oppfinnelser som har bidratt til å øke opptattheten av at friluftslivets utstyr må gi komfort. Den økte komforten etter soveposenes inntreden i friluftslivet ga nettopp ikke kun nattens søvn. Soveposen ble lettere, som betød mindre slit og energiforbruk til transport av soveposen (ibid.). At en ikke skal slite seg ut med å bære tungt utstyr virker å være et argument som får støtte. Som beskrevet tidligere har telemarksutstyret de siste to tiårene fått flere og flere likhetstrekk med alpinutstyr. Dette innebærer tyngre utstyr, som er egnet ved bruk av skiheis, men ikke på topptur, der utstyret må fraktes med egen muskelkraft. Telemarksutstyret har dermed spesialisert seg, slik at så lett og stivt utstyr som mulig kan brukes på toppturer, mens enda stivere og tyngre utstyr kan brukes da skiheisen transporterer utstyret opp. Soveposen er i likhet med telemarksutstyret et

eksempel på en spesialisering som har skjedd innen produksjon og bruk av friluftslivsutstyr.

At friluftslivsutstyret har blitt mer spesialisert gir, slik mange ser det, rom for flere positive aspekter, enn økt komfort. Norges statsminister Jens Stoltenberg uttalte i et intervju med Dagsavisen (29.4.2011):

Da jeg kjøpte meg klikkpedaler, begynte en ny epoke i sykkeltilværelsen. Før var jeg ikke så fokusert på utstyr. Nå har jeg blitt litt mer opptatt av det fordi jeg har skjønt at greit utstyr gir større treningsglede.(Meek, 2011).

Som jeg beskrev i kapittel 2 om oversettelse, har sykkelprodusentene kontinuerlig videreutviklet sykkelen og sykkelutstyret. Dette har blant annet ført med seg at syklistens sko kan med et ”klikk” festes fast i sykkelpedalen. Når beina følger krankarmenes runde bevegelser sitter de fast for dermed å kunne bidra til fremdrift i hele sirkelbevegelsen. Ved å vri foten løser mekanismen ut, og pedalen sitter ikke lengre fast i sykkelsko og syklist. Denne mekanismen har i følge han selv, ført til større treningsglede for nåværende statsminister i Norge, og han uttrykker i klartekst her at utstyr og treningsglede er ett!

Som allerede vist i eksemplene foran, var elevene fra mitt feltarbeid, likhet med Stoltenberg opptatt av utstyr. Elevene snakket imidlertid mer om utstyr i forkant og etterkant av aktivitetene, enn under selve aktivitetene. Under aktivitetene virket de mer rettet mot det å være midt i utførelsen enn av utstyret. For eksempel under klatringen var fokuset til elevene rettet mot å mestre aktiviteten, velge riktig rute og komme seg opp på toppen. Utstyret var kun tilstedet i bakgrunnen, mens fokuset for elevene var fjellveggen, kroppen og neste steget. I klatring er det meste av utstyret sikkerhetsutstyr; karabinkroker og tauet, festet i selen og i trærne på toppen for å ta i mot eventuelle fall. Hjelmen på hodet for å beskytte mot fallende gjenstander, men også mot fall mot fjellveggen og bakken. De fleste elevene hadde kun klatret en gang tidligere, jeg vil tro mange av disse hadde med seg et spørsmål i bakhodet ”kan jeg stole på utstyret i fjellveggen? Kan jeg stole på at tauet, krokene og selen holder hvis jeg faller?”. Den dagen jeg var med i klatreveggen med den ene gruppen hørte jeg ingen slike uttalelser, slik at jeg kan ikke bekrefte om elevene hadde i seg en slik usikkerhet til utstyret, som jeg forventet. Jeg forventet at elevene skulle komme med kommentarer om

klatreutstyret i forbindelse med at de, flere titalls meter over bakken kun har et tau og en sele som hindrer klatreren å falle i bakken hvis fotfestet eller fingrene skulle svikte. Min tidligere erfaring med meg selv og andre som klatrer for andre gang – slik de fleste informantene mine gjorde – er at dette er en følelse som leder til refleksjon. En av grunnene til dette kan ha vært at læreren har gått grundig igjennom tauets og selens styrke tidligere i skoleåret. Kunnskapen om tauets og selens styrke kan bidra til å flytte deltagernes subjektive risiko nærmere den objektive risiko.

Under vandringen på fjellturen snakket elevene også svært lite om friluftslivsutstyr. Store deler av turen forgikk på en sti der vi gikk bak hverandre. Ved at vi gikk bak hverandre appellerte det heller ikke til samtale om noe tema. Da vi kom opp på snaufjellet og vi kunne gå ved siden av hverandre kom imidlertid noen få samtaler om utstyr igjen på banen.

I lunsjpausen på fjellturen fredag startet læreren en samtale med meg. Hun gav meg et anerkjennende blick og sa:

Fin jakke, tykt stoff. (Læreren).

Min jakke ble gjenstand for oppmerksomhet og jeg la merke til at i det hun sa det, så tok hun seg i at friluftslivsutstyr var grunnen til at jeg var med på turen. Jeg fikk nærmest en følelse av at hun angret seg i det hun kommenterte jakka mi.

Ja, fornøyd med den. Fikk den gratis da jeg jobbet i en sportsbutikk, svarte jeg som sant var.

Her ser vi at utstyr også brukes som gave og belønning. Noe tilsvarende erfarte jeg da jeg jobbet i en sportsbutikk. Her fikk alle de ansatte en membranjakke fra en nyetablert utstudsproducent. De ansatte i sportsbutikken fikk dermed prøve jakken, i tillegg til å få den i gave, noe som også kan ses som markedsføring og sponning fra utstudsproduzenten. Dette var en kostbar jakke som undertegnede benyttet under feltarbeidet. Læreren kommentar viser at læreren også er interessert i friluftslivsutstyr og at det å gi kommentarer på kvaliteten på utstyr er legitimt. Læreren medvirker på en slik måte til å gi utstyret betydning.

5.4.1 Spesialisering av friluftslivsaktiviteter

På skolens hjemmeside på Internett legges der vekt på et bredt spekter av friluftslivsaktiviteter. Friluftslivslinjen fra mitt feltarbeid står oppført med tjuetre ulike kurs/turer med en varighet på to til åtte dager. Alle de tjuetre kursene/turene inneholder ulike aktiviteter. Det brede tilbudet kommer også frem på hjemmesiden bl.a gjennom følgende tekst:

Mykje vil ha meir. Nokre gongar treng du ikkje velje. Her er turmiksen for deg som vil høgt og lågt. Som vil ha det meste av det beste innan friluftslivet. (...) Her vel du alt på ein gong (skolens hjemmeside, 9.2.2010).

Skolen, så vel som en lærer og en elev gir sine karakteristikker om linjen, og vektlegger at skolen gir en smakebit av ”alt” og ”det beste” innen friluftsliv. Et slikt bredt utvalg av aktiviteter på en måte som karakteriserer en ny retning i friluftslivet (Repp, 2001). Det brede tilbudet av friluftslivsaktiviteter er også noe som både lærere og elever bekrefter at er viktig og at de liker. Onsdag morgen da elevene syklet opp til klatre- og leirområdet, kjørte læreren, jeg og ei jente som hadde problemer med en vond tå, i en minibuss. I minibussen snakket jenta om at hun ville prøve mest mulig av ulike aktivitetene i løpet av året. Læreren supplerte med at det var nettopp en smakebit fra mange ulike aktiviteter linjen reklamerer for.

Et slikt bredt utvalg aktiviteter kan også knyttes til den spesialisering som Bischoff & Odden (2000) hevder å ha funnet sted innen friluftslivet de siste tiårene. At det er mange ulike aktiviteter virker å ha slått godt an som profil for det å rekruttere elever. Dette synes også å prege friluftslivet i folkehøgskolekonteksten. Når utvalget av friluftslivsaktiviteter er bredt følger økt spesialiseringen av utstyr med. Spesialiseringen av friluftslivsaktiviteter kan ses i sammenheng med spesialisering av friluftslivsutstyr, som har funnet sted. Et sted må det spesialiserte utstyret brukes og folkehøgskolen er en arena. Ved å benytte ANT, får jeg fram at produksjon av – og bruk av utstyr er gjensidig, det gjør noe med hverandre og som aktører påvirker de hverandre, men blir også selv påvirket. Spesialisering av friluftslivsaktiviteter kan dermed medføre at nye behov skapes, nye behov som utstyrbransjen kan etterkomme og lage nye produkter med noe annen inskripsjon enn det allerede eksisterende. Erika sine telemarksski og planer om å kjøpe fjellski er et eksempel som viser den økte spesialisering av friluftslivsutstyr, ettersom telemarkskien gjennom spesialisering har lagt til rette for kjøp av flere par ski

hvis man ønsker flere typer skiaktiviteter. Erika sine to skipar viser også at friluftslivsaktiviteter er ulike. Med fjellski på beina kan man gjerne kan gå fra hytte til hytte innlemmet i det klassiske norske friluftslivet. Mens man med moderne telemarksutstyr legger tilrette med lavere mestringsterskel for nye aktiviteter som topturer, som samtidig har medført at man ikke går fra hytte til hytte i dette utstyret.

Odden (2008) skriver at de materielle endringene som har vært i friluftslivet, spesielt de siste 20 år, har åpnet for nye aktiviteter som blant annet medfører nye former for opplevelser særlig i retning av fart, spenning og mestring. Innenfor enkelte av disse nye aktivitetene foregår det en utvikling som distanserer dem fra friluftslivet i betydningen opplevelse av seg selv i møte med natur eller naturmøter. I stedet bringes fokus nærmere idretten, gjennom en klar tendens til at mestring av aktiviteten i seg selv blir viktigere enn naturen den utøves i. Disse tendensene hevder også Sandell & Sörlin (2008) å se i deler av det svenske friluftslivet, der flytende grenser mot idretten, sportifisering og aktivitetsfokusering beskriver noe av en tilsvarende utvikling, som jeg har forsøkt å beskrive her.

Elevene i mitt feltarbeid uttalte på hjemmesiden til skolen hva som hadde vært høstens høydepunkt. Flere av elevene var opptatt av å skrive om det at de hadde mestret en aktivitetsform i friluftsliv eller en spesifikk ferdighet i en aktivitetsform i friluftsliv. Særlig hendelser ble trukket fram, eksempelvis:

Den første gangen jeg tok eskimorulle i elvekajakk (Gunnar).

Her velger Gunnar eskimorulle, som den opplevelsen han synes var den beste i løpet av den første høsten på folkehøgskolen. Den beste opplevelsen var å mestre en spesifikk ferdighet i en aktivitetsform som blir definert inn under friluftslivsbegrepet. Aktiviteten er en fartsfylt og spenningssøkende aktivitet, og det at Gunnar mestret et viktig element i denne aktiviteten ble stående som den største opplevelsen. Sandell & Sörlin (2008) og Odden (2008) sine beskrivelser treffer det noen av elevene i mitt feltarbeid var opptatt av. Samtidig trakk de fleste elevene frem naturopplevelser, og noen la mest vekt på de sosiale opplevelsene.

Ligge sammen med halve klassen under åpen himmel med milliarder av stjerner over oss, midt i det magiske turområdet og omkranset av ville, majestetiske fjelltopper (Hege).

Hege beskriver friluftslivets sosiale aspekter gjennom naturopplevelsen hun delte med klassen sin. Men fremfor alt trekker Hege frem naturopplevelsene. Å se, nyte og oppleve stjernene og de majestetiske fjelltoppene – naturens storslåtthet var det beste. Sandell & Sörlin (2008) sine utsagn om at det materielle fokuset i friluftsliv kan føre til en aktivitetsfokusering i *deler* av friluftslivet gir god mening sett i lys av elevene sin beste opplevelse. Elevenes opplevelser kan tyde på at naturopplevelsene fortsatt står sterkt i friluftslivet, de nye aktivitetsformene som eksempelvis elvepadling kan føre fokuset i større grad over på ferdigheter, fart og spenning som både Odden (2008) og Sandell & Sörlin (2008) argumenterer for. På tross av økt spesialisering både av utstyr og aktiviteter, så er elevene også opptatt av opplevelser. I eksemplene over har jeg valgt en gutt som velger mestring av egen prestasjon som sitt beste minne, og en jente med sosiale- og naturopplevelser som sitt beste minne. Dette var tilfeldig valgt da de fleste guttene også vektla naturopplevelser som sitt beste minne.

5.5 Utstyrseminaret

I spisesalen fredag ettermiddag gav en av lærerne på folkehøgskolen beskjed om at utstyrseminaret som var planlagt å foregå på lørdagen var avlyst. Han forklarte avlysningen med tilbakemeldingen fra fjorårsstudentene; ”Det mest unyttige seminaret de hadde hele året.” Videre fortsatte læreren å forklare at morgendagens lørdagstema i stedet skulle omhandle bruk av kart og kompass, og det skulle blant annet gjennomføres en konkurranse parvis. Elevenes ble opptatt av at de skulle konkurrere i kart og kompass. Ingen så ut til å bry seg om at utstyrseminaret var avlyst, noe jeg tenkte kunne tyde på flere ting; de var enig i avgjørelsen, de hadde nok kunnskap om utstyr, de kom ikke til å lære noe nytt.

Etter feltarbeidets slutt sendte jeg en e-post til læreren som meddelte studentene avlysningen (ikke den samme læreren som ellers i oppgaven blir omtalt som ”lærer”), der jeg spurte om bakgrunnen for beslutningen. I lærerens begrunnelser legger han vekt på de negative tilbakemeldingene fra fjorårskullet og at seminaret kom relativt sent sammenlignet med tidligere, dermed hadde de fleste elevene allerede skaffet utstyr og seminarets hensikt med å veilede studentene til anskaffelse av utstyr mistet sin

betydning. I tillegg var alternativet, kart og kompass, planlagt to uker i forveien, et nyttig opplegg for elevene.

Elevene viste seg å ha store kunnskaper om utstyr, noe som kom fram gjennom flere samtaler om temaet. Som jeg har vist om samtale om soveposer rundt bålet onsdag kveld ble dunets spenst, følgende varmeeffekt og graderingen av dette systemet diskutert, noe som viser studentenes kompetanse om utstyr. Hvis man antar at kullet som fikk avlyst sitt utstyrseminar har tilsvarende kunnskaper, så er det rimelig å anta at utstyrseminaret, som året før hadde vært en veiledning for anskaffelse av grunnleggende friluftslivsutstyr, ble avlyst fordi elevene kunne dette fra før. Hvem har gitt elevene denne kunnskapen som gjorde skolens fjorårets utstyrskurs overflødig?

Som beskrevet i kapittel 2 har sosialiseringen til friluftsliv foregått på flere arenaer. Hvordan man holder seg mett, tørr, varm, tar seg frem og nyter naturen er alle, mer eller mindre knyttet til ferdigheter i friluftsliv. Folkehøgskolen som opplæringsinstitusjon legger tilrette for at elevene ved en friluftslivslinje skal kunne tilegne seg denne kompetansen. Et av kunnskapsområdene i friluftsliv er utstyret som brukes. Som tidligere beskrevet var utstyr et viktig tema (Nansen, 1890). Mine tolkninger gjennom de foregående avsnittene tyder også på dette.

Hvorfor var dette seminaret det mest unyttige? Ved å forstå avlysningen av utstyrseminaret gjennom ANT kan avlysningen tolkes til at assosiasjonen mellom aktørene, friluftslivsutøver og friluftslivsutstyr er sterkt via den sosialiseringen som tidligere beskrevet. Avlysningen kan vise at folkehøgskolen som aktør overfor det å handle miljøvennlig og å være mer kritisk til utstyr er en aktørrolle de ikke tar. I stedet tyr skolen til å avlyse utstyrseminaret. Like fullt taler andre observasjoner for at folkehøgskolen spiller en rolle i sosialiseringen til kunnskap om friluftslivsutstyr. Når noen aktører er svake innebærer det gjerne at andre er sterke. En av de sterke aktørene kan være utstysbransjen som jeg beskriver nærmere i avsnittet *folkehøgskoleelevene som forbrukere*. En annen aktør som ser ut til å være sterk i dette nettverket er venner og deres assosiasjoner til friluftslivsutstyret. I mitt feltarbeid og tidligere i analysekapitlet er sosialisering til kunnskap om utstyr via samtaler, diskusjoner og spørsmål sentralt. Samtaler som da Steinar fortalte om hvordan man kan reparere et liggeunderlag,

diskusjoner som klassen sin ytringer om soveposer eller spørsmål som Jens Ola sine undringer om hvilke hjelmer som kan brukes i hvilke aktiviteter.

Utstyrseminaret ble omtalt som ”unyttig”, trolig fordi studentene hadde mye kunnskap om utstyr fra før. Dette innebærer at skolen som institusjon dermed kunne overlate tilegnelsen av kunnskap om utstyr til andre aktører som venner, utstysbransjen, reklame, media. Kan det tenkes at de ulike aktørene har ulik innfallsvinkel til læring om utstyr? Vil bestefarpedagogikk eller skolen ha et fokus på hva man trenger, og hvordan man bruker det man trenger, uten å ha økonomisk egeninteresse i formidlingen av budskapet. Har utstysbransjen den samme innfallsvinkelen? Utstysbransjen er avhengig av å selge utstyr og få økonomisk overskudd som er grunnlaget for deres eksistens, i motsetning til sosialiseringens aktører familien og skolen.

Avlysningen av utstyrseminaret grunnet den sosialiseringen som kunnskap om friluftslivsutstyr er blant folkehøgskoleelevene skjer ikke kun under friluftslivsturer som jeg har beskrevet. Sosialiseringen jeg var vitne til i mitt feltarbeid viste at sosialisering og snakk om utstyr skjer både i forkant, under og etter friluftslivsturer. Sosialisering skjer i dag også via sosiale medier, noe som jeg også har observert blant annet via bilder på facebook.com. Profilbildet, det bildet som i utgangspunktet skal fortelle noe om hvem man er både for venner og ukjente, har jeg sett at friluftslivsinteressert ungdom har et bilde av sin terrengsykkel eller sine ski osv. Man trer selv ut av bildet for å la utstyret fortelle noe om hvem man er. Friluftslivsutstyret spiller hovedrollen i bildet. På skolens hjemmeside observert jeg få slike bilder. Elevene var i sentrum, omgitt av friluftslivsutstyr og natur, men elevene var selv i hovedrollen.

At elevene følte at de visste nok om utstyr kan ha vært på grunn av den sosialiseringens konteksten læringen av friluftslivsutstyr befinner seg i. Elevene lærer, observerer og erfarer i en turkontekst, slik som studenten til Tordsson ble sliten i hodet av, beskrevet i kapittel 2. Når elevene er på tur og ikke vil fryse eller allerede har begynt å fryse er denne konteksten svært fruktbar for læring av hvordan man skal unngå å fryse hvis det er et mål. Forstått gjennom pedagogiske metoder vil samtidig læring innendørs om noe som skjer et annet sted aldri bli like matnyttig som i eksemplet over om ikke å fryse.

Jeg har fått fram at kunnskap om utstyr rommer mer enn bare hvordan man ikke skal fryse eller holde seg tørr. Det handler også om hva utstyret ser ut til å symbolisere og hvordan den som bruker utstyr ”tilraner” seg sosial status. Hvordan bevissthet i forhold til miljøet og naturen man bruker i, og læres i utøvelsen av friluftsliv er et annet viktig spørsmål. Ut fra et slikt spørsmål kunne et utstyrseminar med et læringsmål om forbrukskritikk og miljøbevissthet vært fruktbar, slik jeg tenkte på dette i etterkant. Forbruk er imidlertid en sterk aktør, noe jeg skal ta opp i neste punkt

5.6 Folkehøgskoleelevene som forbrukere

I dagens samfunn der næringslivets andel til markedsføring av det totale budsjettet har mangedoblet seg de siste tiår har mennesker sitt *møte* med konsumsamfunnet også blitt forsterket (Helgesen, 2004). Man møter oftere næringslivets budskap om sitt produkt. Dette møtet kan være når man sitter på et sosialt nettverk og følger en tilbudslink, når man åpner postkassen, leser avisen, ser på fjernsyn eller går inn i en sportsbutikk. Elevene på folkehøgskolen i mitt feltarbeid fikk ikke reklamebrosjyrer i de folkehøgskoleadministrerte posthyllene til elevene. Jeg observerte lite avislesing, og ingen så på fjernsyn. Skolen lå også flere kilometer unna nærmeste sportsbutikk.

Folkehøgskolen lå som sagt et godt stykke unna allfarvei, likevel observerte jeg flere direkte møter mellom forbrukersamfunnet og folkehøgskoleelevene. Et direkte møte er ment som førstehånds avlevering av budskapet, i min kontekst, fra utstysbransjen. Eksempler på dette er produktkataloger, reklameplakater, samtaler med selgere eller gjennom internettsider.

Torsdag kveld satt alle elevene i klassen samlet på en av folkehøgskolens fellesstuer. Noen hadde laget kake som alle ble servert, mens hovedaktiviteten til de fleste elevene var å bytte bilder, så flere satt med en bærbar pc rundt spisebordet. I sofaen rundt stuebordet var ikke byttingen av bilder like sentral. Mange ulike samtaler forgikk, men det jeg la merke til var at det også var en produktkatalog av en utstysprodusent som gikk på rundgang til interesserte. Steinar bladde i katalogen mens de som satt ved siden av lente seg mot Steinar og fulgte med i katalogen. 10 minutter tidligere hadde Steinar svart på spørsmål om hva det neste kjøpet skulle være;

Nye ski og dunjakke – da er jeg der! (Steinar)

10 min senere blar Steinar i produktkatalogen og ser en skalljakke, som har helt andre egenskaper enn en dunjakke og uttaler:

Den har jeg lyst på. (Steinar)

Steinar sin handling viser at han ser en jakke som han kunne tenke seg å ha. Kanskje fordi han har hørt noe bra om jakka, kanskje den har noen materielle egenskaper han verdsetter eller kanskje det utseendemessig tiltaler Steinar. Han kunne uansett tenke seg å være eier av en slik jakke. Steinar sin første kommentar viser at Steinar synes han trenger nye ski og en dunjakke for å føle at han har det som trengs for å mestre og å nyte friluftslivet ved folkehøgskolen.

Utsagnet til Steinar kan også tolkes dit hen at selv om Steinar har tenkt igjennom at han kun trenger nye ski og dunjakke, så kommer det alltid nye ønsker. Nettopp at Steinar uttaler at han kunne tenke seg å kjøpe denne jakka, da han få minutter tidligere sa at han kun trenger en dunjakke og nye ski. Steinar viser gjennom sitt første utsagn at han implisitt ikke trenger jakka han nå ser på. Nytt utstyr som han nå ønsker å kjøpe. Dette ble også belyst gjennom stipendiatens utsagn om ”hvis det kom en ny modell, en ny farge, så må man jo bare ha det” som jeg beskriver under neste punkt.

Et annet møte mellom folkehøgskoleelevene og modernitetens forbrukerkultur skjedde på datarommet torsdag kveld. Jeg satt ved en av de tre datamaskinene som elevene kunne disponere fritt. I en sofagruppe like i nærheten satt to mannlige elever med en bærbar datamaskin. Disse elevene var ikke elever i klassen jeg fulgte, men elever på en annen friluftslivslinje ved skolen. Guttene bestiller begeistret en kite over internett, og han ene uttaler;

Nå har jeg brukt opp alle pengene for denne måneden (Steffen).

Det internettbaserte kjøpet var en auksjon, og guttene kom igjennom på telefon. Han andre sier;

Noen har sikkert ligget i kø utenfor butikken og vi klarte å komme igjennom på telefon (Jørund).

Her kan det synes at Jørund og Steffen er fornøyde med kjøpet, fordi det var ifølge Jørund sannsynlig så mange andre som også ønsket denne kiten. Blir det mer stas når andre også ønsker det samme, slik Vazelina synger i ”En påsa med øl” at de gjør noe ”kænskje det er fordet at ælle som andre gjør det?”. Jeg tror allikevel Steffen som har kjøpt kiten er mest opptatt av kitens materielle egenskaper som gir muligheter for en friluftslivsaktivitet det ikke er mulig å utøve, uten utstyret kite. At andre ønsket å kjøpe kiten kan kanskje i større grad være avgjørende for at Steffen kjøpte nettopp *den* kiten.

Steffen synes gjennom sitt utsagn at det likevel var mange penger å bruke. Kjøpet var samtidig en prioritering, ettersom Steffen ved at han er klar over at han ikke har mer penger igjen den måneden valgt å kjøpe. En tolkning er at Steffen og Jørund har et møte med moderniteten. I et av folkehøgskolens fellesareal sitter de to guttene med teknologiske hjelpemidler til å kjøpe friluftslivsutstyr, og internett har åpnet opp enda en arena der elevene kan assosiere med utstyrsbransjen og innta forbrukernes aktørrolle.

Et tredje møte mellom elevene og forbrukerkulturen så jeg hengende på oppslagstavla på vei inn til kantina. Dette var en annonse fra den lokale sportsbutikken. På A4-arket sto butikkens logo og navnet til den spesifikke filialen, i tillegg til bilder av noen sportsartikler med tilhørende informasjonstekst og pris. Det var blant annet to tilbudsannonserte soveposer. Den ene soveposen var den Eva Marie var redd for å fryse i til 2500,- norske kroner, mens den Christel omtalte som jeg refererte til tidligere kostet 5600,- norske kroner, begge til 30 % rabatt.

En tolkning kan bunne i spørsmålet ”hva kan disse tilbudene skape?”. Folkehøgskolen tillater den lokale sportsbutikken å reklamere for sine produkter på skolens oppslagstavle. Elevene trenger en varm sovepose dette året, og informasjon og attpåtil på tilbud og i tillegg til å støtte det lokale næringsliv kontra nettbutikker er alle gode argumenter for folkehøgskolen ved å gi tillatelse til å henge opp tilbudsplakaten. Samtidig var den dyreste soveposen i overkant dyr for elever med svært begrensede økonomiske ressurser, hvis de ikke mottar hjelp fra sine foreldre. De færreste folkehøgskoleelevene har jobb, og det som blir igjen av lån og stipend fra Statens lånekasse etter at skolepengene som forøvrig dekker kost og losji er de økonomiske midlene elevene har. Denne dyre posen har skapt et stort dilemma for Eva Marie jeg

beskrev i punkt 5.1, og kan forstås gjennom en høy terskel for å kunne være elev på en friluftslivslinje ved en folkehøgskole.

Disse tre foregående situasjonene er eksempler på forbrukskulturen møte med folkehøgskoleelevene. Utstyrskataloger, internett og tilbudsplakater er alle markedsføringsmetoder som jeg observerte. Markedsføringsmetoder er noe som har økt kraftig i fremtreden av moderniteten. Design og merkevarer overtar stadig flere felter og fra 1980 til 2000 har markedsføringsutgiftene økt med 800 % regnet om til dagens verdi. I den samme perioden har konsumet blitt doblet. Den reelle økningen i markedsføringsutgiftene er dermed 400 % (Helgesen, 2004).

Økt markedsføring sett gjennom de tre omtalte møtene med moderniteten, kan føre til økt kunnskap om utstyr for elevene, denne kunnskapen kan øke gleden av friluftslivet. Slik som Christel trolig gjør ved å sove godt i en varm sovepose. Markedsføringen kan også føre til økt forbruk. Dette kan synes gjennom Steinar sin kommentar: ”Den jakka har jeg lyst på”, der Steinar rett i etterkant av at han mener han kun manglet to *andre* ting for å imøtekomme hans ønske og krav for å utøve friluftsliv. Markedsføringen og elevenes handlinger som forbrukere gjennom mine observasjoner underbygger det jeg beskrev i kapittel 2. ”Friluftslivet har blitt kommersialisert” (Bischoff & Odden, 2000).

Friluftsliv ble på 1970 og -80 tallet sett på som noe som sto utenfor markedskreftene og moderniteten (Bischoff, 1999). Da markedskreftene ble sluppet løs på 80-tallet, samt friluftsliv som den mest økende forbruksposten av fritidsaktiviteter kan tyde på at dette ikke lengre er sannheten. Friluftsliv hører sammen med temaet om det moderne, og speiler samfunnet (Tordsson, 2010). Hva er det moderne? I følge Østerberg (1999) at modernitetens kode kjennetegnes av det frie mennesket, fornuften og fremskrittet. Fremskrittstanken preger moderniteten, og for modernismen er fremskrittet et grunnmønster i fortolkningen av verden. Tordsson skiller mellom modernismen som en verdensanskuelse og grunnholdning som dominerer i moderniteten (Tordsson, 2010). Moderniteten er tett knyttet opp mot forbrukskulturen. Det er forbruket som bidrar til modernitetens økende velstand.

Moderne samfunn skiller seg fra tradisjonelle samfunnsordninger gjennom blant annet endringstempoet som modernitetens æra drar i gang. Selv om endringstempoet kanskje

er mest tydelig når det gjelder teknologi, gjennomsyrer det også alle andre sfærer. Endringstempoet er ifølge Giddens brudd nummer én, brudd nummer to er endringens rekkevidde. Globaliseringen fører til at kloden kobles sammen, og samfunnsendringene skjer i større grad over hele jorda (Giddens, 1997). Giddens sine betraktninger av modernitetens endringstempo og globalisering kan ses gjennom folkehøgskoleelevenes møte med forbrukerkulturen gjennom plakater og kataloger, men også via internett. Noe som kan bidra til globalisering av forbruket av friluftslivsutstyr.

I følge Bischoff (1999) spiller det nye friluftslivet på lag med kommersielle krefter gjennom sponning, voldsom utstyrsfokusering og reklame. I dette feltet fremstilles det som viktig å ha ”det beste utstyret”. Dette kan man finne igjen i reklame for friluftslivsutstyr, da Børge Ousland, en av nåtidens mest kjente ekspedisjonsfarere dekker en dobbelt helside i medlemsbladet til Norges største friluftslivsorganisasjon. Her reklamerer han for en kolleksjon fra en av Norges mest kjente merkevarer for friluftslivsbekledning. Han har selv vært med å utvikle den ”optimale bekledningen” for friluftsliv i polare strøk. Til og med statsminister Jens Stoltenberg fremhever viktigheten av denne innovasjonsdimensjonen (Stoltenberg, tale, gjengitt av Abelsen, 4. februar, 2011). Målgruppen produsentene av ekspedisjonsbekledningen ønsker å selge bekledningen til, er langt større enn de som drar på ekspedisjoner i polare strøk. Hvem og hva er referansepunktet for de 90 % av Norges befolkning som går på tur? Det finnes produsenter av friluftslivsbekledning i Norge som markedsfører seg med bekledning for den vanlige friluftslivsturen. Disse er i større grad unntaket. Fremmarsjen av de kommersielle kreftene gir trolig grunnlag for å hevde at de nye aktivitetene representerer et brudd i forhold til den etablerte turkulturen. Tidligere tok man avstand fra kommersiell innblanding i friluftslivet på nærmest ideologisk grunnlag (Bischoff, 1999).

Jeg tolker Bischoff dit hen at det hun skriver spesielt gjelder for 1970 og 80-tallets friluftsliv, da dens verdier var nært knyttet opp mot politisk ideologi. Grunnen til denne tolkningen er i at gjennom friluftslivets historie har flere aktører vært sponset. Eksempelvis Amundsen sine ekspedisjoner og spesielt ferden som tilslutt førte han som førstemann til å ankomme polpunktet på Sydpolen (Amundsen, 1997; Huntford, 2010). Selv om sponning og andre virkemidler som er hentet fra det moderne samfunn har

eksistert i lang tid, er det allikevel de siste tiår friluftsliv fullt ut har blitt en del av de kommersielle kreftene (Bicshoff, 1999).

De kommersielle kreftene er en av mekanismene i det sosiologen Anthony Giddens kaller moderniteten. Men hva har friluftslivets inntreden i den kommersielle moderniteten for slags konsekvenser? Vi lever i et høymoderne verden der modernitetens konsekvenser er mer radikale og mer universelle enn tidligere. Giddens (1997) bruker begrepene *sikkerhet vs. fare* og *tillit vs. risiko* ved å vise at moderniteten i sin natur er tveegget. Samfunnets utvikling gir langt flere muligheter for et sikkert og rikt liv for det enkelte menneske sammenlignet med tidligere. Dette viste jeg også i innledningen var gjeldende for friluftslivet, gjennom bedre utstyr i forhold til sikkerhet for utøveren, men også mulighetene for å kunne mestre utstyret, og dermed også naturen. På en annen side har moderniteten tilført nye risikoer som trusselen om miljøkatastrofer. Moderniteten er globaliserende, og de urovekkende konsekvensene skaper et univers av begivenheter der risiko og fare antar en ny karakter (Giddens, 1997).

Ved å se miljømessige utfordringer i et sosiologisk perspektiv hevder Giddens (1997) at Marx og Durkheim mener modernitetens positive konsekvenser overveide de negative. Målet helliggjorde dermed middelet i deres øyne. Den siste av sosiologiens tre fedre, Max Weber, var dog noe mer pessimistisk rundt modernitetens konsekvenser (Giddens, 1997). Sosiologiens tre fedre så på det moderne industriarbeidet som nedverdiggende, grunnet den disiplin monotont, repetitivt arbeid innebærer. Likevel forutså de ikke at den utvikling av produksjonskreftene ville ha et enormt destruktivt potensial i forhold til det fysiske miljø. I tradisjonell sosiologisk tenkning vies ikke økologiske problemer stor plass, dermed blir en naturlig konsekvens at dagens sosiologer har problemer med å utvikle systematiske analyser av dem (Giddens, 1997). Et verktøy til å forstå økologiske problemer har Latour vært med å skape. ANT sitt grep for å kunne forstå modernitetens konsekvenser er å inkludere ikke-menneskelige faktorer, som materielle gjenstander, i mitt scenario friluftslivsutstyr, og natur som likeverdige aktører.

Gjennom min empiri fant jeg at folkehøgskoleelevene var opptatt av friluftslivsutstyr. Elevene hadde utstyr som samtaleemne både før, under og etter turen og de behandlet utstyret på en god måte. Tordsson (2010) skriver at friluftsliv ble sett på som en motvekt

til etterkrigstidens idealer om likhet og standarder i det regulerte og normerte samfunnet og at friluftslivets åndsverdier ble en motvekt til tidens materialisme. Gjennom mitt feltarbeid observerte jeg at det meste av tiden gikk ikke med til samtaler og refleksjon om friluftslivsutstyr, hverken før, under eller etter turen. Likevel tolker jeg gjennom mine observasjoner at utstyr var et svært aktuelt tema å snakke om og reflektere over. Også i blader og magasiner om friluftsliv kan man se hvor stor plass og oppmerksomhet friluftslivsutstyret får. I ”Fjell og vidde”, finner man reklame for friluftslivsutstyr og utstysrelaterte relaterte artefakter på ca. en tredjedel av sidene (Fjell og vidde nr. 1, 2011). I tillegg finnes det store bilder i reportasjene der friluftslivsutstyret som oftest deler hovedrollen med naturen og mennesket.

I etterkant av mitt feltarbeid diskuterte jeg friluftslivsutstyr med en kollega av meg, han uttalte at ”hvis en ny sykkel eller et par nye ski skal til for at man skal være fysisk aktiv, er det ikke bra han kjøper seg dette?”

Her er vi inne i sakens kjerne, som en respondent i Hille et al. (2007) sin studie uttalte: ”Målet helliggjør middelet.”

Min kollega synes den muligens økte fysiske aktiviteten, og dermed også helsegevinsten ved kjøp av sykkel var viktigere enn den miljømessige kostnaden ved dette kjøpet. At *Målet* som er bedre helse gjennom økt fysisk aktivitet, *helliggjør* det man tar i bruk for å oppnå dette, nemlig *middelet*. Men hva som er målet og hva som er middelet også snus på hodet. Man leverer sykkel sin inn til service fremfor å kjøpe ny, fordi målet i et miljøperspektiv er viktigere enn middelet – det å kjøpe en ny sykkel. Men min kollega uttaler altså at individets helse er viktigere enn den miljøbelastningen en ny sykkel er. Hvis dette er en gjengs holdning i befolkningen kan dette innebære at friluftslivsutstyr er legitimt å kjøpe fordi det rommer en god intensjon i et helseperspektiv.

5.7 Det beste!

Det var onsdagskveld og leirliv, den kvelden elevene satt rundt bålet og temaet friluftslivsutstyr ble diskutert mer enn i feltarbeidets andre kontekster. Hvilke egenskaper ved en sekk som egner seg best på overnattingstur var samtaleemnet. På en overnattingstur i ett eller flere døgn bærer man med seg det utstyret man trenger, og den

mest brukte og praktiske bæreanordningen er en sekk på ryggen. Sekker som er så store at man får med seg det utstyret man trenger på turer som innebærer én eller flere overnattinger kalles storsekker. Sekkenes størrelse måles i liter og avgjør hvor mye man kan bære med seg, og eventuelt må feste utenpå sekken. Elevene snakket om at det var en fordel med stor sekk at man kunne få plass til liggeunderlaget og soveposen, som gjerne er det utstyret som festes utenpå sekken hvis det ikke er plass på innsiden, inne i sekken. Under dette samtaleemnet var stipendiaten (Marita) aktiv, og hun fortalte elevene:

Jeg er så fornøyd med den nye storsekken jeg kjøpte. Synes det er viktig at den har en glidelås som går på langs av sekken. Dette gjør at man kan få en større åpning på sekken, som fører til at man ikke trenger å rote gjennom de andre tingene for å finne det man skulle trenge (Marita).

Her forteller Marita om en egenskap ved storsekker som hun synes er viktig, at det er en gidelås på langs slik at hun kan bruke synssansen og unngå å rote og omrokkere minst mulig for nettopp lettere å holde orden nede i sekken. En tolkning kan være at det er flere overveielser som skal gjøres for kjøp av en best mulig sekk. En videre tolkning kan være et uttrykk på at man ønsker det beste, i dette tilfellet den optimale sekken.

I den tidligere omtalte reklamen til en kjent norsk utstyrsprodusent i ”Fjell og Vidde” nr.1 fra 2011 tolker jeg at den spiller på friluftslivsutøverens sitt ønske om ”det beste”. Reklamen er over to helsider der Ousland i helfigur poserer i skallbekledningen, med tekst og informasjon om både Børge Ousland og produktet ved siden av. På motsatt side er det et bilde Ousland selv har tatt på Arktis. En isbjørn står noen titalls meter unna omgitt av drivis, mens noen staver ligger mellom isbjørnen og fotografen. Nederst i bildet ser vi noe av Ousland sin hånd, mens hele høyre bildekant er dekket av jakke til Ousland. Både hånden og jakken er uklart, da kameraet har fokusert på isbjørnen. Likevel er jakkens farge tydelig, den samme fargen som jakken Ousland poserer med på den forrige siden.

Forholdet mellom ekspedisjonsfarere og utstyrsprodusenter er tosidig.

Ustyrsprodusenter bruker ekspedisjonsfarerne for å promotere sine produkter, mens ekspedisjonsfarerne er gjerne avhengig av utstyrsprodusenter og andre for å kunne gjennomføre ekspedisjonen gjennom sponsing.

I "Fjell og vidde" kritiserer Ousland (nr.3, 2011) en test av ekspedisjonsjakker og påfølgende testkriterier som bladet hadde trykt i et tidligere nummer. Bekledningen Ousland hadde vært med og designet fikk kun karakteren "god", der blant annet luftingsmekanismen i armhulen manglet en ekstra klaff som hadde sikret at jakken fortsatt var tett hvis glidelåsmekanismen skulle ryke. Ousland mente kritikken var feilaktig, og at en slik klaff med borrelås var svært lite praktisk med stivfrosne fingre som man må påberegne på polare ekspedisjoner. Ved å ta utgangspunkt i at testene til "Fjell og vidde" er ment å fungere som veiledning til kjøp av friluftslivsutstyr for leserne som i hovedsak er medlemmer av DNT er utøvere av et ekstremt friluftsliv noe langt der borte. Likevel kan det være at mange har drømmer liggende, drømmer om at de skal gjennomføre storslåtte og fysisk krevende turer over lange avstander slik "premisseterne" for det norske friluftslivet alltid har gjort. Som igjen kan føre med seg salg av dyrt utstyr egnet for ekspedisjoner.

Likevel, er en test av polarbekledning relevant for leserne av "Fjell og vidde"? Og kan det føre med seg "en sånn må jeg ha"? Under mitt feltarbeid mot slutten av en lengre seanse med samtaler om friluftslivsutstyr onsdag kveld uttalte stipendiaten:

Når det kommer et nytt produkt, en ny modell, eller med en ny farge er det jo slik at man tenker: En slik må jeg ha. Jeg har jo jobbet i sportsbutikk (Marita).

En gutt (Lars) er enig med det Marita sier og samtykker:

Det er jo sånn det er (Lars).

Her forteller Marita at hun får et ønske om å kjøpe friluftslivsutstyr når hun ser enten et nytt produkt, en ny modell eller en ny farge. Hun nærmest begrunner det med at hun har jobbet i sportsbutikk. Jeg tolker at det var fordi jobben i en sportsbutikk innebærer å se så mye på, få så stor kunnskap om og konstant omgås produktene hun legger til grunn. Lars sier seg enig i Marita sitt utsagn. Gjennom det å ønske å anskaffe seg et nytt produkt kan også innebære ønsket om å ha det beste utstyret, slik jeg tolket Marita sitt sitat om storsekker. En undring rundt dette er hvem som legger premissene for hva som er nødvendig og ønskelig å ha av utstyr.

Premissleggerne for friluftslivsutstyr og sportsutstyr presenterte seg for undertegnede ved to anledninger i forbindelse med birkebeinerarrangementene. Den første gangen var i NRK 1 sin direkteoverføring av Birkebeinerrittet 2010 da en ekspertkommentator uttalte seg om utstyret de syklene deltagerne brukte: ”*Alle har skivebremser.*” TV-seerne fikk dermed videreformidlet kunnskap om at hvis man skal sykle birkebeinerrittet må man ha skivebremser. Det andre tilfellet opplevde jeg rett før min egen start i årets (2011) birkebeinerrenn. En smøreekspert ble intervjuet av speaker over høytaleranlegget. Før han gav en utfyllende anbefaling og refleksjoner rundt festesmøringen sa han kort følgende om glismøringen:

Jeg regner med alle har cera, og da den røde på dagens føre. Men glismøringen regner jeg med de fleste har lagt på, så jeg kan heller si litt mer om festesmøringen (smøreekspert under Birkebeinerrennet).

Eksperten hadde delvis rett, jeg hadde lagt glismøringen, men jeg hadde ikke cera. Cera er et pulver med høyt innhold av miljøgiften flour. Det er det stoffet som gir minst friksjon mot snøen, og dermed gjør at skiene glir bedre. Igjen ble det antatt at alle hadde ”det beste”. Selv om undertegnede sannsynligvis hadde flere deltagere med cerapulver bak seg på resultatlisten enn foran seg, ble det antatt at alle hadde det beste utstyret, eventuelt gav utstyret sitt den optimale glien. Dette er med på å legge premissene for hvilket utstyr man skal ha. Selv om disse eksemplene er hentet fra idretten, mer enn friluftslivet rommer slike turrenn også innslag av friluftslivsopplevelser hvert fall for noen av deltagerne. Og det Sandell & Sörlin (2008) og Odden (2008) skriver er aktivitetsfokuset i friluftsliv med å viske ut forskjellene, og eventuelt sportifisere friluftslivet.

Selv om elevene enkelte ganger kunne tolkes gjennom å ha et ønske om å ha det beste utstyret kom Marita med et utsagn som nyanserer bildet noe.

Jeg klarte meg jo fint med liten sekk og uten dunjakke i fjor, da jeg festet sovepose og liggerunderlag på sekken, og hadde en varm ullgenser inni sekken.
(Marita).

Her forteller Marita at hun klarte seg bra i fjor, som elev på den samme folkehøgskolen med liten sekk og ullgenser. Hennes tidligere sitat om storsekker viser at hun hadde kjøpt større sekk, og utsagnet viser at ullgensen i år har blitt erstattet med en

dunjakke. Marita reflekterer her over at man også klarer seg fint uten det beste. Det beste utstyret koster som sagt penger, noe som fører over på neste tema.

5.8 Den økonomiske aktør

I følge Hille et al. (2007) er økte økonomiske ressurser en av de to grunnene for det økte forbruket av friluftslivsutstyr. Folkehøgskoleelever er i en fase i livet der de økonomiske ressursene er mindre sammenlignet med eksemplevis sine eldre og arbeidende landsmenn. Min empiri kan også bygge opp under dette.

”I år har jeg mer penger og kan investere i utstyr” (Marita).

Marita uttaler her at hun i år, som stipendiat, har mer penger, noe som for henne innebærer å kunne investere i friluftslivsutstyr. Sitatet viser at økonomi kan være en viktig begrensning og forutsetning i forhold til kjøp av utstyr. Utsagnet viser også at stipendiaten er en av de 65 % av ungdommene som bruker egne penger på kjøp av sportsutstyr (Brusdal, 2004a). Stipendiaten var elev på folkehøgskolen året før og fungerer som en assistent for læreren. Stipendiaten betaler ikke skolepenger slik som elevene og mottar noe lønn fra skolen, i tillegg til å motta stipend fra Statens lånekasse. Dermed vil stipendiaten ha mer penger til rådighet enn året før. Den økte økonomiske friheten kunne dermed benyttes til å kjøpe mer utstyr. Dette ble vist i forrige punkt da jeg beskrev Marita sine kjøp av storsekk og dunjakke.

Ved å tolke Marita sine kjøp av utstyr gjennom ANT kan hennes kjøp forstås som assosiasjoner mellom tre aktører, Marita selv, utstyret og de økonomiske mulighetene. De økonomiske mulighetene påvirker stipendiaten til å kjøpe mer utstyr. Hun sa hun klarte seg fint året før med ullgenser i sekken og soveposen og liggeunderlaget utenpå sekken, men gav det henne noe mer å ha dunjakke og stor sekk? Bruker hun penger kun fordi hun må? Ved å ha soveposen inni sekken kan risiko for bløt sovepose reduseres og det er mer behagelig å ta på seg en dunjakke, fremfor å ta av seg jakka, på med ullgenser, også på igjen med jakken. Dunjakken kan i tillegg komprimeres i sekken og tar mindre plass i tillegg er varmeeffekten større og vekten mindre. Men er påvirkningen kun positiv? Eventuelt hva kan være negativt?

Det negative ved å kjøpe en større sekk hvis man har en, er at det å kjøpe innebærer et økt forbruk. Primærøppgaven til sekken er å kunne frakte resten av utstyret på ryggen, og Marita sin gamle sekk klarte dette. Dermed vil et kjøp være et supplement til noe man har. I tillegg kan friluftslivsutstyr være svært kostbart eksemplifisert gjennom tidligere omtalte Eva Marie som hadde kjøpt en sovepose som kostet kr. 2500,-. Denne soveposen var hun usikker på om var varm nok og vurderte derfor å kjøpe en til kr. 5600,-. Hun vurderte å selge den for å få råd til å kjøpe den dyreste. Dette sier noe om hvor kostbart friluftsliv kan være, spesielt for elever med begrensede egne økonomiske muligheter. Et annet aspekt ved økonomiske verdier er de materielle egenskapene som at dunjakken varmer og sekken har praktiske løsninger er utstyrets immaterielle verdier.

5.8.1 Immaterielle verdier og identitet

Tidligere skrev jeg om alpinhjelmer, og det er noe som tyder på at økt komfort og sikkerhet ikke er de eneste egenskapene utstyrsprodusentene og forbrukerne vektlegger. Innenfor eksempelvis alpinhjelmer finner det også en rekke typer med tilsvarende sikkerhets og komfortegenskaper, men med ulik utforminger, farger, pris og status. Dette kan sees på som produktenes immaterielle verdi.

Hva vil økningen av forbruket innebære? Økt miljøbelastning sier Hille et al. (2007), men hva sier myndighetene? De som bestemmer, og legger premissene for samfunnet. Økt forbruk er vevet inn i den politiske styringsmodellen der økt forbruk, blir i alle fall innenfor evnet, sett på som avgjørende for videre økonomisk velstand. Denne økonomiske velstanden er den sykehus, skoler og resten av samfunnet er avhengig av for gode økonomiske vilkår. På en annen side, pengene skal brukes på noe. Økt økonomisk kapital bidrar til et økt forbruk, men forbruk av hva? Dette forbruket er assosiert med fritid, og i følge Hille et al. (2007) foregår en fjerdedel av Norges miljøbelastning i fritiden. De pengene et individ tjener har man jo rett til å bruke, men at noen forbruksvaner er mer miljøbelastende enn andre har Hille et al. (2007) sett på.

At miljøkonsekvensene av kjøp av nytt friluftslivsutstyr ikke var et tema i mitt feltarbeid var ikke overraskende. Og det kan tenkes at det er lettere for individer å reflektere over miljøbelastningen av den eksosen som man ser kommer ut av bilen man sitter i. Sammenlignet med miljøbelastningene i produksjons- og den fremtidige nedbrytningen av friluftslivsutstyret man nettopp har kjøpt.

Endringshastigheten i moderniteten er som sagt, en av dens kjennetegn (Giddens, 1997), og nettopp derfor er, ANT et egnet verktøy til å forstå sosiologiske problemstillinger. I kapitel 3 beskrev jeg ungdomstid forstått som noe kontinuerlig, slik at nye ungdomsgenerasjoner ”arver” problemstillingene til forrige generasjon. Samtidig oppstår nye problemstillinger for nye generasjoner (Lindgren, 2009). Ungdommene i mitt feltarbeid lever i en tid der markedsføring har vokst ekstremt (Helgensen, 2004), det samme med forbruket og spesielt forbruket av friluftslivsutstyr (Hille et al., 2007). Ved å se ungdommene, friluftslivsutstyret, utstyrbransjen og forbrukerkulturen som aktører blir ungdommene påvirket av de tre andre aktørene, men ungdommene blir også selv påvirket. Ungdommene sitt nettverk i dag er ulikt nettverket for noen tiår tilbake. Utstyrbransjen og forbrukerkulturen har styrket sin aktørstatus. I følge Latour (2008) vil utstyrbransjen og forbrukerkulturen med en aktørstatus gjennom voksende styrke påvirke ungdommene og flytte nettverket ungdom – utstyr – forbrukerkulturen – utstyrbransjen. Ungdommene som aktør vil dermed få et annet utgangspunkt.

De immaterielle verdiene av friluftslivsutstyr kom også til syne da klassen og jeg satt samlet fredag morgen etter frokost i en sofagruppe i entreen til spisesalen. Vi ventet på at læreren skal komme og gi siste informasjon om toppturen vi senere på dagen skal ut på. Det foregikk flere samtaler på samme tid, før det roer seg litt. Eva Marie sier litt halvhøyt:

En sånn tømmermannsskjorte har jeg lyst på! (Eva Marie).

Hun satt og bladde i et friluftslivsmagasin spesielt rettet mot jakt og fiske, og fikk se en skjorte hun hadde lyst til å skaffe seg. Jeg fikk ikke med meg om det var en salgsannonse eller om en av deltagerne på et bilde i en av reportasjene hadde på seg en slik skjorte. Uansett kan denne konteksten tolkes til at Eva Marie ville ha og ønsket seg en tømmermannsskjorte. Hvorfor ønsket hun seg denne skjorta? Var det mest fordi den skulle holde henne varm, slik som den tidligere omtalte soveposen, eller var det de symbolske og immaterielle verdiene som var hovedargumentet for ønsket? Jeg tolker det som en kombinasjon, men at hun har plagg som kan dekke skjortens materielle egenskaper.

I det øyeblikk Eva Marie sier at en tømmerhuggerskjorte er det hun ønsker seg, er det trolig ikke fordi hun ikke har klær som kan har tilsvarende materielle egenskaper. I kapitel 3 var jeg inne på om utstyrets materielle egenskaper alltid er det primære, altså en denotasjon. I mine videre tolkninger av Eva Marie vil jeg få frem at her har rollene blitt byttet om. Soveposens primære oppgave (denotasjon) syntes for Eva Marie å være å holde henne varm. Når det kom til tømmermannsskjorten kan det tolkes slik at varens immaterielle egenskaper har blitt denotasjonen, altså det primære. Det skjorten symboliserer er det primære, skjorten kan symbolisere nærhet til natur og tøffhet, som igjen er med på å skape Eva Marie sin identitet. Ved å forstå denne konteksten gjennom ANT og se Eva Marie og skjorta som to aktører som kan påvirke hverandre ser man at skjorta påvirker Eva Marie gjennom sin symbolikk.

Tolkningen over underbygger noe jeg også observerte i mitt feltarbeid, kompleksiteten i hver enkelt informant. Eva Marie tolererer utstyr som ikke fungerer da bremsklossene lå på og bremsset henne på sykkelturen til klatrefeltet. Men går det ut over primære behov som å holde seg varm og få en god natts søvn ønsker hun å forbedre. Forbedringen av utstyret i denne konteksten kan innebære å kjøpe en ny sovepose til kr. 5000,-. Hun spør meg om råd, da hun synes det er en svært stor sum å betale for en sovepose. Hun gir tydelig uttrykk for at dette handler om å holde seg varm fremfor identitet, mote og image. Identitet, mote og image er ifølge Sisjord (2005) og Willis (1990) viktig i ungdomskulturer. Fredag morgen da klassen er samlet og venter på at læreren skal komme snakker hun om en bestefarstrøye; *En sånn må jeg ha!* Et slikt spesifikt ønske kan relateres til det Sisjord (2005) beskriver som identitetsbygging i ungdomstiden. Også fellesskapet i å ha tilsvarende utstyr ser ut til å stå sentralt i ungdommers friluftsliv. Dette er et aspekt ved de immaterielle sidene ved friluftslivsutstyr som jeg ikke beskriver i denne oppgaven grunnet ikke tilstrekkelig empiri.

5.9 Folkehøgskole og lærer – anbefaling og påvirkning

På folkehøgskolens hjemmeside var det tolv rullende bilder på forsiden, den 10.1.2011. To av disse var ansiktsportretter. Ni av de ti resterende bildene krever spesialisert utstyr for en tilsvarende opplevelse. Flere av bildene representerer det Gurholt (2010) omtaler som aktiviteter og opplevelser for såkalte ”adrenalinjunkies”, et ord som kan være et uttrykk for andre sosiale og kulturelle relasjoner, fortolkningsrammer og en annen

meningsproduksjon enn tidligere. I tillegg til kortere tidsmessig opphold av gangen i naturen har det i følge Gurholt (2010) også innholdmessig forandret seg. I det tidligere vandrerfriluftslivet var det synssansen og panoramaet, det visuelt overveldende og sublime naturinntrykk som dominerte. I dag blir naturmøtet oftere beskrevet som utforskende kroppslig lek i nærkontakt og nærkamp med naturelementene. Spesielt barn og unge setter seg selv på spill igjennom altoppslukende kroppslig-sanselig omgang med naturelementene og naturkreftene.

Hjemmesiden viser det folkehøgskolen står for, men også det de tror kan appellere flest elever. Folkehøgskolen må konkurrere om elever, dermed blir reklame og markedsføring en konsekvens av konkurransen for å få elever (Servan, 2000).

Skolens hjemmeside påvirker elevene i forkant og forventninger skapes. Underveis i skoleåret er skolens påvirkning fra skolens ansatte, deriblant lærerne. I mitt feltarbeid på vei ned fra toppturen fredag formiddag foregikk en samtale om kniver til friluftslivsbruk. Etter en stund uttalte læreren:

Man får kjøpt billige og bra kniver på en bestemt nettside (læreren).

Her gav læreren utstyrstips som var minst økonomisk krevende av de gode alternativene. Et annet eksempel var da jeg kontaktet en annen folkehøgskole for muligheten for å få gjennomført mitt feltarbeid der. I det jeg fortalte at utstyr var tema for prosjektet svarte han raskt at;

Denne skolen anbefalte elevene å skaffe seg regnbukse og turbukse fremfor dyrere membranbukser (lærer ved en annen skole).

Læreren gav her uttrykk for at denne skolen anbefaler ikke å kjøpe dyrt utstyr. De ønsket å tone ned nødvendigheten av å kjøpe dyrt utstyr. Denne automatiske reaksjonen kan tolkes som noe han var klar over at var en utfordring for han og skolen, og kanskje for folkehøgskolene generelt. Sitatet ovenfor om tipset om et billig sted å kjøpe gode kniver kan også støtte at lærerne er bevisste på at friluftslivsutstyr er kostbart, og er av den grunn en akilleshel for friluftslivsutøvelsen i folkehøgskolen. Nettopp at elevene kjøper kostbart og gjerne slitesterkt utstyr kan i et miljøperspektiv være bedre enn å

kjøre rimeligere utstyr som gjerne innebærer tilsvarende miljøbelastning, men må hyppigere skiftes ut – hvis det skiftes ut grunnet fysisk, og ikke mental, slitasje.

Læreren hadde også et godt og økonomisk kostbart utstyr. Vedkommende bidrar dermed ovenfor elevene med en holdning til at det er godt utstyr som er det ønskelige. Like fullt kommer læreren gjennom utstyrstips om de rimelige gode alternativene som jeg beskrev tidligere, og bidrar også til å legitimere rimeligere utstyr. Likevel vil det kostbare utstyret være den ønskelige, noe som kan ses gjennom stipendiaten Marita som i år har hatt muligheten til å *investere* i utstyr.

5.10 Kontekstens aktører

I analysen har jeg gjengitt mine informanters utsagn og analyserte disse videre. Jeg har vektet det som har framstått som viktige observasjoner i forhold til min problemstilling om hvordan folkehøgskoleelever omtaler eget friluftslivsutstyret og andres utstyr i en friluftslivskontekst. Blikket jeg har rettet mot observasjonene er gjort med utgangspunkt i bruk av Aktør-nettverk teori. Jeg har fremstilt elevene og friluftslivsutstyret gjennom mange ulike hendelser, der hensiktene har vært å vise hvordan elevene og friluftslivsutstyret på ulike måter kan ses som aktører i et nettverk av betydninger. I tillegg har jeg trukket inn samfunnsstrukturelle aktører som forbrukerkulturen, utstysbransjen og folkehøgskolen som skoleslag, læreren, naturen, miljøet og friluftslivet.

Ved å se alle disse aktørene som påvirker hverandre, som kontinuerlig blir svekket og styrket og gjennom dette kunne flytte og forskyve nettverket blir lett forvirrende. Men mine analyser og annen forskning (Hille et al., 2007) viser at aktørene forbrukerkulturen og utstysbransjen kontinuerlig har fått styrket sin posisjon i unge mennesker slitt friluftsliv. Det tyder også på at friluftslivets relasjoner til miljøet og naturvern er svekket (Bischoff & Odden 2000). Begge disse forskyvingene kan ha gjort noe med friluftslivet for unge mennesker. En tingliggjøring av friluftslivet kan forekomme ved det økende salget av friluftslivsutstyr, uttaler PhD stipendiat Bjerck ved SIFO til magasinet ”Friluftsliv” (Storli, 2009).

I kapitel 2 skrev jeg om Breivik (1979) sin forhåpning til å få med utstysbransjen på å lage et allround par ski til generalistene, fremfor fokuset rettet mot spesialistene. Ved å

se utstørsbransjen som en aktør og aktørens interesser tyder mye på at økt omsetning er utstørsbransjen overstyrende intensjon i dag. Ved å fokusere på spesialistene kan man selge 20 par ski til en skiløper, i motsetning til ett par. Dette gir økt omsetning og en styrket rolle. Samtidig kan dette gi negative sosiale konsekvenser ved at mindre økonomiske ressurssterke blir stilt utenfor friluftslivet, i tillegg til negative miljømessige konsekvenser som er bakgrunnen for denne oppgaven. Tross mange positive aspekter som utviklingen av friluftslivsutstyret har ført med seg har jeg gjennom min empiri og annen forskning (Hille et al., 2007) sett miljøbelastningene av friluftslivsutstyret som en negativ konsekvens.

Den siste av de institusjonelle aktørene i nettverket denne oppgaven omhandler er folkehøgskolen. Folkehøgskolene som en del av skolesystemet kan ikke stille seg uten for forbrukskulturen, men bør slik flere er inne på være sin rolle og ansvar bevisst. Folkehøgskolen sin rolle for opplæring i friluftsliv har gjennom moderniteten styrket sin posisjon som aktør i friluftslivet (Waalder, 2010). Som jeg beskrev tidligere er friluftsliv, folkehøgskolens største fag, der elevene over lengre tidsperioder kan oppleve og bli kjent med naturen. Å bli kjent med naturen er noe Toril beskriver som hennes beste minne på skolens hjemmeside gjennom ”At hun har fått en ny venn”. Denne vennen er naturen.

Hvor folkehøgskoleelever har sin mer grunnleggende læring om utstyr har jeg ikke funnet svar på i denne oppgaven, men jeg har observert at skolens rolle ikke ser ut til å ha særlig innvirkning når det gjelder utstyr. Elevene virker å ha sin påvirkning fra hverandre, til dels læreren i forkant og under friluftslivsturer og fra media/utstørsbransjen/reklame er rimelig å anta. Den sistnevnte informasjonskanalen har sin agenda om økt omsetning, som innebærer økt salg av utstyr og har styrket sin aktørstatus både i friluftsliv (Bischoff, 1999) og i samfunnet ellers. Assosiasjonene mellom utstørsbransjen og forbrukerne, som er folkehøgskoleelevene, kan tolkes som forsterkende på hverandre.

Venner som informasjonskanal er trolig i stor grad tilfeldig, men ikke desto mindre viktig. Som jeg har fått fram deler ungdom mye kunnskap seg i mellom. I lys av dette kan folkehøgskolen, med sine formål, støte på en utfordring i sin oppgave om å skape betingelser for at elevene får muligheten til å utvikle frie og egenreflekterte valg, slik

skolen har som målsetning å formidle. Dette innebærer å gi informasjon om og tematisere sider ved hvordan moderniteten fungerer, og gjennom det åpne for at eleven kan se seg som bevisste forbrukere. Ved at elevene kan se seg selv som bevisste forbrukere vil de få innsikt som innebærer mer enn kunnskaper om bytterett, svingradius og stoffets pustende egenskaper. De vil også kunne innta bevisste valg om de er nødvendig å kjøpe spesialisert utstyr og de vil kunne reflektere over hvilke miljømessige konsekvenser egne valg kan få.

Mitt feltarbeid hadde en varighet på tre dager. Det regnes for et kort feltarbeid, spesielt i forhold til at jeg var ny for deltagerne og dermed ikke nødvendigvis hadde ”tillit” fra første stund. Likevel fikk jeg god kontakt med mange av elevene tidlig, og foruten en hendelse der jeg på tomannshånd ble spurt om: *hva jeg egentlig gjør her?* fikk jeg inntrykk av at jeg ble godt tatt i mot av gruppa og at min deltagelse ikke la nye premisser for elevenes oppførsel. Jeg har dermed gjennom mine spørsmål fått fram at det er et stort utstyrsfokus også i friluftsliv og friluftslivsundervisning i folkehøgskolen. Dette må ses i sammenheng med at folkehøgskolen også er en del av forbrukskulturen og ikke kan isolere seg. Likevel er det via de idealer folkehøgskolen er grunnlagt på en del utfordringer som skal møtes på veien til dannelse, miljøbevissthet, egenutvikling, selvrealisering, opplæring og tilegnelse av kunnskap for dagens ungdom

6. Oppsummering

I denne oppgaven har jeg sett på bruk av friluftslivsutstyr i en folkehøgskolekontekst gjennom elever og deres ungdomskultur.

Analysene får fram at folkehøgskoleelever omtaler og bruker utstyr aktivt før, under og etter en friluftslivskontekst. Friluftslivsutstyr er en selvskreven aktør i utøvelsen av friluftsliv, og friluftslivsutstyret ser ut til å bety mye for elevene, spesielt i de situasjonene der det aktuelle utstyret medvirker til komfort og status. Soveposen er eksempelvis viktig for å holde elevene varme natten igjennom, da å fryse anses som svært uønsket.

Ved bruk av Bruno Latour aktør-nettverk teori (ANT) har jeg vist at det kan være både faglig fruktbart og relevant å oppfatte friluftslivsutstyret som en *aktør*. Det betyr at ANT kan gi en fruktbar innfallsvinkel for å kunne forstå friluftslivsutstyrets rolle for folkehøgskoleelever. Med aktørstatus kan utstyret ses som en påvirkende aktør for folkehøgskoleelevene og *assosiere* med dem, eksempelvis slik telefonen gjorde da elevene kom tilbake fra tur. Utstyret kan også være med i et *nettverk* av påvirkende aktører i gitte kontekster, og gjennom Latour sine beskrivelser av aktørenes styrkeforhold kan man gi et bilde av friluftslivets utvikling. I dagens friluftsliv, kan utstyr synes å fått en styrket rolle i likhet med kommersielle aktører. Dette påvirker igjen folkehøgskolen og elevene. Folkehøgskolen sin rolle i informasjonsstrømmen kan med det avlyste utstyrseminaret virke overflødig. Denne undersøkelsen har vist at både medelever og kommersielle aktører er sterke aktører i sosialiseringen til kunnskapsfeltet der friluftslivsutstyret har en rolle.

I innledningen beskrev jeg at friluftsliv fra flere forskeres side har blitt og blir assosiert med miljøvern. Min empiri gav meg ikke grunnlag til å beskrive assosiasjonene mellom det økte forbruket som en miljøbelastning i denne konteksten. Jeg la likevel merke til at elevene utøvet sporfri ferdsel, og jeg observerte ingen samtaler som omhandlet miljøbelastningsaspektene ved forbruk av friluftslivsutstyr. Dette kan indikere at elevene er lite bevisste på de miljøbelastningene forbruk av friluftslivsutstyr medfører, og at dette som tema ikke reflekteres i den forbrukskultur unge mennesker sluses inn i, i dag.

For videre forskning kunne det være interessant og undersøke nærmere hvordan friluftslivsutstyret medvirker til hva slags opplevelser som skapes på turer. Eksempelvis skiver Odden (2008) at det har skjedd en dreining mot fart, spenning og mestring der aktivitetene kan bli viktigere enn opplevelse av naturen der aktiviteten utøves i. Spørsmål som kan bidra til å belyse hvilken rolle friluftslivsutstyret spiller i denne dreiningen, anser jeg som svært sentrale. En av mine undringer, som får avslutte denne oppgaven er: Kan et stort fokus på utstyr gå ut over opplevelsene og erfaringene man får i friluftslivet, eller er det et viktig kunnskapsfelt som kan føre til økt interesse også for friluftslivet?

7. Litteratur

- Andkjær, S. (2005). *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv*. Gerlev Idrætshøjskole: Forlaget Bavnebanke.
- Amundsen, R. (1997). *Sydpolen: den norske sydpolsferd med Fram 1910-1912*. revidert utgave. Oslo: Gyldendal forlag.
- Barthes, R. (1975). *The pleasure of the text*. Oversatt av Richard Miller. New York, USA: Hill and Wang.
- Bergström, A., T. Bragderyd, T. Fogelberg, K. Gustavson, C. Hansson (1983). En bok om friluftsliv. I: G. Hellbergh. *Utrustning för friluftsliv*. Malmö: LiberFörlag.
- Bischoff, A. (1999). *Friluftsliv, sikkerhet og ansvar: rapport fra seminar om sikkerhet i utdanning og opplæring 2-4 november 1998*. Trykt av Norges Idrettshøyskole og Høgskolen i Telemark.
- Bischoff, A. og A. Odden. (2000). *Bidrag til Stortingsmelding om Friluftsliv nr.39*. Bø: Høgskolen i Telemark.
- Borvik, G. (1996). *Friluftsliv i folkehøgskolen - idrettslig utfoldelse eller økologisk forpliktelse?: en studie av sammenhengen mellom folkehøgskolens verdigrunnlag og mål for undervisning i friluftsliv ved åtte folkehøgskoler*. Levanger: HiNT.
- Breivik, G. (1995). *Outdoor life – possibilities and challenges*. Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Breivik, G. (1979). *Friluftsliv – noen filosofiske og pedagogiske aspekter*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Brusdal, R. (2004a). Forbruk og finansiering av forbruk for ungdom. Hentet 15. november 2010 fra <http://www.ungdomsforskning.no/Download/1-2004/07%20Brusdal%20Ungdoms%201-2004.pdf>
- Brusdal, R. (2004b). *Den kommersielle ungdomstiden: en studie av forbruket til elever i ungdomsskolen og videregående*. Oslo: SIFO
- Brusdal, R. (2001). *Hva bruker barn og unge penger på? : en beskrivelse av ulike forbruksmønstre blant barn og unge i alderen 8 til 24 år*. Lysaker: SIFO
- Brusdal, R. (2000). *Jeg liker penger og skulle gjerne hatt mer. Samtaler med barn og unge om hvordan det er å vokse opp i en kommersiell hverdag*. Oslo: SIFO.
- Busterud, K. (2009). Trygg og trendy på hodet. Hentet 22. mai 2011 fra <http://www.ostlendingen.no/forbruker/trygg-og-trendy-pa-hodet-1.4041809>
- Capacent Epinion for Høyskolernes Hus (2007-2008): *Høyskolernes Hus. Målgruppe- og effektundersøkelse 2007-2008*. Hovedrapport.

- Døving, R. (2009). *Hva er galt med forbruk?* Hentet 13. desember 2006 fra <http://www.minervanett.no/2009/02/09/hva-er-galt-med-forbruk/>.
- Enjolras, B. (2006) *Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommersialisering i Idrettens bevegelser*. Oslo: Interface Media as.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. (2.utg). Oslo: Fagbokforlaget.
- Fauske, H. og T. Øia (2003) *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Finansdepartementet (1973). *Friluftsliv. Spesialanalyse 6. Vedlegg til Langtidsprogrammet 1974-1977*. Oslo.
- Fisker, H. J. (2004) *Handlingsmønstre i unges friluftsliv*. Skov & planlægning af By og Land Videnblade. Nr.6.1-15. November 2004
- Fjell og vidde. (2011). Nr. 1, reklame. S.4-5. Oslo: DNT.
- Fjell og vidde. (2011). Nr. 1, alle sider. Oslo: DNT.
- Flemmen, A. (1996). *Skileik: skiopplæring*. (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, I. (1998). *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oversatt av A. Eriksen. Oslo: Pax.
- Gore, A. (2008). *En ubehagelig sannhet: den globale klimakrisen - vår tids største utfordring*. Oversatt av I. I. Tjørve (2.utg.). Oslo: Versal forlag.
- Gurholt, K. P. (2008) *Norwegian friluftsliv as bildung: a critical review*, fra boken *Other ways of learning : the European Institute for outdoor adventure education and experiential learning 1996-2006 / Peter Becker and Jochem Schirp (eds.)*
- Heggen, K. (1994). *Ungdom, identitet, kvalifisering: ein studie av framtidsorientering i lokal kontekst*. Volda: Møreforskning.
- Helgesen, T. (2000). *Markedskommunikasjon: prinsipper for effektiv informasjon og påvirkning*. (5.utg.). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hellevik, O. (2002) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. (7.utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Hille, J., C. Aall, I. G. Klepp (2007). *Miljøbelastninger fra norsk fritidsbruk – en kartlegging*. Rapport. Sogndal/Oslo: Vestlandsforskning/SIFO.
- Holm, E. D. (2004) *Fra Gud til Gucci: et essay om makt*, Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Holter, H. og R. Kalleberg. (1996). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Huntford, R. (2010). *Race for the South Pole: the expedition diaries of Scott and Amundsen*. London: Continuum International Publishing Group.

- Høyem, J. (2005). *Aktiv utøvelse av friluftsliv – et grunnlag for miljøbevissthet og miljørelevant adferd*, Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Jansen, K. og H. Mjelva (2011, 5.februar). 3,5 millioner fritidsjakker – 2,9 millioner sportssko – 1,3 millioner ryggsekker. *BT Magasinet*. s. 10-17. Bergen.
- Johannessen, M. (2007). Forebygge drukningsulykker. Hentet 13. april 2011 fra <http://nhi.no/foreldre-og-barn/barn/livsstil/forebygg-drukningssulykker-25617.html>
- Jonassen, O. (1995). *FIN-brosjyren. Informasjonskontoret for kristen folkehøgskole og informasjonskontoret for folkehøgskolen*. Oslo.
- Kirke- utdanning og forskningsdepartementet. (1995). *Kompetanseprosjektet i folkehøgskolen – den dokumentasjon*. Oslo.
- Knutas, A. og T. Solhaug (2010). *Som en sang i sinnet – som et eneste sollyst minne. Elevers utbytte av folkehøgskolen*. Trondheim: NTNU.
- Latour, B. (2008). *En ny sociologi for et nyt samfund – Introduktion til Aktør-Netværk-Teori*, København: Akademisk forlag.
- Lindgren, S. (2009). *Ungdomskulturer*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Meek, T. (2011, 29.april). Innrømmer sykkelsvikt. *Dagsavisen*, s.12.
- Mikkelsen, A. (2002). *Grundtvig for begynnere... og oss andre*. Mysen: Norsk Folkehøgskolelag og Informasjonskontoret for folkehøgskolen.
- Mørch, W. T., J. E. Snoek og A. Syse (1998). *Frivillighet og tvang i behandling av barn og ungdom*. Oslo: ad notam Gyldendal.
- Nansen, F. (1890). *Paa ski over Grønland : en skildring af Den norske Grønlands-ekspedition 1888-89*. Kristiania: Aschehoug.
- Næss, A. (1989). *Ecology, community and lifestyle outline of an ecosophy*. translated and revised by David Rothenberg, Cambridge: Cambridge University Press.
- Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv?: en studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. Trondheim: NTNU.
- Oslosportslager. Hentet 20. mai 2010 fra <http://www.oslosportslager.no/nyhet/alpinski-hvordan-velge-rett-4.aspx>
- Ousland, B. (2011). *Testene i Fjell og vidde – de svakeste i markedet?* I Fjell og vidde. Nr.3. DNT: Oslo.
- Parsons M. og M. B. Rose (2003). *Invisible on Everest – innovation and the gir makers*. Philadelphia, USA: Northern Liberties Press.
- Pedersen, K. (1999). *"Det har bare vært naturlig : friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger*. Oslo: Norges idrettshøgskole.

- Repp, G. (2001). *Verdiar og ideal for dagens friluftsliv i Nansen som føredøme?* Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Røyseland, H. (2008). Det store julegave-dilemmaet. Hentet 13. april 2011 fra <http://www.nrk.no/nyheter/1.6338028>
- Sandell, K. og S. Sörlin (2008). *Friluftshistoria, frå "härdande" friluftslif til ekoturism och miljöpedagogik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Servan, K. T. A. (2000). *Hvileår i usynlig pedagogikk – En vurdering av folkehøgskolen som aktuell arena for moderne danning*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting qualitative data : methods for analysing talk, text and interaction*, London: Sage.
- Sisjord, M. K. (2005). *Snowboard – en kjønned ungdomskultur*. I: TS Ungdomsforskning nr.5. 2005. s.65-82. Oslo: Fagbokforlaget.
- Sisjord, M. K. (1993). *Idrett og ungdomskultur: Bø-ungdom i tall og tale*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Skuland, S. og I. G. Klepp. Upublisert.
- Sletvold, T. (1998). *Folkehøgskoleideologi i lokal praksis : en studie av Sund folkehøgskole og Gauldal folkehøgskole i tida fram til 1940*. Trondheim: NTNU
- Steinsholt, K. og K. P. Gurholt (2010). Aktive liv. I: K. P. Gurholt *Eventyrlig pedagogikk: Friluftslivs som dannelsesferd*. (s. 175-204). Trondheim: Tapir forlag.
- Storli, L. T. (2009, vår) Tingliggjøring av friluftslivet, *Friluftsliv*. Oslo.
- St. meld. nr 39 (2000-2001). *Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet*. Oslo: Miljødepartementet.
- Säfvenbom, R. (2005). *Fritid og aktiviteter i moderne oppvekst : grunnbok i aktivitetsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tordsson, B. (2010). *Friluftsliv, individ og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Vaage, O. F. (2009) *Mosjon, friluftsliv og kulturaktiviteter – resultater fra levekårsundersøkelsen fra 1997-2007*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Vold, T. (2010). *Hvordan utformes forskerroller i kvalitative prosjekter?* PhD oppgave, Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Waalder, R. (2010). *Er naturopplevelser og naturvern på veg ut av folkehøgskolens friluftsliv?* I: Folkehøgskolen. Oslo: Norsk folkehøgskolelag.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*, Flekkefjord: SEEK A/S.
- Westersjø, J. (2001). *Friluftsliv i læreplanen for idrettsfag : reform 94 : en kvalitativ undersøkelse om implementering av friluftsliv på studieretning for idrettsfag ved fire videregående skoler*. Oslo: Norges idrettshøgskole.

Willis, P. E. (1990). *Common culture : symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Milton Keynes: Open University Press.

Wyn, J. og R. White (1997). *Rethinking youth*. London, UK: Sage.

Østerberg, D. (1999). *Det moderne. Et essay om Vestens kultus 1740-2000*. Oslo: Gyldendal forlag.

Øygarden, G. A. (2000). *Den brukne nesens estetikk: en bok om boksing* Uppsala: G. A. Øygarden

8. Figuroversikt

Figur 4.1: Deltager/observatørmmodell

Vedlegg – 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Gunn Engelsrud
Seksjon for kroppsøving og pedagogikk
Norges idrettshøgskole
Postboks 4014 Ullevål stadion
0806 OSLO

Vår dato: 24.09.2010

Vår ref:24946 / 3 / 1B

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.09.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

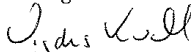
24946	Utstyr på avveie?
Behandlingsansvarlig	Norges idrettshøgskole, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Gunn Engelsrud
Student	Ivar Melby

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Inga Brautaset

Kontaktperson: Inga Brautaset tlf: 55 58 26 35
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Ivar Melby, Pilestredet Park 12 B, 0176 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svanva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg – 2

Samtykkeskjema

Norges Idrettshøgskole, 6.9.2010

Jeg samtykker til at Ivar Melby kan bruke turen ved x Folkehøgskole i sitt feltarbeid i forbindelse med sin masteroppgave ved Norges Idrettshøgskole. Jeg er kjent med at studien har til hensikt å undersøke hvilke meninger og tanker som ligger til grunn for opplevelser i utøvelsen av friluftsliv.

Jeg er kjent med at de ikke vil bli benyttet persondata i datainnsamlingen og at opplysninger om skolen vil bli anonymisert. Hvis jeg blir spurt om å bli intervjuet av Ivar Melby er dette frivilling og jeg kan også etter intervjuet trekke meg fra studien når jeg selv måtte ønske det.

Navn:

Sted og dato:
